

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
FELSEFE VE DİN BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
DİN EĞİTİMİ BİLİM DALI

**ORTAÖĞRETİM PROGRAMLARINDA YER ALAN
DEĞERLERİN ÖĞRETİMİ HAKKINDA ÖĞRETMEN
GÖRÜŞLERİ**

NAZMIYE İBALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:

PROF. DR. MUHİDDİN OKUMUŞLAR

KONYA-2019

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

YÜKSEK LİSANS TEZİ KABUL FORMU

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nazmiye İbalı
	Numarası	138102081003
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/Din Eğitimi
	Programı	Yüksek Lisans
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Muhiddin Okumuşlar
	Tezin Adı	Ortaöğretim Programlarında Yer Alan Değerlerin Öğretimi Hakkında Öğretmen Görüşleri

Yukarıda adı geçen öğrenci tarafından hazırlanan “Ortaöğretim Programlarında Yer Alan Değerlerin Öğretimi Hakkında Öğretmen Görüşleri” başlıklı bu çalışma 10/06/2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği/oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Sıra No	Danışman ve Üyeler		
	Unvanı	Adı ve Soyadı	İmza
1	Pof. Dr.	Muhiddin Okumuşlar	
2	Prof. Dr.	Mustafa Tavukçuoğlu	
3	Dr. Öğr. Üyesi	Sümeyra Bilecik	

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nazmiye İBALI		
	Numarası	108102081003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri/ Din Bilimleri		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
Tezin Adı	Ortaöğretim Programlarında Yer Alan Değerlerin Öğretimi Hakkında Öğretmen Görüşleri			

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Nazmiye İBALI

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Nazmiye İBALI		
	Numarası	108102081003		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Felsefe ve Din Bilimleri / Din Bilimleri		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Prof. Dr. Muhiddin OKUMUŞLAR		
Tezin Adı	Ortaöğretim Programlarında Yer Alan Değerlerin Öğretimi Hakkında Öğretmen Görüşleri			

Araştırmamızda 2018-2019 eğitim öğretim yılında görev yapan öğretmenlerin değerler eğitimi konusunda yaptığı uygulamalar değerlendirilmiştir. Ayrıca bu konuda yaşanan sorunlar, değerler eğitiminde okulun rolü, toplumsal problemler ve değerler eğitimi ilişkisi ve değerler eğitiminin problemleri çözme konusundaki önemine dair öğretmen görüşleri alınarak yorumlanmaya çalışılmıştır.

Nitel araştırma yöntemiyle 2018-2019 eğitim öğretim yılında Konya'da bulunan iki farklı Anadolu İmam Hatip Lisesinde görev yapan 10 öğretmene, yarı planlandırılmış 7 açık uçlu soru yöneltilmiş ve elde edilen veriler veri çözümleme metodu ile içerik analizi yapılarak, bulgular elde edilerek yorumlanmıştır.

Araştırmamıza 3 erkek 7 kadın öğretmen katılmıştır. Araştırmamızla ilgili olarak 1 tarih, 1 biyoloji, 1 fizik, 1 kimya, 1 İngilizce, 5 İmam Hatip Lisesi meslek dersleri öğretmeniyle görüşülmüştür.

Araştırmamızda elde ettiğimiz verilerden çıkardığımız sonuçları özetle şu şekilde sıralayabiliriz:

1. Katılımcılarımız ders içinde ve ders dışında değerler eğitimi üzerinde önemle durduklarını, ancak sadece okullarda yürütülen değerler eğitimi çalışmalarının bu konuda yetersiz kaldığını, bu sebeple de okul, aile ve çevre işbirliğinin gerekliliğini vurgulamışlardır.

2. Katılımcılarımız, küreselleşen dünyada, öğrenciler tarafından bilinçsiz kullanılan internet ve sosyal medyanın olumsuz etkilerinin bertaraf edilmesi için değerler eğitiminin daha planlı bir şekilde müfredata girmesi gerektiğini vurgulamışlardır. Ders içinde işlenmesi beklenen değerler eğitimi konuları, dersin yoğunluğu ve ders saatlerinin az olması sebebiyle aksayabilmektedir.

3. Katılımcılarımız, son yıllarda artan şiddet olayları, tahammülsüzlük, hoşgörüsüzlük, yalnızlık, aile kurumunun değerini yitirmesi, insan veya hayvan tüm canlılara merhametin azalması, egoizm gibi birçok konuya değerler eğitiminin çözüm getirebileceğini ifade etmişlerdir.

Anahtar Kelimeler: *değer, değerler eğitimi, karakter eğitimi, değerler eğitimi yaklaşımları*

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Nazmiye İBALI		
	Student Number	108102081003		
	Department	Philosophy And Religious Sciences / Religious Education		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Prof. Dr. Muhiddin OKUMUŞLAR		
Title of the Thesis/Dissertation	Teacher's Aspects On Teaching Values That Takes Part On Secondary School Schedules			

To sum up, in our research practises about values education are evaluated which applied by teachers who served in 2018-2019 education semester. Besides, some important subjects were tried to be determined and commented considering teachers' aspects; such as, problems encountered about applied values education, relation between social problems and values education. And also, importance of values education on solving problems.

With qualitative research method, 7 semi-planned and open ended questions were asked to 10 teachers who serves in 2 different "Anadolu İmam Hatip" high school in Konya, and answers got were commented using data analysing method with gathered evidences by making content analyse. 3 male 7 female teachers involved in our research. I interviewed with 1 history, 1 biology, 1 physics, 1 chemistry, 1 english and 5 İmam Hatip profession lesson teachers.

I can put into order briefly the results of the datas gathered out of our research as;

1. Participants indicates; they really give great importance to values education during lessons and after lessons. However it is not enough to carry out values education solely in schools. We need a general compromise including family and society in addition to schools.
2. Participants agree on that; values education should be appear in syllabus more efficiently to eliminate the negative effects of internet and social media which are used unconsciously by students. Also, values education which is expected to take part in lessons can be disrupted because lack of time or because of intensive courses.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

3. Participants mainly indicates; values education can be a cure for violence, egoizm, impotence, loneliness, decreasing value of family ties and decreasing mercy for humans or animals.

KeyWords: *Educational Institutions, Value, Values Education, Character Education, Values Education Approaches.*

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER.....	i
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR.....	vii
GİRİŞ.....	1
Problem Durumu.....	1
Araştırmanın Amacı.....	3
Araştırmanın Sınırlılıkları.....	3
Araştırmanın Önemi.....	4
BÖLÜM I.....	5
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	5
1. Değerler Eğitimi.....	5
1.1. Değerler Eğitiminde Temel İlkeler ve Süreçler.....	7
1.1.1. Akıl Yürütme ve Mantığı Teşvik Etme.....	11
1.1.2. Empati Kurma.....	11
1.1.3. Benlik Saygısı Geliştirme.....	12
1.1.4. İş birliği Geliştirme.....	14
1.2. Değer Öğretimi Yaklaşımları.....	15
1.2.1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı (Telkin).....	16
1.2.2. Değerlerin Gizli Öğretimi Yaklaşımı (Örtük Program).....	17
1.2.3. Değer Açıklama Yaklaşımı (Değer ayırımı ya da belirginleştirme).....	18
1.2.4. Değer Analizi Yaklaşımı.....	20
1.2.5. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı ya da Ahlaki Gelişim (İkilem).....	21
1.2.6. Karakter Eğitimi.....	23
1.3. Değer Eğitiminin Gerçekleştiği Alanlar.....	26
1.3.1. Ailede Değer Eğitimi.....	27
1.3.2. Okulda Değer Eğitimi.....	29
1.4. Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü.....	31
1.5. Değerler ve Medya.....	33
BÖLÜM II.....	35
METODOLOJİ.....	35
2.1. Araştırmanın Modeli.....	35

2.2. Araştırmaya Katılanların Nitelikleri	36
2.3. Veri Toplama Araçları.....	36
2.5. Verilerin Toplanması ve Yorumlanması	37
2.6 Araştırmacının Rolü.....	38
BÖLÜM III	39
BULGULAR VE YORUM	39
3.1. Değerler Eğitimi Kazandırmaya Yönelik Uygulamalara Dair Bulgular	39
3.1.1. Değerler Eğitiminde Güzel Davranışların Ödüllendirilmesine Dair Bulgular	39
3.1.2. Öğretmenlerin Değerleri Kendi Branşlarıyla İlişkilendirerek Değerleri Kazanım Haline Dönüştürmeye Çalıştıklarına Dair Bulgular	40
3.1.3. Öğrencilerin Aileleriyle ve Diğer Öğretmenlerle Görüşülerek İşbirliği Yapılmasına Dair Bulgular.....	44
3.1.4. Pano Çalışmaları, Tiyatro Gösterileri, Yardım Kampanyaları, Seminerler, Ziyaretler ve Film İzletilmesi İle Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Bulgular.....	45
3.1.5. Empati Yönteminin Kullanılmasına Dair Bulgular.....	47
1.2. Değerler Eğitimi Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözümlerine Dair Bulgular	49
3.2.1. Okullarda Verilen Değerler Eğitimi İle Ailedeki Değerlerin Çatışması.....	50
3.2.2. Olumsuz Rol Model	52
1.2.3. Sosyal Medyanın Öğrenciler Üzerindeki Olumsuz Etkileri	53
1.2.4. Öğrencilerin Değerler Eğitimine Karşı İlgisiz Olması ve Mültecilere Karşı Önyargılı Davranmaları	56
3.2.5. Müfredatın Yoğun Olması Sebebiyle Derste Verilmeye Çalışılan Değerler Eğitimine Daha Az Vaktin Kalması.....	57
3.2.6. Öğretmenlerin Karşılaştıkları Maddi ve İdari Sorunlar.....	59
3.2.7. Değerler Eğitiminin Tam Olarak Uygulanmadığına Dair Bulgular:	60
3.3. Bir Öğrencinin Değerleri Kazanıp Kazanmadığını (okul içinde veya dışında) Belirlemek Amacıyla Neler Yapıldığına Dair Bulgular	61
3.3.1. Değerlerin Kazanımının Gözlem Yoluyla Belirlendiğine Dair Bulgular	61
3.4. Değerler Eğitiminin Ders İçinde Verilmesine Dair Bulgular.....	64
3.4.1. Değerler Eğitiminin Ders İçinde Verilmesinin Doğru Bulunması ve Nedenlerine Dair Bulgular.....	64
3.5. Okullardaki Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğrenciye Bir Katkısının Olup Olmadığına Dair Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular	67

3.5.1. Değerler Eğitiminin Okul, Aile ve Çevre ile Birlikte Verilmesi Gerektiğine Dair Bulgular	67
3.5.2. Öğrencilerin Zamanlarının Çoğunu Okulda Geçirmelerinden Dolayı Okulda Verilen Değerler Eğitiminin Öğrenciye Katkısının Olduğuna Dair Bulgular	68
3.5.3. Değerler Eğitiminin Ders Dışı Faaliyetler ve Öğretmen Davranışlarının Model Alınmasıyla Daha Etkili Olabileceğine Dair Bulgular.....	69
3.6. Sosyal Hayatta Karşılaşılan Ahlaki ve Diğer Problemlerin Çözümü ve Okulda Verilen Değerler Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular	72
3.6.1. Eğitimin Bir Süreç İstemesine Dair Bulgular	72
3.6.2. Sosyal Medya Kullanımının Verilen Değerler Eğitimi Olumsuz Etkilediğine Dair Bulgular	73
3.6.3. Değerler Eğitimi İçin Okul, Aile ve Çevre İşbirliğinin Gerektiğine Dair Bulgular... 75	
3.6.4. Okullarda Verilen Değerler Eğitiminin Ütopik Görülmesinden Dolayı Sosyal Hayatta Karşılaşılan Problemlere Çözüm Olmadığına Dair Bulgular	77
3.7. Değerler Eğitiminin Çözüm Getirebileceği Problemler	78
3.7.1 Değerler Eğitiminin Sosyolojik, Ekonomik Problemlere ve Irkçılığa Empati, Dürüstlük, Hoşgörü ve Merhamet ile Çözüm Getirebileceğine Dair Bulgular.....	78
3.7.2. Sosyal İlişkilerde Karşılaşılan Olumsuzlukların Değerler Eğitimiyle Gelenek ve Görenekler Işığında Ortadan Kaldırılabilirliğine Dair Bulgular	81
3.7.3. Değerler Eğitiminin Problemleri Tamamen Ortadan Kaldırmayacağına Dair Bulgular	84
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	85
Milli Eğitim Bakanlığına Yönelik Öneriler	86
Okul İdarecilerine Yönelik Öneriler	87
Öğretmenlere Yönelik Öneriler	87
KAYNAKÇA.....	89
ZİEBERTZ, H. G. (2007). Çok Kültürlü Bir Toplumda Değerler Eğitimi Modelleri. R. Kaymakcan, & diğerleri (Dü) içinde, <i>Değerler ve Eğitimi</i> (s. 445-466). İstanbul: Dem Yayınları.	97

ÖNSÖZ

Sosyal bir varlık olan insan, içinde yaşadığı toplumun, inançlarını, tutumlarını, değerlerini ister istemez taklit eder ve hayatına geçirir. Okullar bu sosyalleşme sürecinde önemli rol oynamaktadır. Okullar kültür aktarımının yanında, öğrencileri belirtilen hedefler doğrultusunda disipline etmek, bilgilendirmek, ahlaki gelişimine katkı sağlamak, olumlu benlik algısı ve toplumun değerlerini kazandırmak için önemli işlevleri vardır.

Değerler bireyleri ve toplumları birleştirici, doğruyla yanlış ayırmamıza yarayan manevi güçtür. Değerler hayata anlam katarak bireylere birlikte yaşama ahlakı kazandırır. Bu sayede insanlar daha anlayışlı, hoşgörülü, sevgi ve saygı çerçevesinde huzurlu bir toplum yapısına katkı sağlarlar. Böylelikle toplumsal barış için zorlama ve disipline gerek kalmadan davranışlar değerler tarafından yönlendirilir.

Okullarda verilen değerler eğitimi gençlerin, değerleri özümsemelerine ve hayatlarının her alanına aktarmalarına hizmet eder. Bu konuda en büyük görev öğretmenlere düşmektedir. Öğretmenlerin sınıfta ve okulda oluşturdukları atmosfer, kendi değer algıları, neyi iyi ya da kötü gördükleri, alışkanlıkları, karakterleri öğrenciler için değerler eğitimi oluşturur. Fakat bu eğitimden ziyade, formal bir eğitimin gereği olarak değer eğitiminin daha planlı olması gerekir. Bundan dolayı Milli Eğitim Bakanlığının son düzenlemesiyle, değerlerin örtük olarak öğretilmesi için ders müfredatlarına değerler eğitimi yerleştirilmiştir. Ayrıca okul çapında uygulanan her ay için bir değer etkinliği, tiyatrolar, geziler ve ziyaretler ile değerler eğitimi kazanımları gençlere kazandırılmaya çalışılmaktadır.

Değerler eğitimi, ailede başlayarak, yakın çevre, toplum, sosyal medya, internet, reklamlar, diziler ve filmler aracılığıyla olumlu veya olumsuz olarak etkilenecek şekilde gösterir. Okullarda ise planlı veya plansız olarak etkinlikler ile öğrenciye kazandırılmaya çalışılır. Bu açıdan değerler eğitiminin, okul yöneticileri, tüm öğretmenler ve aile tarafından benimsenerek toplum geneline bu eğitim yayılmalıdır.

Eğitim süreci boyunca öğrencilerin en çok etkilendikleri ve örnek aldığı insanların başında öğretmenler gelir. Değerler ise eğitimin özünü oluşturur. Bu yüzden değerler eğitimi sadece bir program olarak görülmemeli ve öğretmenler tarafından uygun yaklaşımları kullanarak öğrencilere kazandırılmalıdır. Bu konuda büyük role sahip öğretmenlerin bu değerlerin öğretimi konusundaki görüşlerine başvurmak daha iyi bir öğretim için oldukça önem arz etmektedir. Bu nedenle “Ortaöğretim Programlarında Yer alan Değerlerin Öğretimi Hakkında Öğretmen Görüşleri” çalışmamızın konusunu teşkil etmektedir.

Bu araştırmanın okullardaki değer eğitimi uygulamalarının gelişmesine katkı sağlaması beklenmektedir.

Çalışmamız giriş, üç bölüm, sonuç ve önerilerden oluşmaktadır. Giriş bölümünde araştırmanın problemi, amacı, sınırları ve önemine yer verilmiştir. Birinci bölümde kavramsal çerçeve içinde değerler eğitimi hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde araştırmanın metodolojisi ortaya konulurken üçüncü bölümde araştırmanın bulguları ve yorumlarına değinilmiştir. Sonuç ve öneriler bölümünde ise araştırmanın bulgularından yola çıkılarak genel bir değerlendirme yapılarak çıkarılan sonuçlar ve buna yönelik öneriler sunulmuştur.

Yaşadığımız dönemde toplumların kültür ve geleneklerini korumak ve gelecek nesillere aktarmak için gösterdikleri çabanın en somut göstergesi okulların öğretim programlarındaki değerler eğitimidir. Bu çabaların yansıması olarak da ülkemizde 2005 yılından sonra hazırlanan öğretim programlarında değer aktarımı Milli Eğitim Bakanlığı'nın temel hedefleri arasında yer almaktadır. Okullarda verilmeye çalışılan değer eğitiminin, daha verimli ve etkili olabilmesi adına hazırladığım Yüksek Lisans tez çalışmamda bilimsel önerileri ve katkıları ile beni yönlendiren, hiçbir zaman desteğini esirgemeyen değerli danışman hocam Prof. Dr. Muhiddin OKUMUŞLAR'a içtenlikle teşekkür ederim.

Araştırmanın veri toplama sürecine katkı sağlayan Konya'da görev yapan Anadolu İmam Hatip Lisesi öğretmenlerine değerli vakitlerini ayırdıkları ve çalışmaya gönüllü olarak dahil oldukları için teşekkürlerimi sunuyorum.

Yüksek Lisans tez dönemi boyunca maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen tüm arkadaşlarıma, beni her zaman motive eden ve İngilizce çevirilerde bana yardımcı olan sevgili eşim Ömer İbalı'ya, beni bu günlere getiren sevgi ve fedakarlıklarını hiç esirgemeyen kıymetli babama Ali Bebek'e ve dualarıyla her daim yanımızda olan değerli annem Aynur Bebek'e teşekkür ediyorum.

Çalışmamı biricik oğlum Yiğit Taha'ya ithaf ediyorum.

Nazmiye İBALI

KISALTMALAR

Akt	: Aktaran
Dü	: Düzenleyen
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
Yay	: Yayınevi/Yayınları
Çev	: Çeviren

GİRİŞ

Bu bölümde araştırma konusuna giriş yapılarak, araştırma problemi, araştırmanın amacı, önemi, sınırlılıkları ve araştırmada kullanılan temel tanımlar üzerinde durulacaktır.

Problem Durumu

Modern dünyanın hızlı bir değişim içinde oluşunun ekonomik, siyasi, kültürel ve hatta dini açıdan fert ve toplumlar üzerinde pek çok olumlu ya da olumsuz yansımaları olmuştur. Ancak bunlar arasında gerek bireysel gerekse toplumsal açıdan en büyük olumsuzluk ahlaki alanda yaşanmıştır. Daha bundan yarım asır önce batılı insanlar arasında bile gayrimeşru olarak sayılan pek çok davranış günümüzde meşru sayılmaya başlanmıştır. Ancak sonuçta daha mutlu, huzurlu, paylaşımcı, barış ve huzur dolu bir hayat beklenirken tam aksi şekilde olmuş ve insanlık küresel anlamda sonucu kestirilemeyecek tarzda bir kaosa itilmiştir (Köylü, 2007, s. 291). Bu durum ise pek çok ülkeyi tek bir konuya odaklamıştır: Değerler Eğitimi. Değerlerin korunması ve gelecek nesle aktarılması her çağda eğitimin hem konusu hem hedefi olmuştur. Değerlerin yeterince korunduğu toplumlarda bireysel ve kitlesel huzur hâkimdir. Ahlâkî değerler, bireyleri her zaman olumluya yönlendirerek, olumlu davranış ve eylem imkânı sağlar.

Günümüz dünyasında değişen yaşam koşulları ve gelişen teknoloji insanları her ne kadar ileriye götürüyormuş gibi görünse de beraberinde birçok problemi getirmiştir. Uzunca bir süre göz ardı ettiğimiz maddi ve manevi değerlerimizin tekrar bireylere kazandırma çabaları işte bu sorunlarının çözümü için yapılacak en mühim çalışmalardır. Zira insanı insan yapan, geçmişi, kişilik özellikleri ve idealleridir diyebiliriz. Bu durum milletler için de söz konusudur. Bir milleti millet yapan; kültürü tarihi ve ortak değerleridir. Bir kişi günlük hayatta karşılaştığı sorunlara çözüm üretirken, kendi sorun çözme yöntemiyle değerleri arasında bocalama yaşarsa, ortaya kendisiyle barışık olmayan sağlıklı çelişkili bir insan yapısı ortaya çıkar (Tarhan, 2011, s. 54). İnsanın, (dolaylı yoldan) toplumun iyi olması hangi değerlere

bağlıysa o değerler, toplumun kültürü ve idealleriyle sentezlenerek bireye aktarılmalıdır.

Tüm toplumlar, değerlerini yeni yetişen nesillere kazandırmak için çalışmalar yürütmektedir. Bu çaba toplumsallaşma sürecinde kendini göstermekle birlikte toplumsal yaşamdaki her tür davranış ve tutum, değerlere göre algılanıp değerlendirilmektedir. Değerlerin davranışa dönüşmediği noktada değerlere yüzeysel bağlanma gibi bir takım durumlar ortaya çıkmaktadır. Bu durum eğitimciler, aydınlar, yönetici ve siyasetçiler tarafından fark edilmiş ve bu soruna yönelik çalışmalara hızla başlanmıştır (Aydın & Ş. Akyol Gürler, 2018, s. 54). Bu çalışmalar sonucunda bireyden beklenen hedef, içinde yaşadığı toplumun değerlerini kavrayarak bunları olgu ve olaylara yaklaşımında ve davranışlarında ölçüt olarak kullanmasıdır. (Kıncal, 2007, s. 26). Bireyler öncelikle ailelerinde ve yakın çevrelerinde daha sonra da eğitim kurumlarında kendilerinden beklenen bu değerleri kazanmak için çaba göstermektedir.

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de özellikle eğitim kurumlarında değerlere verilen önem son yıllarda artış göstermiştir. En son yapılan düzenlemeyle Milli Eğitim Bakanlığı Eğitim Öğretim programlarında “Değerler Eğitimi” bölümüne yer vermiştir. Bu bölümde öğrencilere 10 adet değer kazandırılması amaçlanmaktadır. Bu değerler; adalet, dostluk, dürüstlük, özdenetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, yardımseverlik ve vatanseverliktir. Bu değerlerin öğrencilere aktarılıp davranış ve tutuma dönüştürmeleri amaçlanmaktadır.

Eğer herkes için daha iyi bir dünya oluşturma arayışındaysak eğitim, ruhunda pozitif değerleri barındırarak eğitimin amaçları ve kazanım ifadeleri olarak da bu değerleri içermelidir. Bu amaçla değerleri öğretmek veya geliştirmek için gösterilen çabalara güncel literatürde daha çok değerler eğitimi adının verildiğini görmekteyiz. Bu doğrultuda değerler eğitimi “çocukların ve gençlerin pozitif değerleri keşfedip geliştirmeleri ve kendi potansiyellerine göre ilerlemeleri için yürütülen eğitimsel gayretler” olarak tanımlanmaktadır (UNESCO, Living values education overview, 2010).

Değerler, eğitimin özünü teşkil eder. Bu yüzden sadece bir program olarak görülmemeli ve öğretmenler tarafından uygun yaklaşımları kullanarak öğrencilere

kazandırılmalıdır. Bu konuda büyük role sahip öğretmenlerin bu değerlerin öğretimi konusundaki görüşlerine başvurmak daha iyi bir öğretim için oldukça önem arz etmektedir. Bu nedenle “Ortaöğretim Programlarında Yer Alan Değerlerin Öğretimi Hakkında Öğretmen Görüşleri Nelerdir?” sorusu çalışmamızın problemini teşkil etmektedir.

Araştırmanın Amacı

Bu çalışmanın amacı Ortaöğretim programlarında yer alan değerler eğitimi uygulamalarını öğretmenlerin görüşleri doğrultusunda değerlendirerek ortaya koymaktır. Bunun için aşağıdaki sorular öğretmenlerimize yöneltilmiştir:

1. Değerler eğitiminin amaçlarını öğrencilere kazandırmaya yönelik ne tür çalışmalar yapıyorsunuz?
2. Değerler eğitimi uygulamalarında ne tür sorunlar yaşıyorsunuz? Bu sorunları nasıl çözüyorsunuz?
3. Bir öğrencinin değerleri kazanıp kazanmadığını (okul içinde veya dışında) belirlemek amacıyla neler yapıyorsunuz?
4. Değerler eğitiminin ders içinde verilmesini doğru buluyor musunuz? Neden?
5. Okullardaki değerler eğitimi uygulamalarının öğrenciye bir katkısının olduğunu düşünüyor musunuz? Neden? Nasıl?
6. Sosyal hayatta karşılaşılan ahlaki ve diğer problemlerin okulda verilen değerler eğitimi ile çözülebileceğini düşünüyor musunuz? Neden?
7. Değerler eğitimi hangi problemleri ortadan kaldırabilir? Nasıl?

Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu çalışma okulda verilen değerler eğitimi uygulamalarıyla ilgili 2018-2019 eğitim öğretim yılında Konya il merkezinde bulunan iki farklı Anadolu İmam Hatip Lisesinde görev yapan 10 öğretmenle görüşülerek hazırlanmıştır. Araştırma kapsamında yer alan değerler Ortaöğretim programlarında yer alan 10 kök değer ile sınırlıdır.

Araştırmanın Önemi

Günümüz dünyasında yaşanan olaylar (toplumda ve ailede çözülme, ahlaki yozlaşma, şiddet, cinayetler vs.), birçok veli ve eğitimciyi, akademik başarının tek başına yeterli olmadığı; öğrencinin bilgi anlamında dolu olmasının onu hayatta başarılı kılmaya yetmeyeceği konusunda hemfikir olmaya sevk etmiştir. Sevgi, saygı, hoşgörü, vatanseverlik, yardımlaşma gibi değerler asla değeri ölçülemeyen hasletlerdir. Hem bireyin mutluluğu hem toplumsal huzurun sağlanması ise bu değerlerin insana kazandırılmasıyla mümkün olacaktır. İşte bunun için okullar hem öğrencilerin hem dolaylı yoldan velilerin, değerleri yaşanması ve yaşatılması noktasında vazgeçilemez unsurlarıdır.

Ülkemizde, akademik başarıyı esas alan yetiştirme sisteminin aksine derslerin öğretim programlarında yerini alan değerler eğitimi ile maddî ve manevî tüm boyutlarıyla sağlıklı ve bilinçli insan yetiştirmek mümkün olabilecektir. Değerlerimizi yaşamak-yaşatmak, onları sonraki nesillere aktararak insanlığın istifadesine sunmak öncelikle sağlam bir değerler eğitimi ile mümkün olacaktır. İşte bu yüzden yaptığımız bu araştırma sonucunda öğretmenlerimizin görüşleri doğrultusunda öğretim programlarında yer alan değerlerin daha etkin bir biçimde öğretimi mümkün olabilir.

BÖLÜM I

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

1. Değerler Eğitimi

Bir ülkenin eğitim yapısı o ülkenin değerler sisteminin bireylere kazandırılmasıyla başlar. Değerlerin olmadığı eğitim politikaların tam olarak görevlerini yerine getirdiğini söylemek mümkün değildir. Özellikle son yıllarda oldukça önem kazanan ve ülkelerin eğitim politikalarında önemli bir yer tutan değerler eğitimi konusunda değişik tanımlamalar yapılmıştır.

Yaman, değer ve değerler eğitimi kavramlarını şu şekilde tanımlamıştır; "Değer, insanı değerli kılan, sahip olduğu üstün nitelikler ve sahip olduğu donanımlardır. Sahip olunan değerler bireyin gelecekte kişiliğini, bakış açısını, davranışlarını, hatta hayatını belirleyecek etkenler olduğu için, bireyin belli başlı değerlerin farkına varması, yeni değerler benimsemesi; bütün bu değerleri kişiliğinin temel taşları haline getirerek davranışa dönüştürmesi gerekir. Neredeyse hayat boyu devam eden bu kazanma/kazandırma süreçlerine "değerler eğitimi" denilmektedir (Yaman, 2014, s. 18)".

Değerler doğuştan gelmeyip, daha sonradan görerek, yaşayarak ve en önemlisi, eğitimle kazanılmaktadır. Bu sebeple, kişinin belirli değerleri fark edip, kabullenmesi, yahut yeni değerler üretmesi ancak eğitimle mümkün olur. Değerlerin kazanımı şüphesiz bir eğitim konusudur. Eğitimin amacı bireylere, toplumun değerler yapısını yerleştirmektir. Bundan dolayı okul, bireylere değer kazandırmada kullanılan en etkili bir araçlardandır (Yeşil & Aydın, 2007, s. 65). Eğitimde bireye olumlu veya olumsuz bakış açılarının kazandırılması ve istenilen değerlerin nesilden nesle aktarılması toplum ve tabii ki devlet tarafından istenilen amaçlardır (Bacanlı H. , 2006, s. 14).

Okullar, ailede öğrenilen değerlerin daha da pekiştirileceği ve yeni birtakım değerlerin kazanılacağı sistemli ve en elverişli ortamlardır. Ailede olduğu gibi okulda da değerler eğitiminin yaşamın bir parçası haline getirilerek bireye kazandırılması en uygun olan yöntemdir. Kazandırılmak istenen bu değerlerin, bütün okulda kabul gören, benimsenen ve yaşanan değerler olması, bunların sosyal öğrenme yoluyla ve

doğal bir süreçte edinilmesine katkı sağlayacaktır. (Hökelekli & Gündüz, 2007, s. 389).

etin'e göre değerlerin bir sonraki nesle aktarılması ve böylece sürekli kılınması arzusundan dolayı değerler eğitimi vazgeçilmez bir araçtır. Değer, eğitimin kendi içerisinde ürettiği bir kavram olmamakla birlikte eğitim uygulamalarında yeni karşılaşılan bir durum da değildir. Hatta eğitim ve değerlerin tarihinin neredeyse aynı yaşta olduğunu sylenebiliriz. Fakat buna rağmen eğitimde değer sorunu, sanki güncel bir sorunmuş gibi ele alınmakta; bu nedenle de eğitimciler, yasa koyucular vs. insanların gündemine değer konusunu sürekli ve yeniden getirmektedir. Değerler sorununun eğitimcilerin gündemine bu kadar sık girmesi, bu sorunun çözümü noktasında çok önemli ilerlemeler sağlanamamış olduğunu göstermektedir (etin, 2015, s. 193-194).

Altan'a göre "değerler eğitimi fikri bazen karakter eğitimi diye de adlandırılır. Eğitimin dünyanın her yerinde iki temel amacı olmuştur: İnsanların daha akıllı olmaları ve bireylerin daha iyi insanlar ve vatandaşlar olmalarını sağlamak. Bu yüzden, Değerler Eğitiminin yansımaları İslam'da, Hıristiyanlıkta, Yahudilikte Budizm'de, Aristo ve Sokrates gibi düşünürlerin eserlerinde kaşımıza çıkmaktadır, (Altan, 2011'den akt:Grhan, 2017, s. 20).

Tüm dünyada yaşanan sosyokültürel, bilimsel ve teknolojik gelişmeler, öğrencilerin ileride sahip olmaları gereken vasıfları ve nitelik dokusunu da hızlı bir şekilde değiştirmiştir. İçinde yaşadığımız çağda, öğrencilerin sahip olmaları gereken temel bilgi, beceri ve değerlerin yanı sıra bunları edinirkenki farkındalıkları da önem arz etmektedir. "Ayrıca kazanılmış olan özelliklerin hayatın farklı alanlarında kullanılabilmesi için iyi bir donanım ve altyapıya sahip olunması da bir gereklilik olarak karşımıza çıkmaktadır (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2017)".

Ülkemizde değerler eğitimi noktasında bazı sistemli tasarılar hazırlanmıştır. Bu alanda yapılan en köklü değişiklik 2005 yılında yapılmıştır. Yapılandırmacı, tematik, ğrenci merkezli ve aktiflik ilkesine dayalı olarak hazırlanan yeni ilköğretim programının 1-5.sınıf programları, 2005-2006 eğitim ğretim yılından itibaren Türkiye genelinde uygulamaya konulmuştur (Aydın & ř. Akyol Gürler, 2018, s. 51).

Çağın gereklilikleri ve bireyin değişen ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla 2017 yılında MEB, Milli, manevi ve evrensel değerlerimizin öğrencilere kazandırılması için, 10 ana başlık halinde belirlediği kök değerlerin müfredatlarda yer verilmesine karar vermiş ve bu değerleri şu şekilde sıralamıştır:

Adalet	adil olma, eşit davranma, paylaşma...
Dostluk	diğerkâmlık, güven duyma, anlayışlı olma, dayanışma, sadık olma, vefalı olma, yardımlaşma...
Dürüstlük	açık ve anlaşılır olma, doğru sözlü olma, güvenilir olma, sözünde durma...
Özdenetim	davranışlarını kontrol etme, davranışlarının sorumluluğunu üstlenme, öz güven sahibi olma, gerektiğinde özür dileme...
Sabır	azimli olma, tahammül etme, beklemeyi bilme...
Saygı	alçakgönüllü olma, başkalarına kendine davranılmasını istediği şekilde davranma, diğer insanların kişiliklerine değer verme, muhatabının konumunu, özelliklerini ve durumunu gözetme...
Sevgi	aile birliğine önem verme, fedakârlık yapma, güven duyma, merhametli olma, vefalı olma...
Sorumluluk	kendine, çevresine, vatanına, ailesine karşı sorumlu olma; sözünde durma, tutarlı ve güvenilir olma, davranışlarının sonuçlarını üstlenme...
Vatanseverlik	çalışkan olma, dayanışma, kurallara ve kanunlara uyma, sadık olma, tarihsel ve doğal mirasa duyarlı olma, toplumu önemseme...
Yardımseverlik	cömert olma, iş birliği yapma, merhametli olma, misafirperver olma, paylaşma...

Tablo1: Yenilenen Müfredatlarda Değerler ve Değerlerle İlişkili Tutum ve Davranışlar (Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, 2017)

1.1. Değerler Eğitiminde Temel İlkeler ve Süreçler

Fisher'e göre son yıllarda pek çok ülkede değerlerin öğretimi, giderek daha çok ilgi görmektedir. Bu kapsamda toplumlar tarafından okulların bireye neyin doğru neyin yanlış kazandırması beklenmektedir. Buna göre öğretim, doğru söyleme, diğerlerini umursama ve toplumsal olarak kabul gören temel değerleri destekleme üzerine inşa edilebilir. Fakat bu değerlerin sadece teorik olarak öğretilmesi yeterli değildir. Çünkü bireyler ahlaki eylemlerin sebeplerini öğrenmeye, kendi

yaşamlarında karşılaşacakları ahlaki çatışmalardan kurtulmak için gerekli becerileri kazanmaya gereksinim hissetmektedirler (Fisher, 2000'den akt:Çengelci, 2010, s. 7).

Değerlerin öğrenilmesi sürecindeki belki de en önemli nokta değer sisteminin temeline özgürlüğü yerleştirmektir. Değerler eğitimi özgürlük ortamında verildiği zaman değer eğitiminin kimlik ve karakter oluşturma eğitimine dönüştüğü görülür.

Değerler eğitiminde göz ardı edilmemesi gereken temel ilkelerden bir tanesi de öğrencilerin gelişim düzeyidir. Özellikle küçük yaşlarda öğrenciler henüz bir değer sistemi oluşturamadıklarından ancak içinde buldukları şartlara göre değerlendirme yapmaktadırlar. Bu dönemde çocukların soyut değer ve ilkeleri anlamaları ve kavramaları yalnızca öğüt vererek telkinde bulunmak yeterli olmamakta, değerlerin varlığı ve yokluğu durumunda karşılaşılabilecek sonuçları gözlerinde canlandırmaları için yardımcı olmak ve yönlendirmek gerekmektedir (Erden & Akman, 1997, s. 116).

Değerler eğitimi, soyut kavramlardan oluşan bir yapıyı oluşturur. Bu soyut kavramları, bireylerin içselleştirmeleri oldukça güçtür. Bundan dolayı öğretilecek olan değerle ilgili etkinlik temelli eğitim yapılması daha doğrudur. Kıssalar, önemli şahsiyetler, örnek olaylar, geziler, kazandırılacak olan değerle ilgili filmler bu etkinliklerde kullanılırsa öğrenci bu değerleri yaşamında aktif hale getirir.

Değerler eğitiminde öğrencilerin dikkat ve ilgisinin canlı tutulması, konuya göre çeşitli yöntemlerden faydalanılması bu değerler kazandırılırken gerektiğinde örnek etkinlikler verilmesi ve mümkün olduğunca olumlu örneklerden yola çıkılması, öğrencilerin yaş, beceri, yetenek ve buldukları çevrenin göz ardı edilmemesi, belirli bir mesafede olmak kaydıyla çocuklara yakınlık ve dostlukla yaklaşılması, öğretmenin rol model olması hususları değerlerin öğretiminde önemli ve dikkat edilmesi gereken noktalar (Aktepe, 2010, s. 10)”.
 (Aydın, 2014, s. 7-9)’a göre değer öğretiminde dikkat edilmesi gereken bazı ilkeler şunlardır:

1. Değerleri bizzat göstererek ve yaşayarak öğretmek gerekir. Çünkü çocukların ve gençlerin duyduklarından değil gördüklerinden daha fazla

etkilendikleri ve sevdiği kişiyi taklit etmenin onun için zor olmayacağını bilmekteyiz.

2. Değerler eğitimi süresince aile, eğitimci ve süreç içindeki herkesin tüm davranışlarının tutarlı olması gerektiğini bilerek, bunun için öğrencilerin, süreçteki herkese güvenmeleri sağlanmalıdır.

3. Çocuk çevresindekileri gözlemleyerek öğrendiğinden, çocukların iyi, güzel davranışları gözlemlemesi ve kendi yaşamına aktarması için uygun ortamlar ve fırsatlar oluşturulmalıdır. Bunlar yapılırken, değerler eğitimine ana-baba, öğretmen, yemekhane görevlileri, idareciler vs. herkesin katılması sağlanarak bir işbirliği içinde bütünlük oluşturulmaya çalışılmalıdır.

4. Bir değeri öğretmeye başlarken, önce değerın net olarak belirlenmesi gerekir. Değerin kelime anlamı, yakın ve zıt anlamlıları verilerek değerin anlaşılmasına yardımcı olunmalıdır. Öğrencilere sorumluluk, sorumsuzluk, yardımseverlik, iyi, kötü, adalet, hakkında açık ve tam bilgiler verip bunlar hakkında bir fikir sahibi olmaları sağlanıp değerleri sahtesinden ayırt etme, gerçek değere sevgi ve bağlılık hissetme becerileri de geliştirilmelidir.

5. Bir değer anlatılırken o değere sahip yakınlarındaki insanlardan ve onların güzel davranışlarından örnekler verilmelidir.

6. Söz konusu değere kazandığımızda neler kazanır, neler kaybederiz sorusu üzerinde tartışılmalıdır.

7. Değerler eğitimi yapılırken emir kipleri değil de örnek şahsiyet ve hadiselerden bahsedilerek güzel bir üslup kullanılmalıdır ve dolaylı bir şekilde o değere vurgu yapılmalıdır.

8. Bu değer neden bu kadar önemli? Gibi basit sorularla değerler daha anlaşılır hale getirilmelidir. Bu da değerleri özümsemelerine yardımcı olacaktır.

9. Öğrencilerden değerler ile ilgili materyaller, sunumlar ve örnekler bulmalarını istemek konuyu kavramalarına katkı sağlayacaktır.

10. Değerlerle ilgili etkinlikler çerçevesinde, tiyatrolar geziler düzenlenebilir.

11. Öğrencilerin değerlerle ilgili getirdikleri materyaller ile sınıfta tartışma ortamları oluşturulmalıdır.

12. Cezalar ve ödüller verilirken adaletli olunmalı asla duygusal davranılmamalıdır.

13. Öğrencilerin güzel söz ve davranışları her zaman takdir edilmelidir.

14. Basit disiplinsizlikler gereğinden fazla büyütülmemelidir.

15. Öğrenci merkezli bir sınıf ortamı oluşturulmalıdır.

16. Gönüllülük esas gereğince öğrencilerin gönüllü olarak etkinliklere katılımları sağlanmalıdır.

17. Değerlerle ilgili sosyal etkinliklere tüm öğrencilerin katılımı sağlanmalıdır.

18. Okul çalışanları ile ilgili alınan kararlar tüm okulca alınmalı herkesin bundan haberdar olması sağlanmalıdır.

19. Tüm velilerin desteği sağlanmalıdır.

20. Her bir öğrenciye küçük de olsa bir sorumluluk verilmelidir.

21. Öğretmenlerin akademik başarıyı önemseyerek sosyal başarıyı unutmamaları sağlanmalıdır.

22. Akademik başarının tek başına yeterli olmadığı, pozitif sosyal insan olmanın da önemli olduğu ailelere öğretmenlere ve öğrencilere hatırlatılmalıdır.

23. Grupla çalışmanın önemli olduğu, birbirinin görüşünü alma, birlikte uyumlu hareket etme, saygı duyma ve birlikte iş yapabilmenin güzelliği anlatılmalıdır.

24. Öğrencilerin sosyal sorumluluk projelerine katılımı önemsenmelidir.

25. Değerler eğitiminin temelinde empati eğitiminin olduğu vurgulanmalıdır.

26. Hayallerin gerçek hayatı unutmaya engel olmadığı anlatılmalıdır.

27. Sosyal duygularda tutarlı ve dengeli olunması gerektiği anlatılmalıdır.

28. Öğrenciler yüksek ve ince duygulara yönlendirilmelidir.

Değerler eğitiminde bu ilkelerinin yanında bazı süreçler de vardır. Söz konusu bu süreçleri Bottery, akıl yürütme ve mantığı teşvik etme, empati kurma, benlik saygısı geliştirme ve işbirliği geliştirme olarak sıralar (Bottery, 2000'den akt. Ulusoy ve Dilmaç 2016, s.64). Bu süreçler aşağıda ayrıntılarıyla açıklanmaktadır.

1.1.1. Akıl Yürütme ve Mantığı Teşvik Etme

Dilmaç'a göre değerler eğitimi ve öğretiminde özgür bir ortam sağlanmalı, bireye zorlayıcı olunmamalıdır. Daha sonra öğrencilerle yapılan değerler öğretiminde öncelikle değerler açıkça ortaya konulur. Bireyler kişisel tercihlerine kendi mantıklarına, hayat tarzlarına uygun olan değerleri, analiz ederek, tercih eder ve öğrenmeye çaba gösterir. Böylece bireyler değerlere ulaşma adına muhakeme güçlerini kullanma imkânı bulur (Dilmaç, 2007, s. 30). Öğrenciye kazandırılmaya çalışılan değer, eğer onun değer algısıyla uyum içinde değilse onu zaten öğrenci kabul etmeyecektir. Bu yüzden değerler eğitimi/öğretimi yapılırken akıl ve mantık çerçevesinde hareket ederek sadece bireyin sürece odaklanması beklenerek bu süreçte ona müdahale edilmez (Doğanay, 2015, s. 234).

Herhangi bir değer öğretilmeye başlanırken önce o değer açık bir şekilde tanımlanmalıdır. Değerle ilgili kavramın netlik kazanması sağlanarak öğrencinin mantık çerçevesinde muhakemesine yardımcı olmak gerekir (Aydın & Ş. Akyol Gürler, 2018, s. 203). Ahlaki doğrular başkalarının zorlaması ya da ezberletilmiş ilkeler doğrultusunda doğrudan sorgulanmaksızın verilebilecek kararlar olmadığından var olan duruma ve bilgilere bireyin odaklanması beklenmelidir ve birey, akıl yürütme yoluyla olası sonuçları dikkate alarak bir yargılama ve karar verme süreci takip etmelidir. Bu bağlamda değerler eğitiminde akıl yürütme sürecinin kullanılması oldukça önemlidir (Çengelci, 2010, s. 8).

1.1.2. Empati Kurma

Duclos'a göre empati; sezgiye ve karşısındakini anlama ve kabul etmeye dayalı bir ötekini tanıma tarzıdır. Yetişkinler her duygunun meşru olduğunu kabul etmeli ve çocuğa hissettiklerini ifade edebilmeleri için imkan sunmalıdırlar. Böylece çocuk önce kendini daha sonra da çevresini tanımaya, anlamlandırmaya başlayacaktır (Duclos, 2016, s. 101). Bireyin ilişkilerinin başarılı olabilmenin yolu

kendisini ve başkalarını anlamaktan geçer. Birey yaşamı boyunca kazandığı değerleri, tutum ve davranışları dış dünya ile pekiştirir böylece de kalıcı bir öğrenme sağlanmış olur.

Empati karşısındaki duygu ve düşüncelerini anlamamıza yarayan iletişim becerilerinin en önemli bir parçasıdır. Kökeni de öz bilinç olan empatinin yapılması için bireyin önce kendini tanıması ve anlaması gerekir. Kendini anlamayan başkasını anlamakta güçlük çeker. Empati kurmanın olmanın ilk şartı, önce insanın kendini iyi tanımasıdır. Kendi eksiklerini, doğrularını rahatlıkla fark edebilen insan, kendi iç mutluluğunu ve huzurunu da kolaylıkla sağlar. Bireyin kendi içindeki iletişimi sağlıklı olduğu zaman, sosyal hayatta da sağlıklı bir kişilik olarak karşımıza çıkar (Yüksel A. , 2015, s. 2).

Dökmen'e göre empatik tepki geliştirme, eğitimle gerçekleştirilebilecek bir olgudur. Empati eğitiminin amacı insanlarda var olan empati kurma becerisini geliştirerek, her yaş grubundan bireylerle iyi ilişkiler kurulmasına yardımcı olmaktır. (Dökmen, 1988, s. 155-190). Kişinin empatik yeteneklerini geliştirmek için adına eğitim/öğretim, empatik tepkiyi kapsayan duygusal ve bilişsel yeteneklerin geliştirilmesi üzerinde yoğunlaşmakta, empati sürecinde gerekli olan duyguları tanıma değerlendirme ve adlandırma gibi bilişsel unsurları da kapsamaktadır (Pecukonis, 1990'dan akt. Yılmaz A. s.4).

1.1.3. Benlik Saygısı Geliştirme

Küreselleşen dünyada neredeyse herkes bir anlam arayışı içerisinde. Sahip olduğu maddi şeylerden bağımsız bir içsel değeri olduğunu sezen insanın, kendine dair aradığı anlamın anahtar kelimesine benlik saygısı diyebiliriz. Benlik saygısı, bireylerin eğitimiyle devam eden bir süreçte gelişim sağlar. Bu süreç somut olarak ve özellikle uygun eğitsel yöntemlerle desteklenmelidir. Bu ise, “anne babaların ve eğitimcilerin çocuklara yönelik sıcak tutumlar sergilediklerinde, onlara eşlik ederken gereken ilgi ve dikkati bütünüyle onlara verdiklerinde, sürekli olumlu hareketlerini ön plana çıkardıklarında, zorluklara göğüs germe becerilerine inandıklarında ve onları derinden etkileyen sözcük ve işnelemelerden uzak durduklarında meydana gelir (Duclos, 2016, s. 14).”

Benlik saygısı kişiliğin oldukça önemli bir parçası olarak bireyin tüm davranışlarına etki ederek hayatına yön verir. Kişilik gelişiminde karşımıza çıkan algı, duygu ve düşüncelerin bir bütünü olan benlik saygısı, bireyin sosyalleşmesinde önemli bir role sahiptir (Hamarta, 2004, s. 2). Herkes, yaşamın tüm sınav ve zorluklarını aşmak için yeterli güce sahiptir. Sadece bu sınav ve güçlüklerle başa çıkma yetisinin farkına varmak gerekir. Böylece her birey yaşamı üzerinde kendi kişisel bir gücü olduğunu bilir. İnsanın kaderine hakim oluşunun temelinde bulunan benlik saygısıdır. Bu ise en güç koşullarda bile insan için umut demektir (Duclos, 2016, s. 240).

Bireyin yaşamında değer verdiği kişilerin şahsı hakkındaki olumlu veya olumsuz görüşleri, bireyin benlik algısını doğrudan etkiler. Benlik saygısı düşük olan bireylerde ise şunlar görülür (Uluhan, 2015, s.54):

- Başarısız olma kaygısı ile görev ve sorumluluk almaktan kaçınırlar.
- Bir oyun veya ödev yaparken çok çabuk sıkılır, oyun veya ödevi yarıda bırakabilirler. Küçük bir zorlanma ya da hayal kırıklığı, yaptığı işten vazgeçmesine sebep olur.
- Bir görevde başarısız olacağına inandığı zaman başkalarını suçlayarak ya da dış etkenleri ileri sürerek bahaneler öne sürer, bu durumu gizlemek için rahatlıkla yalan söyleyebilir.
- Okul derslerinde başarısızlık yaşarlar ve sosyal aktivitelerden uzak dururlar, ilgisiz davranırlar.
- Övgüye ve eleştirilmeye ters cevap verirler.
- Diğer insanların ya da arkadaşlarının şahsı hakkındaki görüşlerinden aşırı derecede etkilenirler.
- Kendilerini sürekli eleştirirler.
- Okullarında saygısız davranışlar sergileyebilirler.
- Hiç umursamaz, yardımı sevmeyen bir tavırları olabileceği gibi tam tersi aşırı derecede yardımcı ve merhametli de olabilirler.

Yüksek benlik saygısına sahip çocuklarda ise şunlar görülür (Uluhan, 2015):

- Sosyal yönleri kuvvetli ve hayal gücü potansiyelleri yüksektir.

- Hedefleri nettir. Onlara ulaşmak için gerçekçi tavır takınırlar.
- Dış görünüşlerine özen göstermezler, kötü görünme gibi bir endişe barındırmazlar.
- Spor faaliyetleri, ders başarısı, arkadaşlık ilişkileri gibi etkinlik alanlarında farklılıkları kolaylıkla kabul ederler.
- Korkularının ve şüphelerinin kendilerini etkilemelerine izin vermezler.

(Harter)'e göre çocukların özsaygılarının artması veya azalmasında okul, öğretmen ve arkadaşlarının etkisi oldukça büyüktür. Arkadaşları arasında kendisini ispatlayamayan veya belli becerileri kazanamamış bir öğrenci, aşağılık duygusuyla kendisini yetersiz görür. Bunun aksi durumlarında ise özsaygısı artış görülür. Aile ortamındayken özsaygısında geliştiremeyen bir çocuk okulda başarılı olur ve kendini ispatlarsa bu durum da özsaygısını artıran bir etken olabilir (Harter, 1993'den akt:Doğru & Peker, 2004, s. 317-318).

1.1.4. İş birliği Geliştirme

Açıkgöz, işbirlikçi öğrenmeyi, öğrencilerin küçük gruplar halinde çalışarak ve birbirlerinin öğrenmelerine yardım ederek öğrenmeyi gerçekleştirme süreci olarak ele alınabileceğini belirtir (Açıkgöz 2005'den akt:Ulusoy & B. Dilmaç, 2016, s. 67). Yapılandırmacı kuram doğrultusunda ortaya konulan işbirlikli öğrenme sistemiyle, öğrenci kendi farklılıklarını göz önünde bulundurularak bireysel özelliklerine göre grubuna katkı sağlar. Bu ise her bireyin birbirinden farklı yeteneklerinin olmasından dolayı her bireyin farklı görevleri yerine getirmesiyle gerçekleşir. İşbirlikli öğrenmede tüm grup bireylerinin ortak performansları olarak değerlendirilmektedir. Çünkü grubun başarısı gruptaki tüm bireylerin başarısına bağlı olduğundan herkes yardımlaşmak zorundadır (Henson, 2004'den akt:Kurt, 2016, s. 844). Bu şekilde gerçekleşen öğrenme sürecindeki öğrencilerde biz duygusu gelişirken, benmerkezcilik azalır. Böylece toplumsal değerler daha kolay öğrenilir (Doğanay, 2015, s. 235).

(Topal & Kırbaş, 2014)'a göre işbirliğine dayalı öğrenme ile öğrenciler ortak bir hedef etrafında toplanır ve grup içerisinde de karşılıklı yardımlaşarak birbirleriyle öğrenme konusunda dayanışma gösterirler. Grup üyesi olan her bir öğrencinin kendi donanımları doğrultusunda bir görev ve sorumluluğu bulunur. Herkes kendi

sorumluluğunu yerine getirir. Buna "amaç bağımlılığı" veya "iç bağımlılığı" da denilir. Bu sayede gruptaki herkes birbirinin sorumluluğu altında olur (Topal & Kırbaş, 2014, s. 298)

1.2. Değer Öğretimi Yaklaşımları

Değerler öğretimi ile ilgili çalışmalara bakıldığında, değerlerin öğretimiyle ilgili farklı yaklaşımların bulunduğu görülmektedir. Bu konuda pek çok fikir öne sürülmüş olup değerlerin sistemli bir şekilde öğrencilere öğretilmesi amacıyla farklı yaklaşımlar kullanılmıştır.

“Bu yaklaşımların bir kısmı değerlerin doğrudan öğretimine, bir kısmı da akıl yürütme, sorgulama ve yansıtıcı düşünme süreçlerine ağırlık vererek değerlerin bir düşünme ve karar verme süreci olarak kazanımına yönelik olarak kullanılmaktadır. Bu yaklaşımlardan bazıları sınıf içinde ders programlarının içinde etkinlik olarak yer alırken, bir kısmı da okulun açık ve örtük tüm programını kapsamaktadır (Doğanay, 2015, s. 236).”

“Naylor ve Diem esas olarak değerler eğitiminde dört yaklaşım bulunduğunu, bunların ise değerler telkini, değer açıklama, değerler analizi ve ahlâkî muhakeme olduğunu belirtmişlerdir (Aktepe, 2010, s. 96)”.

“Superka ise 1973’te hazırlamış olduğu tezinde, değerler eğitimi ile ilgili telkin etme, ahlaki gelişim, analiz, aydınlatma/belirginleştirme, davranış öğrenme yaklaşımı olmak üzere beş yaklaşım ortaya koymuştur (Aladağ, 2009, s. 22).”

Değerler öğretimi ile ilgili kaynaklar incelenerek değer öğretiminde kullanılan farklı yaklaşımlar aşağıda verilmiştir:

1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı (Telkin)
2. Değerlerin Gizli Öğretimi Yaklaşımı (Örtük Program)
3. Değer Açıklama Yaklaşımı (Değer ayrımı ya da belirginleştirme)
4. Değer Analizi Yaklaşımı
5. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı ya da Ahlaki Gelişim (İkilem)
6. Karakter Eğitimi

1.2.1. Değerlerin Doğrudan Öğretimi Yaklaşımı (Telkin)

Doğrudan öğretim yaklaşımı (telkin), en sık kullanılan ve büyük ölçüde öğretmen merkezli bir yaklaşımdır. Bu yaklaşımın özünde, yetişkin bireylerin ahlaki değerleri çocuklara doğrudan empoze ederek, onların davranışlarına yön verme görev sorumluluklar sergilemelerine yardımcı olma istekleri vardır (Halstead ve Taylor, 2000'den akt:Doğanay, 2015, s. 231). “Bu öğretim yaklaşımı anlatım, gösteriler, alıştırma,-tekrar yapma, didaktik soru sorma gibi yöntemleri içermektedir. Tümdengelimci bir yapıya sahip olan doğrudan öğretim stratejileri, bilginin verilmesinde etkilidir. Bu yaklaşım tümdengelimci bir mantığa sahip olduğu için, önce kural ve genellemeler sunulur. Daha sonra verilen örneklerle bu kural ve genellemeler desteklenir (M.Tapınar & Atıcı, 2002, s. 211).” Ulusoy ve Dilmaç'a göre, değerler öğretiminde telkin yaklaşımının çokça kullanılması ihtimaldir. Çünkü içsel ve dışsal açıdan iki türlü de kullanmaya elverişlidir. Değer öğretim sürecinde bireyler öğrenilecek belli değerleri yetişkinlerin yönlendirilmesi neticesinde öğretilmek istenen değerleri öğrenmek durumundadır (Ulusoy & B. Dilmaç, 2016, s. 71).

“Öğretmenler söyledikleriyle, yaptıklarıyla, verdikleri ödüller, cezalar, gülümsemeleri, kızmaları ile önem verdikleri değerlere işaret ederler. Neticede öğretmenler, öğrencilerin inançları, tutumları ve davranışları üzerinde güçlü bir etkiye sahiptirler ve birçok öğretmen değer aktarıcı rolünü yansıtmaktadır (İşcan, 2007, s. 51).” Öğretmen değerlerin doğrudan öğretimi yaklaşımında telkin edicidir. Örneğin öğretmenin, babasına kötü davranışlar sergileyen bir çocuğun hikayesini anlatırken, “ Onun babasına karşı yaptığı bu davranış yanlıştır. Çünkü iyi bir çocuk, kendinden büyüklere saygılı olmalıdır.” gibi ifadelerle onu yönlendirir (Aydın & Ş. Akyol Gürler, 2018, s. 71). Bu bağlamda telkin yaklaşımının süreci, öğrencilerin neyi öğrenip öğrenmeyeceğini sorgulanması söz konusu olmadan yetişkinler tarafından aktarılanların öğrenilmesi şeklinde ilerler. Telkine ve empoze etmeye dayalı yaklaşım uygulamalarında genellikle öğüt verici hikâyelerin okunması, anlatılan ahlaki durumların dinlenmesi, kahramanlık şarkıları, marşlar, töresel oyunlar gibi yöntemler tercih edilir.

“Telkin ile değer öğretimi, ergenlik öncesi çocuklarda daha etkili olabilmektedir. Çünkü ergenlik döneminde birey, yetişkinler olmadan ayakta durabileceğini kanıtlamak durumundadır. Ayrıca bu dönemde ergen, artık yetişkinlerin toplumsal düzeni içine girmek ve sorumluluk yüklenmek ister” (Bacanlı,2001’den akt:Aladağ, 2009, s. 22).”

Welton ve Mallan’ göre bu yaklaşımda “yeterince söyler ve gösterirseniz insanlar sonunda sizin istediğiniz gibi davranacaktır.” varsayımı vardır (Welton & Mallan, 1999, s. 153). Simon’a göre ise, yetişkinlerin gençlere telkin ve tavsiyede bulunmasının altında bir takım sebepler vardır. Örneğin “yetişkin deneyimleri sonucu öğrendiği değerleri kendi için doğru olarak kabul eder ve gencin kendine başka değerler seçmesinden korkar. Eğer veli değerlerini etkili bir şekilde transfer edemezse gencin hoş olmayan değerler seçeceğinden korkar. (Simon, 1972’den akt:Akbaş, 2004, s. 96).” Bu açıdan telkin yöntemi en çok kullanılan yöntemdir.

Bu yaklaşımda öğrenciler yakınlarında bulunan yetişkinlerin ve önemli gördükleri şahsiyetlerin hal, hareket ve tavırlarını gözlemleyerek gözlemleyerek taklit etme yoluyla hayatlarına yansıtmaya çalışırlar. Eğer çocuklar bu değerleri kazanırken aileden getirdikleri değer yargılarıyla yakınlık gösterdiğine inanırlarsa kazanım ve uyum daha hızlı ve kolay olacaktır.

1.2.2. Değerlerin Gizli Öğretimi Yaklaşımı (Örtük Program)

Bu kavram ders dışı etkinlikleri, bilinçli ve açık programlar dışındaki tüm ortamı da içine aldığı için çok geniş bir içeriğe sahiptir (Paykoç, 1995’den akt:Doğanay, 2015, s. 251). Gizli öğretim yaklaşımının yazılı olmaması, en belirgin özelliğidir. “Bu yaklaşımın içeriğini ise; “okul içinde görev yapan öğretmen ve yöneticilerin davranışları, yaklaşımları, inançları, değer yargıları, okul atmosferinin niteliği, değerleri, okul içi ortamın öğrencilere sağladığı etkileşim örüntüsü, okul içi yazılı olmayan kuralları, rutinleri, disiplini, otoriteye itaat etme gibi kültürel tutumlar ve daha birçok kültürel etken oluşturur” (Tezcan, 2003, s. 54).”

Değerlerin öğretimini gerçekleştirmek için okulun resmi programları hazırlanırken, bu programlara ahlak konularının doğrudan eklenmesi yeterli olmayacaktır. Planlı programlar ne kadar iyi hazırlanmış olursa olsun, eğitim faaliyetlerinin, yönetici-öğretmen ve öğrencilerin tutum ve beklentileri, okulun

işleyişi, problem çözme yöntemleri, disiplini ile toplumdaki görüş ve değişimlere göre şekillendiği bir aşıkardır. Bu sebeple resmi programın uygulanması sürecinde örtük programın da devreye girmesi gerekmektedir.

“Toplumsal kurum olarak okullar, değerler boyutunda amaçlar belirlememiş olsa bile okullar örtük program ile (hidden curriculum) okulun atmosferi, disiplin anlayışı, öğretmenlerin beklentiler gibi yapılar, değer öğretir veya öğrencilerin değer gelişimine katkıda bulunur. Kültür aktaran, toplumsal değerleri öğreten kurum olan okullarda görevli öğretmenlerin okulda değerler ve değer öğretimine ilişkin görüşleri ve bu kurumlarda öğrenim gören son sınıf öğrencilerin ilköğretim genel hedeflerinde ifade edilen değerlere ne ölçüde ulaştığının belirlenmesi okullarda duyuşsal alan davranışları kazandırmadaki yeterliliğini ortaya çıkaracaktır (Akbaş, 2004, s. 30).”

1.2.3. Değer Açıklama Yaklaşımı (Değer ayrımı ya da belirginleştirme)

“Değerleri belirginleştirme yaklaşımı 1960- 1980’li yıllarda etkili olmuş bir öğretim yaklaşımıdır. Fakat 1980’li yıllardan sonra değerler belirginleştirme yaklaşımı popüleritesini kaybetmiştir. Hatta değerler belirginleştirme öğretimi yaklaşımı öncülerinden Kirschenbaum’ da son zamanlarda bu görüşünü terk etmiştir” (Dilmaç, 2007, s. 38). Bu yaklaşımda, çocuklara bütün değerlerin doğrudan aktarılması yerine, çocukların kendi değerlerini açıklamalarına kendi değerlerinin farkına varmalarına yardım edilmesi gerektiği önerilmektedir (Edginton, 2002’den akt:Katılmış, 2010, s. 35). Bu öneriye göre, “değer açıklama yaklaşımı kullanılırken, yetişkinlerin doğrudan iyi ve kötüyü öğretmelerine ya da onları etki altında bırakılmalarına karşı çıkılarak öğretmenlerden değerlere karşı herhangi bir tutum yansıtılmaları istenmektedir (Lickona, 1991, s. 10).”

Raths, Harmin ve Simon, değerlerin belirginleşmesi yaklaşımının, başarılı olması için üç farklı basamağın kullanılması gerektiğini ileri sürmektedirler. Bu basamaklar şu şekildedir (Raths, Harmin ve Simon, 1978’den akt:Dilmaç, 2007, s. 38): A. Seçme:

1. Çocukların değerleri özgürce seçmeleri için cesaretlendirmek.

2. Değerleri belirginleştirilirken veya alternatif seçenekler ararken onlara yardımcı olmak.

3. Belirginleştirilen ve bulunan alternatiflerde her birinin değerlendirmelerinde yardımcı olmak

B. Ödüllendirme:

4. Yapmış olduğu seçimler konusunda mutlu ve tatmin edici olma süreci.

5. Seçmiş olduklarıyla ilgili başkaları tarafından onaylanması için fırsat verme.

C. Davranmak:

6. Seçilen değerlerle yaşanan değer arasında dengeli davranmayı özendirme.

7. Çocukların bu davranışların devamlılığını sağlamalarına yardımcı olmak

Değer açıklama yaklaşımının amacı; öğrencilerin belli değerler hakkında düşüncelerini sağlamak ve kişisel değerlerini fark etmeleri için onlara yol göstermektir. Ling ve Stephenson'a göre "değer açıklama yaklaşımı öğrencilerin kendi davranışlarını spesifik bir sürece göre değerlendirmeleri, ardından düşünce ve hislerini açıkça ifade etmelerini sağlayan işlem basamaklarını kapsar. Bu süreçte alternatifleri arasından seçim yapmak, bireyin seçimlerine değer verme, seçimlerini onaylama ve zamanla aynı davranışı tekrarlaması önemli işlem süreçleridir (Ling ve Stephenson, 1998'den akt:Katılmış, 2010, s. 37). Birey bu yaklaşımla herhangi bir zorlamaya tabi tutulmadan kendi değerini netleştirme şansı bulur.

Değer açıklama yaklaşımında kesinlikle yapılmaması gerekenler şu şekilde belirlenmiştir (Oliner 1976'dan akt:Doğanay, 2015, s. 241):

1. Öğrencilerin seçtikleri değerler eleştirilmemelidir.

2. Öğretmen kendi değerini öğrenciye belli etmemelidir.

3. Öğrencilere yanıt vermeleri için baskı kurulmamalıdır.

4. Tartışmalar çok uzun olmamalıdır.

5. Grup için uygun olabilecek bir soru, şahsi olarak sorulmamalı.

6. Öğrencilerin duyuşsal özellikleri (kişisel amaçları, ilgileri, tutumları, inançları) değer belirginleştirme için kullanılmamalıdır.

Kısaca değerlerin açıklığı kavuşturması veya belirginleştirilmesinin hedefi şu şekilde özetlenebilir: "Gençler geçmişte içselleştirdikleri değerler ve normlar konusunda düşünme yöntemiyle bilinçlendirilmeli ve günümüzün duygularını ve

duyularını kullanarak tutarlılıklar ve tutarsızlıkların farkına varması sağlanmalıdır. Sonra bu tutarlıklar ve tutarsızlıklar üzerinde ayrıntılı olarak çalışması böylece gençlerin kendi kişisel kimliklerini bulmaları ve istikrarlı hale getirmelerine imkan verecek bir düşünce, duygu ve karar birliği yaratılması sağlanmalıdır (Ziebertz, 2007, s. 457).”

1.2.4. Değer Analizi Yaklaşımı

“Değer analizi yaklaşımı, değer öğretiminde dikkat, düşünceyi ve ayırt etmeyi amaçlayan bir öğretim yoludur. Bu yaklaşımda öğrenci, gerçek ya da yapay bir sorunla karşılaştığı zaman, duygusal olmadan akılcı bir şekilde mantıksal düşünme süreçlerini kullanarak sorunu çözümlenmeye çalışır (Aydın & Ş. Akyol Gürler, 2018, s. 78).” Değer analizi yaklaşımı bilimsel problem çözme ile hareket etmesinden dolayı (Aydın & Ş. Akyol Gürler, 2018, s. 79), Ling ve Stephenson’a göre analitik ve rasyonel düşünme bu yaklaşımda merkezi konumdadır (Ling ve Stephenson, 1998’den akt: Katılmış, 2010, s. 41). Bu öğretim yaklaşımının amacı, öğrencilere, karşılaştıkları değerlerle ilgili problemler hakkında karar verebilmeleri için bilimsel araştırma ve mantıksal düşünme sürecini kullanabilmeleri için rehberlik etmektir (Sarı, 2007, s. 62).

Değer analizi yaklaşımı gerçek ya da kurgulanmış bir problemi çözmek için kullanılan bir yaklaşımdır (Akbaş, 2004, s. 102). Mesela öğrencilerin öğle arasında dışarı çıkamayacakları konusu ve neden izin verilmediği konusu beraber analiz edilebilir. Bulduğu bir eşyayı sahibine iade eden bir öğrencinin davranışının doğru ve dürüst bir davranış olduğunun sınıf ortamında vurgulanmasından sonra, eşya sahibinin parasını bulamasaydı neler olabileceğinin tüm yönleriyle ele alınması “başkalarının eşyalarını izinsiz almamalıyız” nevinden öğütler verilmesinden daha etkili ve kalıcıdır (Erden & Akman, 1997, s. 128).

Welton ve Mallan’a göre değer analizinde temel aşamalar şu şekildedir (Welton & Mallan, 1999, s. 147):

1. Konunun tanımlanması: Konunun temelini oluşturacak açıklamalar yapılır. Mümkünse konunun geçtiği mekana gidilir.
2. Alternatiflerin açıklanması,
3. Her alternatifle ilgili deliller toplayarak sonucun tahminin istenmesi,

4. Delillerin değerlendirilmesi ve uzun vadeli sonuçların tahmini,
5. Potansiyel durumların tanımlanması: Öğrenci fikirleri nelerdir? Olaya farklı yönlerinden bakma ve farklı anlamlarını ortaya çıkarma.
6. Her durum için muhtemel sonucun değerlendirilmesi ve açıklanması,
7. Alternatifler arasından seçim yapma ve uygun hareket için karar verme.

Kısaca eğer analiz yaklaşımı öğrencilerin değerleri öğrenirken, kendilerine sunulanı değil, kendilerinin seçmiş oldukları değerleri öğrenme çabalarıdır. Bunu yaparken de muhakeme ve akıl yürütme yeteneklerini kullanmış olurlar (Dilmaç, Doktora Tezi, 2007, s. 40). Karşılaştığı farklı durumlarda karar vermesi gereken bireylerin kendileri için en iyi kararı verebilmeleri bilişsel unsurların kullanılmasıyla mümkün olacağı (Arthur, 2008'den akt. Katılmış, 2010, s.42) düşüncesi değer analizi yaklaşımında oldukça önem arz eder. Ayrıca değer analizi yaklaşımında çocuklar, sosyolojik olaylara, problem çözme yönteminin aşamalarını kullanarak ahlâkî düşünme becerisine de sahip olurlar (Akbaş, 2004, s. 102). Değer analizi yaklaşımında Welton ve Mallan'a göre sekiz aşama vardır ve şu şekildedir (Welton & Mallan, 1999, s. 163-164):

1. Değer sorunu tespit edilir.
2. Karşılaşılan değer sorunu açıklığa kavuşturulur.
3. Sorun hakkında bilgi ve kanıtlar toplanır.
4. Bilgi ve kanıtların uygunluğu ve doğruluğu değerlendirilir.
5. Olası çözüm yolları belirlenir.
6. Çözüm yollarının olası sonuçları belirlenip değerlendirilir.
7. Seçenekler arasından biri seçilir.
8. Seçilen öneriye yönelik davranışta bulunulur.

1.2.5. Ahlaki Muhakeme Yaklaşımı ya da Ahlaki Gelişim (İkilem)

Ahlaki muhakeme (ahlaki gelişim) yaklaşımı, Kohlberg tarafından geliştirilmiştir bir yaklaşımdır (İşcan, 2007, s. 35) . “Kohlberg’in, ahlak gelişimine yönelik çalışmalar, ahlaki değerlerin, başkalarının telkiniyle değil bireyin bizzat kendisinin bilişsel gelişimine göre ve akıl yürütme süreçleriyle oluştuğunu gösterir. Bu akıl yürütme süreçlerini daha etkili hale getirmek veya öğrencilerin akıl yürütme becerilerini geliştirmek adına içinde ikilemleri barındıran ahlâkî tartışmalara, ahlaki

ikilem tartışması denmektedir (Doğanay, 2015, s. 244). Kohlberg'in yaptığı çalışmalarında söz ettiği tartışmaları, öğrencilerin akıl yürütürken çelişkilere yol açan durumlarla karşılaşması, onların ahlâkî akıl yürütme yeteneğinde ilerlemeyi arttırır (Katılmış, 2010, s. 44).

“Ahlaki ikilem yaklaşımının amacı, tartışmalar yoluyla öğrencilerin, ahlaki tercihlerin yapıldığı nedenler hiyerarşisinin farkına varmalarını ve buna uygun olarak, kendi rasyonel muhakemelerini geliştirmelerini sağlamaktır (Charles R Kniker'dan akt:Çinemre, 2013, s. 154).” Birey doğru-yanlış, iyi-kötü hakkında muhakemeyi öğrenerek güçlü bir karakter geliştirmeye imkan bulur. İyi bir muhakeme yeteneği; dürtüleri yönlendirir, duygular ve gerçekleri kategorize ederken muhakeme yapmaya ve hareketlerin sonuçlarını düşünmeye katkı sağlar.

“Kohlberg, tıpkı Piaget gibi çocukların ahlaki gelişimlerini incelemek için onlara kısa hikayeler anlatmış ve onlardan hikayedeki kişinin bu durumda nasıl hareket etmesi gerektiğini sormuştur. Piaget anlattığı hikayelerde fiil ve düşünce ayrımı yapmazken, Kohlberg, hikayelerde ahlaki ikilemlere(dilemmalara) yer vermiş ve bunun çözümü için öneriler istemiştir. Bu hikayelerde birey sorunun çözümünde bir ikilemle karşı karşıyadır. Önemli olan bireyin sorunu nasıl çözdüğü değil, çözümü gerçekleştirirken yürüttüğü akıl yürütme süreci ve niçin böyle davranması gerektiğine ilişkin mantıksal dayanaklarıdır (Çileli,1981'den akt:Aydın & Ş. Akyol Gürler, 2018, s. 74).”

Öğrencilerin yer aldıkları ahlaki gelişim aşamasını yükseltmek amacıyla kullanılan ahlaki ikilem tartışması yaklaşımı uygulamada şu aşamaları içermektedir (Savage ve Armstrong 1996'dan akt: Katılmış, 2010, s. 45):

1. Ahlâkî ikilemi konu alan giriş yapılması.
2. Öğrencilerin ikilemle ilgili cevaplarının dinlenmesi.
3. Küçük gruplar oluşturarak cevapların nedenlerinin tartışılmasının sağlanması.
4. Tüm gruplarda ortaya çıkan sonuçların nedenlerinin tartışılması.
5. Sınıftaki tüm öğrencilerin kendi bakış açılarını ve onu destekleyen nedenleri belirtmesiyle tartışmanın bitirilmesi.

Ahlaki gelişim yaklaşımına göre “İyi davranış”ın tanımı, göreceli olmamalıdır. “Öğretmenin ilk görevi, bir davranış hakkında iyi ve kötünün ne olduğunu çocuk

bakış açısından anlamaktır; çünkü çocuğun yargılaması gelişimsel bir sıra izler. Öğretmen, çocuğun öğretmeninin inanç ve yargıları ile uyum göstermesinden çok, onun kendi ahlaki yargılamalarıyla ilgilenmelidir. Çocuk, yargının en üst düzeyi ile uyumlu davranmaya teşvik edilmelidir. Yargı ve eylem arasındaki ayrılıklar gelişimi desteklemek, yargı ve davranış arasındaki iletişimi cesaretlendirmek için hizmet eden bilişsel tartışma biçimini yansıtır (Kohlberg & R.L. Selman, 1972, s. 6).”

“Ahlaki muhakeme yaklaşımı, değer analizi yaklaşımında olduğu gibi mantıksal düşünmeye önem verir. Bununla birlikte iki yaklaşım arasındaki en belirgin farklılık, ahlakî muhakemede bilişsel ahlakî ikilemlere odaklanılırken, değer analizinde sosyal değerlere ilişkin konulara odaklanılır (Suparka ve Jhonson, 1975; akt: Kaymakcan & Meydan, 2014, s.179).”

1.2.6. Karakter Eğitimi

Lickona’ya göre karakter eğitimi, “genel olarak öğrencilerin iyiyi tanımaları, iyiyi istemelerini ve iyi davranmalarını sağlamak için yapılan maksatlı uygulamalar olarak tanımlanabilir (Lickona, 1991, s. 51). Karakter eğitimi sağlıklı bir toplumun inşası için önce ailede, sonra okulun tüm birimlerinde ve toplumda, bireylere olumlu değer tercihlerini sunarak öğretim yapılmasıdır. Karakter, bireyin özellikleri ve değerler sisteminden oluşmaktadır. “Gough, insanların mizacından (sesiz, utangaç, neşeli vb.) dolayı değil, dürüst ya da yalancı, başkalarını düşünen ya da bencil, saygılı ya da saygısız, güvenilir ya da güvenilmez biri olmasından dolayı övüldüğünü veya yerildiğini dile getirir (Akbaş, 2004, s. 67-68; Katılmış, 2010, s. 53).” İyi bir karakter ancak bireyin değerlerine uygun davranışlarıyla mümkün olur. Ayrıca iyi bir karakterde önemli olan kendine egemen olma yeteneğinin yani iradenin ortaya çıkmasıdır. “Bu yetenek ise tutkularımızı, arzularımızı, alışkanlıklarımızı dizginlemeye izin veren, sözünü dinleten bir durdurma mekanizmasıdır (Durkheim, 2016, s. 52).”

Rusnak, bu yaklaşımın uygulanması için altı temel ilke belirlemiştir (Rusnak, 1998’den akt:Katılmış, 2010, s. 54):

1. Karakter eğitimi, sadece belli bir dersin konusu olarak görülmemelidir. Okul programlarında yer alan tüm ders ve derslerin içeriğini oluşturan müfredatlarda

yer almalıdır. Karakter eğitimine okulda öğrenciler için planlanan deneyimlerin tümünde yer verilmelidir.

2. Karakter eğitimi öğrenci davranışlarını kapsayacak biçimde tasarlanmalıdır. Karakter eğitimi bir davranış eğitimi olarak kabul edilmeli ve bunu yansıtacak faaliyetleri içerecek şekilde uygulanmalıdır.

3. Pozitif okul atmosferi karakter eğitimine yardım eder. Bundan sebeple, okul genç bireylere olumlu rol modeller sunmalıdır. Yani okul personelinin tutum ve tavırlarıyla öğrencilerin karakter gelişimine destek olmaları gerekmektedir.

4. Okullar, karakter eğitimi faaliyetlerini ya da öğrencilerin karakter gelişimini kendi misyonlarının bir parçası olarak görmelidir.

5. Etkili karakter eğitiminin gerçekleşebilmesi özgür ve yetkili öğretmenlerle mümkün olacağı için öğretmenlerin, merkez programın sınırlamaları olmaksızın öğretim yapabilmeleri sağlanmalıdır.

6. Okul ve toplumun işbirliği karakter gelişiminde hayati bir öneme sahiptir. Bu nedenle karakter eğitimi, gençlerin karakter gelişimini etkileyen ya da etkileyebilecek tüm unsurları kapsayacak şekilde düzenlenmelidir. Bundan dolayı karakter eğitimi tüm okul çalışanlarını ve okulun bulunduğu yerdeki yerel topluluğun tamamını içine almalıdır.

Karakter eğitimi yaklaşımının savunucularından olan Ryan ve Bohlin bireylerin karakter gelişimlerinin toplum nezdindeki değerlerini şöyle açıklamaktadırlar: “Bireylerin karakter gelişimi sosyal bir faaliyettir. Birey insani ilişkiler ağından oluşan sosyal çevre içerisinde vardır ve yetişmektedir. Bizim bu insani ilişkiler ağında temasa girdiğimiz insanlar karakterli bir birey olmamıza katkı sağlamaktadır (Ryan ve Bohlin, 1999’dan akt:Altıntaş, 2012, s. 37).” Bu yüzden bireylerin içinde buldukları ortamların karakter gelişimindeki rolü oldukça büyüktür. Karakter eğitimi savunucuları da karakter eğitiminin daha sağlıklı yapılabilmesi için aile, okul, ve çevrenin koordineli olması gerektiğini savunurlar.

“Karakter eğitimi, ahlak ve değerler eğitimi kavramlarıyla birçok açıdan ilintilidir. Ahlak ve değer kavramları daha geniş alana hitap eden kavramlar olmalarına karşılık karakter eğitiminin sınırları konusunda da kesin bir yargıya

varmak mümkün değildir. Karakter eğitimi içinde ahlak ve değerler eğitimi barındıran ayrıca vatandaşlık eğitimi konusuyla da bağlantılı olan bir kavramdır. Bu üç kavramın sınırları üzerindeki tartışmalar akademisyenler tarafında halen tartışılmaktadır (Özdemir, 2015, s. 694).”

Değerler eğitimi ve karakter eğitimi kavramlarının birlikte incelenmesi sonucunda karakter eğitimiyle ilgili şu sonuçlara varılmıştır (R.Kaymakcan & Meydan, 2014, s. 188):

- Karakter eğitimi değerler eğitiminin Amerika’da uygulanan çok boyutlu bir versiyonudur. Amerika’da bulunan tüm okullarda o toplumun değerleri ve inançları dikkate alınmaktadır.

- Değerler eğitimi alanındaki çalışmalara oranla daha bütüncül ve sistematik bir biçimde programlar ortaya koyulmaktadır.

- Değerler eğitimindeki yaklaşımlar içinde önceden belirlenmiş olan değerlerin öğrenilmesini önermesi ve öğretmene etkin rol vermesi sebebiyle değer telkin etme yaklaşımına yakındır.

- Değerler eğitimi değerler arasında bir ayırım yapmazken, karakter eğitimi ahlakî, toplumsal, geleneksel, hatta dini değerleri barındırır.

Karakter eğitimi genel olarak şöyle tanımlanır: “öğrencilerde ana ahlakî değerleri algılama, bu değerlere bağlılık geliştirerek bu değerlere göre davranmaları” (Lickona 1991’den akt:Doğanay, 2015, s. 247). Yaşamın değerlerden bağımsız olamayacağını söyleyen karakter eğitimi savunucuları, önemli husus olarak karakter eğitiminin örtük değil açıkça öğretilmesi gerektiğini belirtirler. Bu eğitimciler bireyde değerlerin ortaya çıkması için iyi karakterin öğretilmesinin gerekliliğini savunurlar (Milson & Ekşi, 2003, s. 100). Zira Lickona’ya göre karakter amaçlı eğitimden geçmiş birey, zeki olduğu kadar karakterli, okur-yazar olduğu kadar nazik, bilgili olduğu kadar erdemlidir (Lickona, 1992’den akt:Baysal, 2013, s. 17). Karakter eğitiminin değerlendirilmesi ise; “okulun karakterini, öğretmen ve idarecilerin fonksiyonlarını ve öğrencilerin iyi davranışlar sergileyip sergilememesi etrafında şekillenmelidir (Düzenli, 2017, s. 57).”

Wilhelm & Firmin, bir karakter eğitiminde bulunması gereken özellikleri şu şekilde ifade etmiştir (Wilhelm & Firmin, 2008'den akt:Düzenli, 2017, s. 57-58):

□ İyi bir karakter eğitiminde daha önceden verilen değerler öğrencilere tekrardan öğretilmez.

□ İyi bir karakter eğitimi bulunduğu kültürün ahlakî yapısını kapsamalıdır.

□ İyi bir karakter eğitiminde ahlakî davranışta rol model olan öğretmenler kendi karakterlerini tanımalı ve geliştirmek için çaba göstermelidirler.

□ İyi bir karakter eğitiminde öğretmenlerin özel yaşamları gizli tutulmalıdır. Zira öğretmen eğitimin sadece bir parçasıdır.

□ İyi bir karakter eğitiminde öğrencilere gerçek hayattan örnekler verilmeli böylece onların ahlakî muhakeme seviyeleri geliştirilmelidir.

□ İyi bir karakter eğitiminin sonuçları açık olmalıdır.

□ İyi bir karakter eğitimi uzun bir süreç ve büyük bir çabanın sonucudur. Bunun için planlama oldukça önemlidir.

“İyi bir karakter eğitimiyle kendi değerler sistemini oluşturmuş bireyler yaşadıkları toplumlarda ahlakın ve iyiliğin hâkim olmasına da katkı sağlayacaklardır (Düzenli, 2017, s. 58).” Bir toplumun istikbali iyi yetişmiş ve karakter sahibi bireylerle şekillenir. Karakter eğitiminde (değerler eğitiminde de) bazı uygulamaların ahlaki davranmaya, bazılarının ise erdemli davranışların alışkanlık, karakter haline gelinceye dek uygulanmasında ısrar edilmelidir (Ekşi, 2003, s. 86).

1.3. Değer Eğitiminin Gerçekleştiği Alanlar

“Günümüz insanlığı hem bireysel hem toplumsal hem de küresel anlamda çok ciddi sorunlarla karşı karşıyadır. Belki bir tarafta yeni yetişen nesiller beslenme eğitim ve sağlık hizmetleri açısından geçmişe kıyasla önemli bir derecede iyi bir durumdaysa da pek çok ahlaki sorunla da baş başa olduğu bir gerçektir. Bu ahlaki sorunları hem fert hem de toplum bazında görmek mümkündür. Ancak insanlığı esas tehdit eden sorunlar küresel bağlamdaki sorunlardır. Bunların başında da dünya çapında sosyo-ekonomik dengesizlikler, savaşlar, çatışma ve şiddet olaylarındaki artışla ekolojik dengenin bozulması gelmektedir. Öyle görülüyor ki eğer ciddi

anlamda önlemler alınmayıp, insanlık bir bütün olarak asli yaratılış gayesine dönmezse insanlığın geleceği hiç parlak görünmemektedir (Köylü, 2007, s. 308).”

Değerler eğitiminin gerçekleştirildiği en önemli alanlar şüphesiz ki aile, okul, öğretmen ve medyadır. Bu bağlamda belirtilen alanlarda değerler eğitiminin nasıl verilmesi gerekliliği, bu eğitimi verilirken dikkat edilmesi gereken hususların ortaya konulması oldukça önemlidir.

1.3.1. Ailede Değer Eğitimi

Tibet’in ruhani lideri Dalai Lama’nın bugünkü yaşam biçimimizi özetleyen bir şiiri bulunmaktadır. “Çağımızın Paradoksu” isimli şiirinde Lama şöyle der:

“Evlerimiz büyüdü fakat ailelerimiz küçüldü.

Artık daha rahatız ama zamanımız az.

Öğrenim seviyemiz arttı fakat anlama yetimiz azaldı.

Daha fazla bilgili olmamıza rağmen, daha zor karar veriyoruz.

Daha fazla uzmanız fakat daha fazla sorunluyuz.

Daha fazla tedaviye rağmen daha az sağlıklıyız.

Ay’a gidip gelerek onca yolu kat ettik ama caddeyi geçip yeni komşumuzla tanışmakta geciktik.

Daha fazla üretelim diye yeni bilgisayarlar geliştirdik, fakat daha az iletişim kurmaya başladık.

Çok uzun yol kat ettik ama kalitede bir o kadar kısa kaldık.

Fast food ve uzun sindirim zamanı...

Anlamlar büyük fakat karakterler küçük.

Kârlar yüksek fakat ilişkiler yüzeysel.

Şimdi artık penceremizde çok şeyin olduğu ama odamızda hiçbir şeyin olmadığı zaman...”

Bu şiir değerlerin birbiriyle yer değiştirmesinden dolayı toplumda meydana gelen kaosa işaret etmektedir (Tarhan, 2011, s. 51-52).

Çocuğun ilk karşılaştığı çevre olan ailenin çocuk üzerindeki etkisi yadsınamaz bir gerçektir. Aile çocuk için, korunmasını, beslenmesini, diğer fiziksel gereksinimlerini, güven ve sevgi gibi tüm duygusal ihtiyaçlarının karşılandığı bir mekanizmadır. Ayrıca aileler çocukları yetiştirme tarzlarıyla ve tutumlarıyla da çocuğun kişiliğinin oluşmasını etkilerken onun sosyalleşmesi sürecini de etkilerler. Gerek otoriteli tutum sonucunda çocuklara dayatılan disiplin anlayışında gerekse, model olma sürecinde aileler, değerlerin aktarılıp içselleştirilmesinde önemli bir mekanizmadır. “Ailenin ve toplumun sağlıklı olabilmesinin yolu aileden başlayarak hayat boyu eğitimle ve etkili ve açık iletişimle sağlanır (Yaman, 2014, s. 83).” Ancak birbirini dinleyen, anlayan bireylerin yaşadığı toplumda sevgi, saygı, güven, hoşgörü gibi değerler bulunur. Milson’a göre çocukta geliştirilmiş iyi karakter ilk olarak ailenin sorumluluğundadır. Sonrasında toplumun, okulun, dini kurumların ve gençlere hizmet veren diğer grupların sorumluluğunda gelişir (Milson, 2000’den akt: Akbaş, 2004, s. 69).”

Çocukların yetişme ve belli başlı değerleri kazanma süreçleri, önce ailede daha sonraki dönemlerde de okulda devam eder. Aile bu sürecin başlangıcını oluşturur. Çocuklarımıza daha küçükken yerleştirmeye çalıştığımız karakter eğitimi, ahlaki değerlerin davranışa dönüşmüş şeklidir. Her aile, sosyal bir gereklilik olarak kendi kültürünün değerlerini çocuklarına planlı veya plansız olarak aktarmak için çaba gösterir (Aladağ, 2009, s. 2). Ailede değer eğitimi verilirken asıl önemli olan neyi nasıl verileceğini belirlemektir. Burada en önemli husus çocuğun tercihlerinde mutlaka özgür bırakılmasıdır. Ailelerin çocuklarına kendi değerlerini zorlamadan, dayatmadan, baskı altına almadan, onları kendi yapıları içinde birer değer olarak kabul edip, saygı duymaları en doğru olanıdır. Etkili bir karakter gelişimi için ailenin olumlu etkisini arttıracak olan sorumluluk ya da davranışlar şunlardır (Lickona, 1991, s. 408):

1. Ailelerin çocuklarına iyi örnek olması gerekmektedir. Çünkü çocuklar en çok yakınlarını gözlemleyerek öğrenirler.

2. Ebeveynler, çocuklarda doğru ve yanlış kavramının yerleşmesi için değerlerle ilgili görüş ve tavırlarını net bir şekilde ortaya koymalıdır.

3. Ebeveynler, çocuklarına yeteri kadar zaman ayırarak onları dinlemelidirler.

4. Ebeveynler çocuğa gereken durumlarda ceza vermekten kaçınmamalıdır. Fakat cezanın nedeni mutlaka çocuğa anlatılmalıdır.

5. Ebeveynler çocuklarının okul yaşantısını ve sosyal faaliyetlerini yakından takip etmelidirler.

İnsanın tüm davranışlarına yön veren değerler hiçbir baskıya gerek kalmadan davranış halini alırlar. Davranışlar ya zorunlu tabi alma davranışı yani dış disiplin ile ya da içselleştirmeyle bireyin kendine uygun gördüğü değerler vasıtasıyla olur. İnsan davranışlarını şekillendiren korku ve disiplin yerine değerler olmalıdır. Zira değerlerden kaynaklanan iç disiplin değerler değişmediği müddetçe devam eder (Cüceloğlu, 1999, s. 173). Bundan dolayı ailelerin sevgi ve saygı ortamında çocuklarına kendilerine özgü belli başlı değerleri kazanmalarına teşvik etmeleri en temel görevleri olmalıdır.(De Ruyter, 2002'den akt: Dilmaç, 2007, s. 48) Unutulmamalıdır ki; ailenin bilinçli ve sağlıklı olması geleceğimizin güvencesidir (Aydın & Ş. Akyol Gürler, 2018, s. 31).

1.3.2. Okulda Değer Eğitimi

Küreselleşme ile birlikte geleneksel toplumlarda yer alan geniş aile yapısından daha küçük aileye geçiş evresi, kadının çalışma hayatına girmesi, çocuğun eğitiminde ailesini etkileyen dış etmenlerin artması, ailenin görev ve sorumluluklarının bir kısmının okula kaymasına yol açmıştır. Temelini ailenin attığı değerleri pekiştirme yükümlülüğünü okullar üstlenir (Aydın & Ş. Akyol Gürler, 2018, s. 32). Ailede başlayıp yaşam boyu süregelen değerler eğitiminde, okullarda bireylere değer kazandırılması için yapılan eğitim ve öğretim faaliyetlerinin programlı yapılması gerekir. Okullarda verilen bu eğitiminin temel dayanaklarından birisi ve en önemlisi resmi okul programlarıdır (Uygun, 2013, s. 263). Hobbes'in ifade ettiği, "insanın öteki insanların kurdu" olmaması, onun ancak erdemli, yani başkasını sömürmeyi, onun malını ortadan kaldırmayı aklına bile getirmeyen, birlikte yaşama bilincine sahip ve paylaşmayı şiar edinmiş bir varlık olarak eğitilmesi ve geliştirilmesiyle mümkün olur. "Bu da devletin kendi temel görevini yerine getirdikten sonra, ülkenin eğitim ve öğretim kurumlarının ve programlarının

eğitilmiş insan tipini ortaya çıkararak şekilde düzenlenmesine, böylelikle daha huzurlu bir toplum oluşmasına bağlıdır (Urhan, 2007, s. 144).” Çünkü:

- Değerleri bilen her öğrenci birbirine saygılı olma noktasında yardımcı olur. Bu değerlere göre yaşayan ve onları geliştiren insan kendinde var olan bilinci pekiştirir ve bunun sonucunda da bireyleri ve toplumu refaha teşvik eder.
- Her öğrencinin değerlere bağlılığı sağlandığında onları geliştirerek toplumsal olarak bilinçli seçimler yapılmasına katkıda bulunur.
- Öğrenciler değerlere dayalı bir atmosferde, daha verimli, karşılıklı saygı ve güvenli bir ortam geliştirirler (Livingvalues, 2019).

“Kuşkusuz ki eğitime konu olan bireylerin yaşadıkları toplumla bütünleşmelerini bir felsefe olarak temel hedefleri arasında gören eğitim sisteminin, topluma ve yaşadığı çevreye yabancı bireyler karşısında kayıtsız kalması beklenemez. Toplumsal değerler tüm ülke gençlere eğitim yoluyla aktarılır. Bu ise eğitimin iki temel hedefinden biridir. Bu hedefler toplumun kültürünü genç nesle aktarma ve öğretmedir (İ.Doğan, 2007, s. 626).”

Değerler, insanın kalitesinin artması ve sağlıklı bir yaşam için son derece etkili olan unsurlardır. Belli başlı değerlerle donanmış ve bu değerleri yaşamının her biriminde uygulayabilen bireyler yetiştirmek sadece ailenin olduğu değil okulun da sorumlulukları arasında yerini alır. Eğitimin en önemli amacı da bu süreç içerisinde bireye bilgi ve beceri kazandırmanın yanı sıra onu belirli değerlerle kuşatmaktır. Özellikle belirli değerleri öğrencilere kazandırmak, ilköğretimden itibaren onları geleceğe bilinçli bir şekilde hazırlamak açısından oldukça önemlidir (Aladağ, 2009, s. 41). Genel olarak aileler de, okulun akademik başarılarını sürdürmelerinin zorunluluğuna inanırlar ve çocuklarını gönderdikleri okulların değerler sistemine ve değerler öğretimi yaklaşımına önem verirler.

Değerler Eğitimi, 18. Milli eğitim Şurası’nda görüşülen önemli gündem maddelerindedir. 1739 Sayılı Milli Eğitim Temel Kanunu İncelendiğinde Türk Milli Eğitiminin Genel Amaçları’nda da evrensel değerlerle uyumlu olarak değer eğitimine yer verilmesi gerektiği açıkça vurgulanmıştır. Yine Eğitim Bakanlığının 2010/53 genelgesiyle değerler eğitiminin önemine dikkat çekilmiştir (Urhan, 2007, s.

266). Son olarak 18 Temmuz 2017’de Milli Eğitim Bakanlığı, “Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine” başlıklı bildirisinde, disiplin alanlarının her birinde kazanımlarla (eğitim öğretim hedefleriyle) ilişkilendirilerek öğrencilere aktarılması hedeflenen millî, manevi ve evrensel değerler 10 (on) ana başlık altında toplandığını ve bu değerlere ilişkin tutum ve davranışların belirlendiğini yayınlamıştır.

Müfredatlarla öğrencilere aktarılması hedeflenen kök değerler şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler tüm branşların öğretim programlarında yer almaktadır.

Değerler eğitime yönelik eğitim kurumlarının programlarında yer alan yöntemler, kurallar veya ortamlar hangi nitelikler taşırsa taşırsın öncelikle tüm bu öğeler öğrencilere sevdirek, benimseterek, yapılanların yaşanabilir, uygulanabilir olmasına önem vermek gerekir. Bir toplumda, değerlerini davranış hâline dönüştürebilen bireylerin olması, toplumun bilinçlenmesinde ve daha sağlıklı bir yapıya geçmesinde önemli bir yere sahip olacaktır. Bu açıdan okulların görevlerinden biri de, onları değer eğitimi açısından da temel insani değerlerle donatmaktır. Çünkü eğitimin en önemli hedefi, “kişisel ve sosyal uyum için gerekli becerilerin kişiye kazandırılmasıdır (Aladağ, 2009, s. 3).”

1.4. Değerler Eğitiminde Öğretmenin Rolü

İnsan, mutluluğunda önemli bir yere sahip olan değerleri, sosyal öğrenme vasıtasıyla sonradan kazanır. Bireyin öğrendiği bu değerler ise onu mutluluğa götürür. Değerler öğrenilmesi ve öğretilmesi gereken unsurlardır (Tarhan, 2011, s. 20). Bunun da en sık rastlanan öğreticileri öğretmenlerdir. Öğrenciler değerlerini kendi seçerek geliştirir. Öğretmenler bu anlamlandırma sürecinin yardımcısı ve yönlendiricisi olarak görev üstlenirler. Hem yapılandırmacılık hem de eleştirel pedagojiye göre öğretmenler öğrencilerine değerlerini doğrudan aktarmaz, onları kendi değerlerini seçme ve doğru olanı bulmaya teşvik edip öğrenciyi yönlendirirler. (Veugelaers, 2000’den akt: İşcan, 2007, s. 55).

Rol öğrenme değerlerin öğrenilmesi konusunda en çok karşılaşılan Eğitimciler, öğrencilere gerek kendi davranışları ile örnek olmalı gerekse

başkalarının güzel davranışlarından örnekler vererek öğrencilerin bunları fark etmesine yardım etmelidir (Aydın & Ş. Akyol Gürler, 2018, s. 45). Bu konuda sadece öğretmenlerin rol model olması yeterli değildir. Aynı zamanda aile de bu konuda yeterli bilince sahip bir şekilde okul ile işbirliği içinde olmalıdır (Cottom, 1996'dan akt: Dilmaç, 2012, s. 3). Öğretmen etkili bir model olması için şunları yapmalıdır (Leming,1993'den akt: Akbaş, 2004):

1. Öğrenciler üzerindeki otoritesi statüsü yüksek bir birey olarak algılanmalıdır.
2. Öğretmen bakıcı ve yetiştirici olarak algılanmamalıdır.
3. Hal ve davranışları yabancı olarak değil bizden biri olarak algılanmalıdır.
4. Model olmayla ortaya çıkan olumlu sonuçlar açıkça gösterilmelidir.
5. Model olmuş davranışlar örnek alınan kişiler tarafından paylaşılmalı ve tekrarlanmalıdır.

Değerlerin Öğretimi noktasında Thomas Lickona “Education for Character” adlı kitabında öğretmenlere şu tavsiyelerde bulunmaktadır (Lickona, 1991, s.418):

- Öğretmenler model, rehber olarak davranmalı
- Ahlaklı bir topluluk oluşturmalı
- Sınıfta ahlaki bir disiplin oluşturmalı
- Demokratik bir sınıf ortamı oluşturmalı
- Müfredat aracılığıyla değerler öğretilmeli
- İşbirlikçi öğrenme uygulanmalı
- Öğrencilerde sanat bilinci geliştirmeli
- Ahlaki yansıtım teşvik edilmeli
- Uyuşmazlıklar için çözüm üretilmeli
- Okulda pozitif ahlaki kültür oluşturmalı
- Ebeveynlerle arkadaşlık geliştirmeli.

Toplum ve insanlık için faydalı insan demek “bilgi sahibi olan” dan ziyade, bildiklerini olumlu yönde kullanan, yapıcı, üretici ve erdemli insan demektir. Bu bağlamda değerler, akademik başarının tek başına yeterli olmadığını bize gösterir.

Eğitim seviyesi arttikça, kişide tutarlı davranışların da artması beklenirken yapılan araştırmalar bunun tam tersini göstermektedir (Aydın & ř. Akyol Gürler, 2018, s. 51). Yani bilgi arttikça, nitelik azalmaktadır. şayet eğitim seviyesinin ve bilginin artması nitelikli ve istenen tutumları beraberinde getirmiyorsa değerler eğitiminin ihmal edildiğini söyleyebiliriz. Bunun için retmenlere oldukça sorumluluk düşmektedir. Küçük yaşta öğrenilen değerlerin kalıcı olması için retmenlerden, bireyin kendi değerlerinin farkına varması için ona fırsatlar tanımak ve değerler eğitimi vasıtasıyla kendine ve topluma daha yararlı kişiler yetişmesini sağlamak beklenmektedir.

Temel insani değerlerin öğretilmesi ve ğrenci tarafından içselleştirilip kalıcı hale getirilmesinde öğrenciler için okuduğu kitaplarda daha fazlası gereklidir. Bunlar; içselleştirdiği, kendine model aldığı öğretmenleri ve onlarla olan birlikteliğidir. Böylece ğrenciler belki bir gün bir başka küçük kalbin daha rahat ve huzurlu atması için uğraşıp toplumda huzurun temini için çalışırlar.

1.5. Değerler ve Medya

Ülkemizin de içinde yer aldığı küresel dünyada küreselleşme ve onun aracı varsayılan medya ve internet geleneksel değerlerin yani kültürümüzün etkinliğini azaltmakta ve özellikle çocukları ikilemde bırakmaktadır. “Medya aracılığıyla yaygınlaştırılan, kültür endüstrileri tarafından üretilmiş kitle kültürü ile değerlerimiz hızlı bozulmakta ve bir takım sentezler ortaya çıkılmaktadır. Böylelikle eğitim alanı küresel taleplerle, ulusal talepler arasında sıkışmıştır. Belli eğitim politikalarının belirlenmemesiyle bu durum toplumu kaosa sürüklemektedir. Bu da eğitimde ve okullarda hazırlanan eğitim programlarının yeniden hazırlanması ihtiyaını doğurmaktadır (nr, 2007, s. 168).”

Medya, özellikle ikinci ve üçüncü dünya ülkelerinde modernleşmenin hızlandığı dönemlerde etkili olmuştur. “nk bu ülkelerin endüstrileşme sürecine koşut, modern değerlerin topluma empoze edildiği aynı zamanda endüstri kültürünün oluşumunda bir manipülasyon alanı olması dolayısıyla eğitim alanı ile birlikte toplum üzerine baskı oluşturmuştur (nr, 2007, s. 168).” Medyanın değer yargılarımızı değiştirdiği bir gerçektir. Değerlerimizi korumak, yaşatmak için

mücadele verdiğimiz bu dönemde sosyal medyanın kurduğu ve yıktığı değerler ve bunu yapış hızı oldukça düşündürücüdür.

Yabancı kültür baskın bir piyasa mekanizması ile tüketim alışkanlıklarına nüfuz ettiği için doğallaşarak birey nezdinde sıradanlaşmaktadır (Önür, 2007, s. 172). Bunun bir yansıması olan medya, toplumsal düzeni değiştirip yönlendiren yeni kültürel biçimler ortaya çıkaran önemli bir güç olarak değerlendirilebilir. Medya günümüzde toplumları endişelendirici bir şekilde etkileme gücüne sahiptir. Medya toplum üzerinde ürettiği yapay kültür ile özellikle gençleri ve çocukları tesiri altına alan bir güçtür. Kapitalizmin en büyük silahı olarak medya kültürleme aracı olarak günden güne geleneksel aile yapısını ve kültürümüzü tahrif etmekte ve özellikle çocuklara kendi ürettiği yaşam biçimlerini ve oluşturduğu değerler sistemini benimsetmeye çalışmaktadır (Düzenli, 2017, s. 78). Bunun için de özellikle medya okur-yazarlığı kavramı üzerinde durulmalı ve gençlerle birlikte aileler bu hususta bilinçlendirilmelidir.

BÖLÜM II

METODOLOJİ

Bu bölümde; araştırmanın modeline, veri kaynaklarına, veri toplama araçlarına, veri toplama sürecine, verilerin toplanması ve yorumlanmasına dair bilgilere yer verilmiştir.

2.1. Araştırmanın Modeli

İki farklı Anadolu İmam Hatip Lisesinde görev yapan farklı branşlardaki öğretmenlerin, değerler eğitimi uygulamaları hakkındaki görüşlerinin araştırıldığı bu çalışma, nitel araştırma yöntemlerinden durum çalışması deseni kullanılarak hazırlanmıştır. Algı ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği bu araştırma yöntemi, sosyal olayları bağlı buldukları çevrede anlamayı ön plana çıkarır (Yıldırım&Şimşek, 2005, s.39). Nitel araştırmalar, Psikolojik ölçümler ve sosyal olaylarla ilgili daha derinlemesine bilgi edinmeyi amaçlayan çalışmalardır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2017, s.252). Nitel araştırmaların hemen hemen hepsinde araştırmacı, araştırmacıların araştırmaya yüklemeye çalıştıkları anlam yerine, katılımcıların probleme yükledikleri anlamı öğrenmeyi amaçlar (Creswell, 2017, s.186). Bu sebeple nitel araştırmalarda asıl önemli olan, problem veya sorunu katılımcılardan öğrenmektir.

Nitel araştırma yöntemlerinden olan durum çalışması “nasıl” ve “niçin” sorularını temel alan, bir olay ve olguyu derinliğine incelenmesine imkan sağlayan bir yöntemdir (Yıldırım&Şimşek, 2005, s.77). Bir birey, bir kurum veya bir grup çalışılacak durum çalışması için örnek oluşturabilmektedir. Durum çalışmasında amaç bir veya birkaç durumun derinlemesine araştırılarak sonuçlarının ortaya konulmasıdır (Büyüköztürk ve diğerleri, 2017, s.268).

Durum çalışmaları problem ifade eden durumun ortaya konulmasıyla başlar. Biz de araştırmamızda durum çalışması için belirlediğimiz “değerler eğitimi” durumunu incelemeye çalıştık.

2.2. Araştırmaya Katılanların Nitelikleri

Araştırmanın veri kaynağını görüşme yaptığımız öğretmenler oluşturmaktadır. Çalışma grubunda amaçlı örnekleme yöntemlerinden benzeşik homojen örnekleme kullanılmıştır. Amaçlı örnekleme, araştırmacının keşfetmesi, anlaması ile çoğu şeyin öğrenilebileceği bir örnekleme seçiminin zorunlu olduğu varsayımına dayandırılır (Merriam, 2015, s. 76). Benzeşik örneklemede, küçük ve homojen bir örnekleme ele alınmakta ve detaylı olarak çalışılmaktadır. Benzeşik örnekleme yönteminde örnekleme, araştırmanın problemiyle ilgili olarak evrende bulunan benzeşik bir alt grubu veya mümkün olduğunca özelleşmiş bir grubu içerebilir (Baltacı, 2018, s.250). Patton'a göre böyle bir gruba odak grup görüşmeleri ile etkili bir biçimde veri toplanabilir (Patton, 1987'den akt: Yıldırım&Şimşek, 2005, s. 110).

Anadolu İmam Hatip Liselerinde görev yapan öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerinin araştırıldığı bu çalışmada çalışma grubunu farklı branşlarda görev yapan 10 öğretmen oluşturmaktadır. Araştırmamıza 5'i İmam Hatip Lisesi meslek dersleri, 1'i tarih dersi, 1'i Biyoloji, 1'i Fizik, 1'i kimya, 1'i İngilizce öğretmeni olmak üzere toplam 10 öğretmen katılmıştır. Araştırma 2018-2019 eğitim öğretim yılında Konya il merkezinde yer alan Anadolu İmam Hatip Liselerinde görev yapan öğretmenler ile gerçekleştirilmiştir. Okullardan biri görev yaptığım okul olması dolayısıyla, diğeri ise merkezi konumda olduğu için tercih edildi. Böylelikle katılımcı öğretmenlerle daha kolay iletişim sağlandı. Etik sorunları gidermek amacıyla görüşmeler raporlaştırılırken E.1, 29 şeklinde sırasıyla; cinsiyet, cinsiyete göre katılımcı sırası ve yaşları kodlanmıştır.

2.3. Veri Toplama Araçları

Karşılıklı etkileşim ve çağrışımlar sonucunda katılımcılarımızın birbirlerinin duygu ve düşüncelerini tetikleme, daha verimli ve zengin bilgi aktarımı sağlamak (Çokluk, 2011, s.98) amacıyla çalışmamızda veri toplama aracı olarak odak grup görüşmesi tercih edilmiştir. Odak grup görüşmesi küçük bir gruba (genellikle 4-10 kişi arası) bir dizi sorun hakkında düşüncelerinin alınması amacıyla yapılan görüşme tekniğidir (Büyüköztürk ve diğeri, 2017, s.160). Çalışmamızda bu tekniği

kullanarak öğretmenlerimizin geçmiş yaşantıları, bakış açıları, algıları, duyguları hakkında veri toplamak ve bireysel görüşmelerle gözden kaçan, akla gelmeyen bazı durumları ortaya çıkarmak amaçlanmıştır.

Odak grup görüşmesi sorularını hazırlamak üzere, görüşmelere başlamadan önce araştırma konusu ile ilgili çalışmalar incelenerek önemli unsurlar belirlenmiştir. Belirlenen unsurlar göz önüne bulundurularak yarı yapılandırılmış yedi açık uçlu soru ve sonda sorular hazırlanmıştır.

Öğretmenlerimizin grup görüşmesi esnasında kendilerini rahat hissetmeleri için uygun ortam hazırlanmış, kendilerinin istediği zaman diliminde görüşme saati ve yeri belirlenmiştir. Böylelikle grup arasında etkileşim sağlanmıştır. Görüşme ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir.

2.5. Verilerin Toplanması ve Yorumlanması

Araştırma kapsamında elde edilen bulguların çözümlenmesinde içerik analizi kullanılmıştır. İçerik analizi yöntemiyle araştırmacı, verileri tanımlamaya, verilerin içinde saklı olabilecek unsurları ortaya çıkarmaya çalışır. İçerik analizinde yapılan işlem, birbirine benzeyen verileri belirli kavramlar ve temalar çerçevesinde bir araya getirmek ve bunları anlaşılabilir bir şekilde düzenleyerek yorumlamaktır (Yıldırım & Şimşek, 2005, s. 242).

Veri analizi, verinin anlamını daha anlaşılır şekilde dışarıya aktarma sürecidir. Verinin anlamını dışarıya aktarma; insanların söylediğini, araştırmacının gördüğünü birleştirme, indirgeme ve yorumlama sürecini kapsar. Bu süreç bulgulara anlam verme sürecidir (Merriam, 2015, s. 167-168). Wolcott'a göre veri analizinde üç yol izlenebilir. Bunlardan birincisi katılımcıların görüşlerinin doğrudan aktarımı şeklinde, ikincisi bazı nedensel ve açıklayıcı sonuçlara ulaşmak amacıyla yapılan "sistemik analiz", üçüncüsü ise birinci ve ikinci yaklaşım temelinde araştırmacının kendi yorumlarını dahil etmesiyle yapılan analizlerdir (Wolcott 1994'den akt: Yıldırım & Şimşek, 2005, s. 221).

Araştırmanın daha sistemik şekilde ilerlemesi için hazırladığımız veri analiz planı şu şekildedir:

Veri toplama sürecinde iki farklı Anadolu İmam Hatip Lisesinde görev yapan öğretmenlerin “değerler eğitimi uygulamalarıyla ilgili görüşleri” alınmak üzere tüm öğretmenler bir araya toplanmıştır.

Hem veri toplama sürecinde hem veri analizi aşamalarında bilgisayar veri analizi araştırmacılarına önemli katkılar sağlamaktadır (Yıldırım & Şimşek, 2005, s.250). Araştırmacı tarafından yapılan görüşmelerde sesli kayıtlar, bilgisayar ortamında yazılı hale getirilmiş ve görüşme kayıtlarına ilişkin veri setine ulaşılmıştır. Böylelikle araştırmacının verilere daha bütüncül bakması sağlanmıştır.

Elde edilen verilerin içerik analizine tabi tutulması yani anlamlı bölümlere ayrılması sürecine kodlama denmektedir (Strauss’dan akt: Yıldırım & Şimşek, 2005, s.227). Kodlama süreci veriler arasında ilişkilendirme yapma, verileri anlamlandırma ve karşılaştırmayı gerektirir. Araştırmamızın bilgisayar ortamına aktarılmasından sonra kodlama uygulanarak birbirine benzer veriler anlamlı bölümlere ayrılmıştır.

Değer eğitimi, değerler eğitiminde temel ilke ve süreçler, değerler eğitimi yaklaşımları, ve değerler eğitiminin gerçekleştiği alanlar konusunda alan yazın incelemesi yapılarak kodlamalar bu doğrultuda değerlendirilmeye çalışılmıştır.

2.6 Araştırmacının Rolü

Araştırmacı “değerler eğitimi” ile ilgili yapılan çalışmaları inceleyerek kuramsal bilgi edinmiştir. Ayrıca görüşme yaptığı öğretmenlere konu ve süreç hakkında bilgi vermiş, ve onayları doğrultusunda görüşme ses kayıt cihazıyla kaydedilmiştir.

Nitel araştırmacının, incelediği olguya yakın olmasından ve ilk elden deneyimler edinmesinden dolayı (Yıldırım & Şimşek, 2005, s.250) stratejik, etik, ve kişisel hususlar araştırma sürecinde oldukça önemlidir. Araştırmacı özellikle etik problemleri ortadan kaldırmak için katılımcı isimleri yerine bazı kodlamalar kullanılacağını belirtmiştir. Böylece katılımcıların kendilerini daha rahat ifade edebilmelerine imkan sağlanmıştır.

BÖLÜM III

BULGULAR VE YORUM

3.1. Değerler Eğitimi Kazandırmaya Yönelik Uygulamalara Dair Bulgular

Bu bölümde katılımcılarımız olan öğretmenlerimizin değerler eğitimine yönelik ne tür uygulamalar yaptıklarına yönelik görüşlerine ve buna dair bulgulara yer verilmiştir.

3.1.1. Değerler Eğitiminde Güzel Davranışların Ödüllendirilmesine Dair Bulgular

Katılımcı öğretmenlerimiz değerler eğitimine yönelik öğrencilerin ders içinde örnek davranışlarının pekiştirilmesi için o davranışı takdir ettiklerini, değerlere aykırı davranışları için ise uyarılar yaparak düzeltmeye çalıştıklarını şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Öğrencilerin öncelikle ders içerisinde birbirlerine karşı saygılı olmalarını vurguluyorum. Hem kendi akranlarına hem de büyüklerine özellikle öğretmenlerine karşı eğer yaptıkları yanlış bir davranış varsa onlarla birebir görüşme şeklinde, yanlışını düzeltme şeklinde konuşuyorum. Yine öğrenciyle ayrıca güzel bir çalışma güzel bir davranışta bulunduysa bunu ödüllendirme yönünde bir davranışım olur.”. (K. 3, 33)

“Bazı öğrencilerimizin güzel davranışlarını gördüğümüzde, takdir edilmesi gereken davranışlarda ödüllendirme yöntemini kullanıyoruz bazen”. (K. 2, 29)

“Her öğretmenin yaptığı gibi çocuklardaki olumlu, değerler eğitimi noktasındaki olumlu davranışları pekiştirmek adına ödül ceza tarzı uygulamalar yapıyoruz.” (K. 3, 28)

“Bizde spontane gelişen olaylar oluyor. Geçen bir öğrencim çok güzel şiir yazdığını söyledi. Ben de vatan ile ilgili bir şiir yamasını istedim. Yazdı getirdi. Gerçekten çok duygulu güzel bir şiir yazmış. Şiiri koridordaki panolara astık. Bu şekilde hem vatan sevgisi işlenmiş oldu hem de öğrenciyi yüreklendirip ödüllendirdim. Gerçekten güzel oldu.” (K.7, 35)

Çocuklar daha erken yaştan itibaren övgüye çok duyarlıdır. Bilhassa ebeveynleri ve örnek aldıkları kişiler tarafından övülmekten ve değer görmekten büyük keyif alırlar. Bu yüzden iyi şeyler yaptıkları zaman babaları onları okşarsa ve hatalı davrandıklarında soğuk bir tavır takınırsa, bir de buna anne ve çevresindeki diğer insanlar da eklendiği zaman çok kısa bir zaman sonra bu onları aradaki farka karşı duyarlı bir duruma getirecektir (Locke, 2004, s.123). İslâm eğitimcileri de, eğitimde istenilen seviyeye ulaşabilmek adına, onların maddî ve manevî mükâfatlarla ödüllendirilmesinin önemine eskiden beri dikkat çekmektedirler (Uludağ, 1992, s.380). Bu konudaki düşüncelerini E.3 ve K.5 şöyle aktarmıştır:

“Aslında biz öğretmenler ister istemez değerler eğitimi ders içinde işliyoruz. Mesela arkadaşlarına kötü davranan öğrenciyi uyarıyoruz. Gerek derste incitmeyecek şekilde, gerekse ders dışında yanımıza çekip konuşuyoruz. Yahut bir öğrencinin güzel bir davranışı olduğunda onu ödüllendiriyoruz. Geçenlerde kaynaştırma öğrencimize ders çalıştıran bir öğrenciyi teneffüste izledim ve bu çok hoşuma gitti. Hemen yanıma çağırıp tebrik ettim. Mutlu olduğumu dile getirdim”. (E. 3, 40)

“Bazen bir öğrenci sınıfta bir değeri sergilediğinde o öğrenciyi takdir ediyorum ki diğer öğrencilere de örnek olsun, taklit edilme olasılığı artsın. Şahsen bu tür pekiştirmeleri çok önemsiyorum”. (K. 5, 36)

Katılımcı eğitimcilerimiz, öğrencilerin güzel davranışlarını ödüllendirdiklerini, böylelikle bu davranışın diğerleri için de örnek teşkil ettiğini ve olumlu davranışın daha hızlı bir şekilde ön plana çıktığını ifade etmişlerdir.

3.1.2. Öğretmenlerin Değerleri Kendi Branşlarıyla İlişkilendirerek Değerleri Kazanım Haline Dönüştürmeye Çalıştıklarına Dair Bulgular

Öğretmenlerimiz kendi branşlarıyla ilişkilendirerek değerler eğitimine ders içinde yer verdiklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca örnek olay yöntemi, tarihi olaylar ve örnek şahsiyetlerin anlatımı ile öğrencilerde empati becerisinin gelişmesini sağladıklarını aktarmışlardır. Katılımcılarımız, bilhassa günümüz gençlerinin yakın tarihten bihaber olduğunu söylemişlerdir. Haberleri takip etmeyen, dünyası sosyal medya ve internet oyunları olan, çevreye karşı duyarsız bir nesil yerine, çevresine ve dünyaya duyarlı bir nesil yetiştirmeyi amaçladıklarını vurgulamışlardır. Bu yüzden

de değerler eğitimi, bireysel ve toplumsal açıdan oldukça önemlidir. Bu kapsamda E.1'in ifadeleri şu şekilde olmuştur:

“Bizim branşımız itibariyle tarih branşı itibariyle bir çok değer öğrencilerimize kazandırmak için anlatabileceğimiz örnek olaylar, tarihte yaşanmış olaylar olumlularla beraber olumsuz şeyler, gerçi onlara belki değer denemez ama insanların sahip olmaması gereken bazı davranışlar itibariyle bizim dersimiz çok zengin bir ders. Çünkü gerek bizim tarihimizden gerekse bizim dışımızdaki ülkelerin milletlerin tarihlerinden insanları öğrencilerimizin çok dikkatini çekecek çok taktir edilecek çok kınanacak bir çok tarihi olaylar var. Bu olaylar üzerinden genellikle biz değerler eğitimi vermeye çalışıyoruz. Çünkü bir olayı anlattığımız zaman onu salt bir tarihi olay olarak anlatıp geçmeniz mümkün değil çünkü o olayın içinde gerçekten her insanın öğretmen anlatmadan bile her öğrencinin dikkatini çekecek bir yön işte muhakkak oluyor. İşte bir haksızlık bir adaletsizlik bir hayırseverlik iyilikseverlik gibi herkesin taktir edebileceği veya herkesin karşı çıkabileceği bazı değerler bütün tarihi olayların içinde az veya çok mevcut bulunuyor. Bunun yorumunu daha çok öğrencilere bırakıyorum. Yani doğrudan o değeri orada bulunan olayın içinde saklanan ve çıkarılması gereken değeri biz doğrudan söylemek yerine “ bu olay hakkında öğrencinin düşündüğü şeyi ya oradaki insanların kahramanların hatalarını veya sevaplarını doğru veya yanlış yaptıkları şeyleri bulma işini öğrencilere bırakmayı tercih ediyoruz. Çünkü bu şekilde olduğu zaman öğrenci oradaki değeri daha iyi fark ediyor. Daha iyi ortaya koyuyor. Bunun dışında güncel olaylara da sık girdiğimiz oluyor.”

İlahi iradeye uygun olarak yaşanan hayat aynı zamanda ahlaki değerleri gerçekleştirme sorumluluğunu da beraberinde getirir. Kur'an'a göre dünya, insanın hal ve davranışlarının hatta duygularının değerler yönünden sınava tabi tutulduğu yerdir. Bu yüzden hiçbir bilgi sadece haber değildir. Bilginin, insanı iyilik yönünden uarması ve bilinçlendirmesi gerekir (Hökelekli, 2011, s.238). E.1 de öğrencilere sadece bilgi aktarmadığını aynı zamanda dünyada yaşanan olaylara değinerek öğrencilere şuur kazandırmaya çalıştığını ifade etmektedir:

“Son günlerde hatta geçen hafta diyelim Yeni Zelanda'da yaşanan terör saldırısının farklı dinlerde insanların beraber yaşadığı toplumlarda nasıl büyük bir

travmaya sebep olabileceği, ondan sonra bu benzerlerinin daha önce yaşandığı ülkeler işte Avrupa ülkelerinde ırkçı saldırılara maruz kalan Müslümanlar Türkler üzerinden değerlendirmeler yaptık mesela geçen hafta. Mesela burada saldırganın silahındaki kullandığı ifadeler efendim bu ifadelerin tarihle ilişkisi, tarihteki bazı hesaplaşmaların hala kapanmamış olduğu belki de daha da uzun sürede kapanmayacak olduğunu birçok öğrenci biz söylemeden bile güncel bir olay olduğunu fark etmişlerdi. Kısaca biz değerlerimizi çoğu zaman tarihi olaylar üzerinden yola çıkarak vermeye çalışıyoruz”. (E. 1, 37)

Katılımcılarımız genel itibariyle, derslerinde branşlarıyla ilgili olarak değer eğitime önem verdiklerini ifade etmişlerdir. Eğitimin sadece teorik bilgiyle değil aynı zamanda ahlaki bilgi ve kazanımlarla olabileceğini ifade etmişlerdir. Bunun için de öğrencilere sorumluluk değerinin kazandırılması adına uygulama yaptıklarını şu şekilde belirtmişlerdir:

“Dersimiz din kültürü ve ahlak bilgisi ya da işte Hz. Muhammed’in hayatı dersleri olduğu için ders içi ve kazanımları değerler eğitime çok müsait. Bu konuları barındırıyor zaten. Ders içinde bunları anlatıp zaten peygamber efendimizin hayatından örnekler veriyoruz. Sahabilerin hayatlarından örnekler veriyoruz”. (K. 3, 28)

“Özellikle mesela meslek dersleri öğretmeni olmam hasebiyle Hz. Peygamber’in hayatından örnekler veriliyor bu konuda. Veyahut da sahabe efendilerimizden veya işte tanınmış birkaç âlimlerden örnekler getiriliyor.” (K. 1, 29)

“... ben dersim için özellikle laboratuvardaki malzemelerin korunması, onların güzel kullanılması bu sebeple de bu malzemelerde bütün insanların hakkının olduğunu vurgularım. Derslerimde ödev takibi yaparak veya defter kitap takibi yaparak materyalleri kullanma ve koruma sorumluluğu aşılama çalışırım. Ayrıca öğrencilerin hem bulunduğu sınıfı hem de bütün okulun temizliğinden sorumlu olduklarını hatırlayarak onların herhangi bir materyali yere atmamaları ve temiz tutmaları konusunda davranışları olumluya yönlendirmek için bunları söylemeye çalışırım”. Okullar arasında birkaç okulla bir arada yürüttüğümüz bir projemiz var: E-twinning. Bununla ilgili pano çalışması yapıyoruz. Öğrencilerimize verdiğimiz

görevi yerine getirip getirmediğini gözlemliyoruz bu sayede. Yani sorumluluklarını ne derece yerine getirdiklerini. Ayrıca Tübitak projelerinde öğrencilerin kendilerinin üretken olduğunu görmelerini sağlıyoruz. Yeni şeyler üretebilmelerini ve hem benimle hem okul dışı diyelim ki esnaflarla bazı kişilerle işbirliği yapıp bir proje ortaya koymalarını gözlemliyorum (K. 4, 33)

“Öğrencilerin dikkatini derse toplamak ve aynı zamanda değerleri ön plana çıkarmak için dersimle değerler eğitimini ilişkilendiriyorum. Örneğin kimya dersinde formüller ve oranlar önemlidir. Diyorum ki bakın kainatta her şey ölçü ile. Bizler eğer düzeni bozacak veya ölçüyü kaçırarak tavırlar sergilersek kimyamız bozulur. Bizde var olan hani o fitratımıza yerleştirilen güzel ahlakı bozacak davranışlar bizi ve tüm evreni olumsuz etkiler diyorum” (K. 5, 36)

“... temizlik kavramının üzerinde duruyoruz. Çocukların hem öz temizlik hem de çevre temizliği konusunda bilgilendirmeler yapıp bu konuda eğer hataları varsa uyarıyoruz. Ve ya onları düzeltmeye yönelik çalışmalar yapıyoruz”. (K. 3, 28)

“Bence her öğrenci önce kendine sonra topluma karşı sorumlu olduğunu bilmelidir. Bu sorumlulukla öğrenci ne yaptığının farkında olur. Mesela öğrencinin ödevini yapması, sınıfı temiz tutması, kullandığımız laboratuvaradaki eşyaların özenli kullanılması bu konuda önemli. Gözlemediğim kadarıyla kitap ve defterini eksiksiz getiren öğrenciler daha duyarlı ve sorumluluğunu bilen öğrenciler oluyor.” (K.7, 35)

Değerler eğitiminin kazanımlarını öğrencilere kazandırmak için öğrenciye sorumluluk vermenin önemine vurgu yapan K.7'nin de dediği gibi, sınıfı temiz tutma bilinci, kitap ve defterlerin eksiksiz derse getirilmesi, laboratuvardaki eşyaların düzenli ve temiz kullanımı gibi sorumlulukların öğrenciye kazandırılması ile öğrenci tüm yaşamına sorumlu bir birey olarak devam edebilir. Bu sebeple okullarımız ve programlarımız her öğrenciye sorumluluk verebilecek şekilde düzenlenmelidir.

Öğrenciye eğitim öğretim hayatında daha fazla sorumluluk vererek okula aidiyetlerinin artması sağlanabilir. Özellikle öğrencinin gönüllü olarak sorumluluk almasını sağlamak öğrencinin hayata hazırlanması ve değerlerin kazanılması için oldukça önemlidir. Ayrıca öğrencinin hayattan bağımsız fazlaca teorik gibi gördüğü

derslerin, değerler eğitimiyle ilişkilendirildiğinde daha ilgi çekici olduğu da söylenebilir.

Öğrencilerin dini görevlerini yerine getirmelerini sağlamak aynı zamanda sorumluluk değerini öğrencilere kazandırmak demektir. Bu amaçla namaz, oruç, yardımlaşma, anne-babaya iyilik gibi değerlerin üzerinde durduğunu belirten K.6'nın görüşleri de şu şekildedir:

“Doğruluk değeri, adalet değeri... bunlara derslerimizde değiniyoruz. Mesela dini vecibelerini yerine getirmelerini sağlamaya çalışırken aynı zamanda biz öğrenciye sorumluluk değeri kazandırmaya da çalışıyoruz. Annesine babasına iyi davranması, akrabalarını gözetmesi, yardıma ihtiyacı olan komsusunun yardımına koşması gibi alışkanlıklar sorumluluk değerini de beraberinde getirecektir.” (K.6, 30)

3.1.3. Öğrencilerin Aileleriyle ve Diğer Öğretmenlerle Görüşülerek İşbirliği Yapılmasına Dair Bulgular

Katılımcılarımız değerler eğitimi konusunda öğrencilerin evde de takip edilmesi için velilerle görüşmeler yaptıklarını, varsa yanlış bir davranışı düzeltmek adına ailelerle iş birliği içinde olduklarını şöyle ifade etmişlerdir:

“Velilerimiz her gün evlatlarını bize emanet ediyorlar. Onlardan çok çocukları belki bizimle verimli vakit geçiriyor. O yüzden özellikle problemlili çocukların aileleriyle iletişime geçiyoruz. Ödevleri konusunda, namaz alışkanlığı konusunda bilgi almak ve takibini yapmak için bu gerekli de zaten.” (K.6, 30)

“Eğitim tek aileyle de olmuyor tek okulla da. O açıdan aile ve o okulun birlikte yürüteceği bir değerler eğitiminin daha faydalı olacağını düşünüyorum”. (K. 5, 36)

“...yine ailesiyle görüşerek yanlış davranışını nasıl düzeltebiliriz bunlar için neler yapılabilir, aile ve okul birlikteliğiyle birlikte diye konuşuyoruz”. (K. 4, 33)

“Evdeki sorumlulukları için işte velilerle görüşüp veli öğretmen işbirliğiyle bu değerleri çocuklara aktarıp uygulayıp uygulamadıkları hakkında bilgi alıyoruz”. (K. 3, 28)

“Okulda özellikle öğretmenler arasındaki işbirliği önemli. Bu konu da görev dağılımı yapılıyor”. (K.1, 29)

Değerler eğitimi sadece belli bir mekanda uygulanması gereken bir eğitim değildir. Dolayısıyla öğrencinin, hayatının her alanına bu değerleri aktarmadığı, çevresiyle iletişime geçilerek kontrol edilebilir. Bunun ailenin bilinçlenmesine de katkı sağlayacağını da söylemek mümkündür.

3.1.4. Pano Çalışmaları, Tiyatro Gösterileri, Yardım Kampanyaları, Seminerler, Ziyaretler ve Film İzletilmesi İle Değerlerin Kazandırılmasına Yönelik Bulgular

Katılımcılarımız, değerler eğitiminin kazanımlarını kazandırmak için pano çalışmaları, tiyatrolar, yardım kampanyaları düzenlediklerini ve okullara alanında uzman konuşmacılar çağırılarak çalışmalar yaptıkları aktarmışlardır. Bu kapsamda K. 1 şunları ifade etmiştir.

“Her ayın değeri belirleniyor; ardından bu, öğretmenler arasında paylaşılıp okul içerisinde etkinlikler düzenleniyor. Bunun dışında da tabii ki sınıfta da yapılan birkaç çalışmamız oluyor. Önceden belirlediğimiz, öğretmenlerle birlikte belirlediğimiz filmler izletilebiliyor. Film saati yapılabiliyor. Veya konu içerisinde, ders içerisinde hikâye, kıssa anlatımı, masal ya da yaşanmış olay anlatımı derslerde kullanılıyor. Yani sınıf panoları, okul panoları düzenleniyor. Özellikle mesela aylara paylaştığımızda, görevlendirme yaptığımızda merkezden vaiz istiyoruz. Sağ olsun müftülüklerimiz bu konuda yardımcı oluyor. Doğrulukla ilgili bir vaizimiz gelip görsellerle bir vaaz vermişti. Videolarla... Bunun öğrenciler üzerinde etkili olduğunu görmüştük. Örnek öğrenci tespiti yapıyoruz. Bu okulda duyuruluyor. Öğrenciler arasında bu tabii ki tanınıyor. Ve eğer yardımseverlikse konu ya da saygı ise eğer mümkün olabiliyorsa geziler düzenleniyor. Huzurevi ziyareti ya da çocuk esirgeme kurumlarına geziler düzenleniyor”.(K.1. 29)

Katılımcımız genel olarak her okullarda uygulanan “ayın değeri” etkinliği ile panolar hazırladıklarını, o değerle ilgili tiyatrolar, geziler düzenlediklerini, yardım kampanyaları ile yoksullara yardım götürdüklerini ifade etmiştir.

K.1, değerler eğitimi konusunda Milli Eğitim Bakanlığı'nın yayınladığı taslak programda değerler eğitimi etkinlik önerilere rastlamadığını dile getirerek, etkinlik olarak akran eğitimi metodunu kullandığını şu şekilde ifade etmiştir:

“Programda açıkçası ben programda değerler eğitimiyle alakalı herhangi bir etkinlik önerisiyle karşılaşmadım. Öğretim programlarını incelediğimde hani bu Milli Eğitim’in yayınladığı. Tamam değerler söyleniyor fakat program içerisinde herhangi bir etkinliğe yer verildiğiyle ben karşılaşmadım. Ama tabi ki yeri geldikçe bu değerlere vurgu yapıyoruz derslerimizde. Mesela akran eğitimi bu konuda önemli. Görevlendiriyoruz. Ve işte bu öğrencilerimiz sınıflarda veyahut da okullarda yardımcı oluyorlar bizime değerler eğitimi konusunda. Bu akran eğitiminde kullandığımız öğrenciler rol model oluyorlar sınıf içerisinde veyahut da okulda. Büyüklerin küçüklere örnekliliği veya sohbet grupları oluşturuyoruz. Sohbet gruplarında büyük sınıflarımız küçük sınıflarımıza vaazlarda bulunuyorlar ve küçük sohbetler eşliğinde bu değerler eğitimini gerçekleştiriyoruz”. (K.1, 29)

Katılımcı öğretmenlerimizin değer eğitimi konusundaki uygulamaları doğrudan aktarım ile şu şekildedir:

“Aynı zamanda uygulamaya yönelik olarak da işte çocuklarla yardım kampanyaları düzenliyoruz. İşte ihtiyaç sahiplerine daha sonra mesela yaptığım bir uygulama, yaşlıların, mahallesindeki veya apartmanındaki yaşlı birisine yardım iletme evini temizleme tarzında bir uygulamam oluyor. Daha sonra hoşgörüle ilgili yaptığımız çalışmalar var. Irkçılığın ve diğer konularda statü farkının ayırımına yönelik çalışmalarda bulunuyoruz. Tiyatrolar oynatıyoruz. Drama etkinliklerimiz oluyor. Çünkü empati yeteneğini daha fazla kazandığını düşünüyorum çocukların.”(K.3, 28)

“Şöyle mesela huzur evlerini ya da sevgi evlerini ziyaretlere gidiyoruz. Ya da çevremizde ailesini ya da yakınını kaybetmiş kişilere yönelik çalışmalar yapıyoruz. Okulumuzda o yıl içerisinde annesini babasını ya da bir yakınını kaybeden öğrencilerimize toplu ziyaretlerden gerçekleştiriyoruz”.(K.3, 28)

“Yaptığımız etkinliklerden bir tanesi bağış fonu oluşturulması. Milli Eğitimin desteklediği yardım kuruluşlarının da öncülük ettiği bazı fonlar oluşturuluyor. Yetim kardeşliği gibi. Veyahut da herhangi bir yardıma ihtiyacı olan ülkeye bağış gibi konularda öğrencilerimiz teşvik ediliyor. Okulumuzda ders içinde bu konunun işlenmesine önem veriyoruz. Ayrıca onun dışında seminerler çeşitli uygulamalar,

öğrencilerimizin bu konuları yaşayarak öğrenmesine yönelik çalışmalar sürdürmeye devam ediyoruz. Bunun dışında hayvanlara olan sevgi, insanlarla ilişkiler özellikle göçmen öğrencilerimizin birbiriyle olan iletişimde saygı farklılıklarına saygı duymak üzerine birçok çalışmamız var”. (K.1, 29)

“Kötü alışkanlıklardan vazgeçirmek için öğrenciler için oyunlar ve tiyatrolar düzenliyorum. Bununla ilgili ayrıca vefa duygusunun gelişmesi için yaşlılara saygı duygusunun gelişmesi için huzur evi gezileri düzenliyorum. Ayrıca bir yardım kampanyası düzenlemiştim daha önce. Bununla ilgili ihtiyacı olan insanlara yardım toplamıştık. Ee bunun dışında her sınıf düzeyinde bilgi yarışmaları düzenleyerek bu yarışma sonunda öğrencinin başarıyı hazmetmeleri ve başarı gösteren arkadaşlarını takdir etmelerini ve tebrik etmeleri duygularını, davranışlarını oluşturmaya çalışıyorum”. (K.4, 33)

Değerler eğitimi uygulamaları konusundaki görüşünü E.2 şöyle aktarmıştır:

“Bunu üç başlıkta ifade edebilirim. Birincisi, öncelikle değerler eğitimi kulübü kuruyoruz okullarda. İkincisi her ay bir değerimizle ilgili pano hazırlıyoruz. Üçüncü olarak da uygulama yapılan sınıflarda öğrenciler beşli veya altılı gruplara ayrılarak her grup hazırlandığı bir değerle ilgili grup yapıyor. Fırsat buldukça film izletiyoruz. Bir de her iki dönemde birer kez olmak üzere tiyatro etkinliği yapıyoruz”. (E.2, 45)

Katılımcı öğretmenlerimiz genel olarak değerler eğitiminin önemle üzerinde durulması gereken bir konu olduğunu dile getirerek okulda mutlaka değişik ve ilgi çekici uygulamalara yer verdiklerini dile getirmişlerdir.

3.1.5. Empati Yönteminin Kullanılmasına Dair Bulgular

İnsan sosyal bir varlık olmasının bir gereği olarak başkalarıyla ilişki kurmak zorundadır. Başarılı bir ilişki için ise kişinin öne kendini daha sonra başlarını anlayabilmesine ve kabul etmesine bağlıdır. Bireyin başkalarına saygılı ve hoşgörülü olması daha huzurlu ve demokratik bir toplum oluşumu için önemlidir (Yılmaz, 2015, s.10). Bu amaçla bireyde empati duygusunun gelişmesini sağlamak kişilerarası sağlıklı ilişkiler kurulmasını kolaylaştıracaktır.

Öğretmenlerimiz, değerler eğitiminin kazanımlarını gerçekleştirmek için empati yöntemini kullandıklarını ifade ederek bu şekilde bilinç yerleştirdiklerini dile getirmişlerdir. Ayrıca E.1, geçmişle günümüzü kıyaslayarak tarih boyunca kültürümüzde yer alan değerlerin unutulmaması için beyin fırtınası yaptırdığını ifade ederek bu konudaki düşüncelerini şu şekilde aktarmıştır:

“Ders dışı zamanlarda yani derslerde konumuz bittikten sonra belki tarihle doğrudan ilgili şeyler olmayabilir bunlar. Yani normal öğretmenlerin yaptığı çalışmalar olduğunu düşünüyorum. Güncel hayattan örnekler veriyorum. Çünkü tarih ne kadar etkili de olsa tarihte insanları çok etkileyen olaylar olsa da güncel olaylar insanları daha çok etkiliyor. Güncel olaylara ben sık sık girerim. Özellikle bütün toplumun dikkatini çekmiş bir olaya muhakkak o olaya değinirim. Ve bu çerçevede öğrencilerimizle şu tür çalışmalar yapıyoruz. Bu çok sık olmuyor belki ama. İşte bir şey sizin başınıza gelseydi böyle bir imtihan böyle bir zorluk sizin başınıza gelseydi o hatayı siz de yapar mıydınız? Ya da oturduğumuz yerden konuşmak çok mu kolay? Ben olsam kesinlikle öyle bir şey yapmazdım diyerek hani ona ne derler? Hariçten gazel mi okurduk, diye öğrencilerimizle beyin fırtınası yaparız. Çünkü bir imtihanla karşı karşıya kalan insanın durumuyla onunla hiç karşılaşmamış insanın durumunu aynı kefeye koyamayız. Çünkü yaşamamış bir insanın yapardım veya yapmazdım demesi çok daha kolay oluyor. Öğrencilerimiz güncel olayları iyi takip ediyorlar. Ve her ne kadar sosyal medya çok dehşet verici olayları basitleştirse de sıradanlaştırsa da konuya iyi bir giriş yaptığımızda bu 10 yıl önce20 yıl önce öyle sıradan şeyler olmadığı öğrencilere söylendiğinde öğrenciler ister istemez yakın geçmişle günümüz arasında bağlantılar kuruyorlar ve bazı değerlerimiz kaybolduğunu öğrenciler anlayabiliyorlar. Her ne kadar o değerlerin en üst seviyede yaşandığı zamanları kendileri yaşamasalar da bütün öğretmenlerinden işte bir 10 yıl, 20 yıl önceki değerlerin karşılaştırılmasını dinlediklerinde muhakkak ki diyorlar şöyle bir şey:” Demek ki, 30 yıl önce bizde misafirperverlik çok da üst seviyede bir değermiş. Aile bugünkünden çok daha fazla önem verilen bir değermiş. Bugün bu halde olması bunun geçmişte de böyle olduğunu göstermez”. Belli bir yaşın altındaki insanlar geçmişle bugünü kıyaslayamazlar. Kıyaslamakta zorlanırlar. Her ne kadar geçmişle

ilgili sürekli bir şeyler okusalar da izleseler de kendilerine anlatılsa da kendileri yaşamadığı için bunu yapamazlar”. (E.1, 37)

Empati konusunda K.5 ve K.2'nin görüşlerine de aşağıda yer verilmiştir:

“Değerlerin öğretilmesinde ben empatinin çok önemli olduğunu düşünüyorum. Aslında gençlerimiz cani olarak doğmadılar veya saygısızlığı annelerinin karnında öğrenmediler. Bugünün gençleri teknolojinin, tabletlerin içine doğdu. Dolayısıyla onlardan dediğimizi hemen yapmalarını, hemen değiştirmelerini beklemek yanlış. Çok fazla uyarıcıyla karşı karşıyalar. Sadece kendilerine yol gösteren, onlara arkadaşça yaklaşan birilerine ihtiyaçları var. Mesela onlara “seni anlıyorum ama sen olsan onun yaşadıklarını yaşamak ister miydin” gibi sorular sorarak empati kurmalarını sağlıyorum”. (K.5, 36)

“Ayrı bir projeye başlıyoruz bu dönemde. para topluyor öğrencilerimiz kendi aralarında başka okulda kendi tanıdıkları değil de daha farklı insanlara paralarıyla yardım edebilmek hani sadece para vermek şeklinde değil hatta alışverişini kendisi yaparak hem gerçek yaşam becerileri kazanmak açısından hem de öğrencilerin evlerine giderek onların durumunu birebir yaşayıp empati yapabilmelerini sağlıyoruz. Bunun dışında tiyatroyla öğrencilerin bu değerlere ilgisi çekerek öğretmeye çalışıyoruz. Pano hazırlıyoruz. Onun dışında örnek olay yöntemini izleyerek ders içinde bir örnek olay anlatıp bu durumun onların başına geldiğinde nasıl tepki verebileceklerini bu konuyla kendileri karşılaşırsa neler yapabilecekleri üzerine konuşarak beyin fırtınası yapmaya çalışıyoruz”. (K.2, 29)

“Toplumumuzun şu an en çok ihtiyacı olan değer bence hoşgörü. Herkesin aynı olması mümkün değil. Bu yüzden birbirimizi anlamamız hoş görmemiz lazım. Bunu öğrencilere de anlatıyorum. Sıkça empati yapmalarını söylüyorum. (K.6, 30)

1.2. Değerler Eğitimi Uygulamalarında Karşılaşılan Sorunlar ve Çözümlerine Dair Bulgular

Bu bölümde katılımcı öğretmenlerimize değerler eğitiminde karşılaştıkları sorunlar ve bu sorunları nasıl çözdükleri konusunda soru yöneltilmiş ve aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

3.2.1. Okullarda Verilen Değerler Eğitimi İle Ailedeki Değerlerin Çatışması

Katılımcı öğretmenlerimiz genel olarak değerler eğitiminin ilk olarak ailede başladığını, daha sonra sorumluluğun bir kısmının öğretmen ve okullara geçtiğini ifade etmişlerdir. Bu konudaki sorumluluğu aile, okul ve çevre paylaşmalıdır. Böylece sadece okulda değil, çocuğun tüm yaşam alanı değerler ile donatılabilir. Ailede değerlerin önemsenmemesi okuldaki eğitimi de olumsuz etkileyebilmektedir. Katılımcı eğitimcilerimiz bu konudaki problemlerini ve bu problemleri nasıl çözmeye çalıştıklarını şöyle aktarmışlardır:

“Bizim kazandırmak istediğimiz değerlerle ilgili aile yeterince bilinçli olmayabiliyor. Bunu yaşıyoruz mesela örneğin büyüklerine saygıyla ilgili belli değerleri kazandırmaya çalışırken çocuğun aileden yetişme problemleri olduğunu görüyoruz. Veya anne babası ayrı olabiliyor öğrencinin. Ya da anne babaya sahip olmayabiliyor. Ve bu değerleri henüz daha aile içerisinde almadan bize geldiği için bu konuda ilk olarak aile bilinçsizliği ile ilgili bir sorun yaşayabiliyoruz.” (K.4, 33)

K.4 bu konunun çözümü için neler yapılması gerektiğini şöyle ifade etmiştir: “Bu sorunların çözümü için aileyle iletişimi kuvvetlendirebiliriz. Çünkü mutlaka öğrencinin bu kazanımlar için ilk örnek aldığı birim ailedir. Dolayısıyla aileyle iletişimi kuvvetlendirebiliriz”

“Tabi ki değerler en başta aileden geliyor. Bazı noktalarda verilen değerlerde ailenin desteğinin olmaması en büyük sorunlardan bir tanesi. Okulda verilen değerle ailede görülen ve anlatılan değerler paralel olmaması bu konudaki en büyük engellerden bir tanesi. Çözüm önerisi olarak şüphesiz velilerle iş birliği bu konuda en büyük yardımcımız oluyor bizim için. Bazen seminer, bazen bir konferans velilere yönelik bazen bir bilgilendirme broşürü, dergi bu konuda çözüm önerisi olabiliyor. Bununla birlikte aileden gelen yerleşmiş bir karakter de var. Özellikle ben lisede çalıştığım için bu sorunu daha çok görüyorum. On beş on altı yaşına gelmiş bir çocuğun yerleşmiş bir değer kültürü oluyor. Bunu yıkmak en az bir on beş on altı yıl alacakmış gibi gözüküyor. Hemen yeni bir değer oluşturmak o çocuğun zihninde zor oluyor gibi görünüyor. Bunları aşmak için toplantılar seminerler düzenliyoruz.”(K.1, 29)

“Değerler eğitimi... Bazen kavramlar havada kalabiliyor. Çocuk bunu ya bir kereye mahsus yapıyor mesela yardımlaşma örneğini o an denilince yapıyor sonra uygulamada sıkıntı yaşayabiliyor. Ya da işte sevgi saygı konusunda anlatıyoruz bahsediyoruz ama ergenliğinde vermiş olduğu duygu yoğunluğundan dolayı öfke kontrolünde sıkıntı yaşayabiliyoruz. Çocuğun o an sinirlendiğinde kendini kontrol edemeyip o değeri çiğneyebiliyor. Ya da işte biz öğretiyoruz, uygulamaya da başlıyoruz ama çocuk ailesinden ya da çevresinden bu tarz davranışları görmediğinden dolayı bu değer unutulabiliyor ya da havada kalıyor. Bunun için de birebir görüşmeler yapıyoruz”.(K.3, 28)

“ Öğrencilerin ailesinde gördüğü sıradan olan ama aslında değerlerimizde örtüşmeyen hususlar bizim okulda vermeye çalıştığımız değerler eğitimini olumsuz etkiliyor. Telefonda meşgul olduğunu söyleyen ama aslında meşgul olmayan bir baba, komşusuyla yıllardır küs olan bir anne gibi. Bu tarz davranışlar öğrencinin gözünde o kadar sıradanlaşıyor ki onu yanlış olarak görmüyor zamanla”. (K.5, 36)

“Öğrencilerimizin gelmiş olduğu ailenin yapısı da bu açıdan çok karşımıza çıkabiliyor. Özellikle ailedeki nefret ailedeki kötü alışkanlıklar öğrenciye olduğu gibi yansıyor. İlk olarak ailede doğruyu öğrendiği için yani ailede gördüğü her şey ona doğru geldiği için biz anlattığımızda sanki böyle çok gereksiz bir şeyden bahsediyormuşuz gibi geliyor öğrenciye. Tabi bunun için seminerler veriyoruz ailelerimizle ayrıca görüşüyoruz. Toplantıların veli toplantılarının dışında ayda bir rehber öğretmenimiz ve özellikle imam hatip olduğu için meslek dersleri öğretmenlerimizle değerler üzerine ailelerimizi bilinçlendirmeye çalışıyoruz”. (K.2, 29)

E.1 çekirdek aile yapısının değerlerin öğrenimi konusunda çocukları olumsuz etkilediğini, özellikle eskiden büyüklerden daha kolay kazanılan değerlerin ihmal edildiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Birçok ailenin çekirdek aile olması günümüzde yani çocukların babaanne dede hala teyze gibi birinci derece akrabalarından uzak yaşıyor olmaları, çocukların bazı değerleri almasını etkiliyor. Çünkü çocuk mesela beş kişiden yoğun bir şekilde alması gereken bir değeri sadece iki kişiden alabiliyor. Hatta anne ve baba çalışıyorsa

ve eve geç vakitte geliyorsa, anne babadan bile alamıyor. Dediğim gibi asıl problemimiz çekirdek aile. Çekirdek ailede yaşaması çocukların, öğretmenin sınıfta verdiği değerlerle ilgili örnekleri anlatımları evde de tekrar edilmesi o çocuğa söylenmesi ve yapılmasını istemesi işini zorlaştırıyor çünkü çocuğa o değeri verebilecek az kişi var.” (E.1, 37)

E.1, çekirdek ailede yetişen bireylerin değerleri öğrenme veya pekiştirme noktasında eskiye göre daha fazla sıkıntı yaşadıklarını dile getirmişlerdir. Çünkü çocuklar büyüklerin yanında nasıl davranması gerektiğini, saygı, sevgi, merhamet, yardımseverlik gibi değerleri öncelikle ailede öğrenir ve tüm aile bireylerinin aynı tavrı sergilemesiyle bunu davranışı pekiştirirler. Oysa şimdi çekirdek ailede, hele ki annenin de çalışması durumunda çocuk değerleri daha az sayıda kişiden öğrenmek zorunda kalmaktadır.

3.2.2. Olumsuz Rol Model

Rol modeller; Kişilerin hayranlık duydukları, onları taklit ettikleri, başarılı kimliklere sahip bireylerdir. Rol modelin, bireyin karar verme süreçleri ve davranışları üzerinde doğrudan ya da dolaylı yoldan etkileri bulunmaktadır (Bandura, 1977’den akt: Türkmen, 2014, s.43). Öğrencilerin ailesinde görmediği veya üzerinde durulmayan değerleri okulda, bilhassa rol model aldıkları kişilerde görüp pekiştirmesinin daha kolay olduğu görülmektedir. Bu yüzden okuldaki öğretmenlerin, idarecilerin hatta okulda çalışan diğer personellerin davranışlarında daha dikkatli ve bilinçli olması gerekmektedir.

“Ayrıca herhangi bir davranışı kazandırmaya çalışırken etrafında öğrencilerimizin rol model olarak gözlemlediği kişilerde bu değerlerin kazanılmadığını görüp kendi de bunu yeterince algılayamıyor. Yani yeterince benimseyemiyor. Dolayısıyla öncelikle öğrencilerin çevrelerindeki büyüklerin bu konuda bilinçlendirilmesi lazım”. (K.4, 33)

“En büyük sorun bu eğitimi öğretmeye çalışan biz büyüklerin öğretilen değerlere aykırı davranışlar sergilemesi. Mesela değerler eğitimi koordinatörü olan bir okul yöneticisinin uzun süre, girmesi gereken derse hiç girmemesi veya

yemekhanede sıra bekleyen bir öğretmen varken bir öğretmenin beklemeden yemek alması gibi. Tabi ki bu tür sorunları pek de çözemiyoruz maalesef”.(E.2, 45)

“Öğretmenlerin ve idarecilerin değerlerle örtüşmeyen tavırları öğrencilerin değer kazanma noktasında sıkıntılar yaşamasına sebep oluyor. Tören esnasında herkesin içinde bir öğrenci arkadaşıyla konuştu diye müdür tarafından hakarete uğruyor. Halbuki onun bu tavrının öğrencide açtığı yarayı bilse eminim bu şekilde davranmaz yanına çeker öyle konuşur. Yani önce biz büyüklerin hal hareket ve tavırlarımıza dikkat etmemiz lazım”. (K.5, 36)

Katılımcılarımız, öğrencilerin çevresinde bulunan sevdiği ve önemseydiği kişilerin olumsuz davranışlarını hemen taklit ettiklerini dile getirerek özellikle rol model olan başta öğretmenler olmak üzere, ailenin, yöneticilerin davranışlarına dikkat etmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.

1.2.3. Sosyal Medyanın Öğrenciler Üzerindeki Olumsuz Etkileri

Teknolojinin hızla gelişmekte olduğu son yıllarda, akıllı telefonlar, tabletler, bilgisayarlar gibi kitle iletişim araçları, toplumsal değerlerin bir pota içerisinde erimesine, tüm dünya gençleri arasında ortak yaşam biçimleri oluşmasına neden olmaktadır. Bu sebeple toplumca benimsenen ortak değerler temelden sarsılmaktadır (Hökelekli, 2011, s.167). Hayatımızı kuşatan popüler kültürün internet ve sosyal medya üzerinden yapmaya çalıştığı şey cinsellik, şiddet, eğlence üzerinden kitleleri oyalamak ve kurgusal pembe bir dünya sunmaktır. Özellikle gençlerin bu dünyaya kendini fazla kaptırmalarının sonucunda sosyal sorunların adeta başka bir evrene ait olduğu düşüncesi, kolay yoldan para kazanma istediği gibi durumlarla karşılaşmaktadır. Bu konuda K.1 ‘in sözleri şu şekildedir:

“Bunun dışında küreselleşen dünyada da öğrencilerimiz çok fazla artık dünya üzerinde gördüğü örnekler gibi olmak istiyor. Kısa yoldan para kazanman ya da işte çok meşhur olana ama işte hiçbir değeri yaşamayan insanlar gibi olmaya çalışıyor çünkü göz önünde olan onlar. Çünkü herkesin ilgisi onların üstünde o yüzden özellikle sosyal medya çok büyük etkiye sahip. Öğrenciler orada gördükleri hayatları yüzde yüz gerçek zannettiği için orada para kazanmak çok basit orada herkes çok mutlu. Öğrenci de zannediyor ki hiçbir değere ihtiyacımız yok. Sadece para

kazanarak mutlu olabiliriz ya da toplum içerisinde asıl önemli olan ne kadar çok meşhur olduğumuz ya da para kazandığımızdır. Ha bunları da ne yapıyoruz en azından bu hayatların ne kadar farklı olduğunu gösterecek örnekler bulmaya çalışıyoruz. Öğrencilerimizin sadece parayla mutlu olunmayacağını, öğrencilerimize meşhur olmanın yanında birçok götürüsü olduğunu anlatmaya çalışıyoruz. Bunun dışında da dediğimiz gibi değerleri anlamaya yönelik çalışmalar yapmaya çalışıyoruz. Onun için uğraşyoruz”. (K.1, 29)

Sosyal medyanın değerlerin öğretimi noktasında öğrenciler üzerindeki olumsuz etkilerini öğretmenlerimiz aşağıda şu şekilde ifade etmiştir:

“Arkadaşlarımın da ifade ettiği gibi teknolojinin olumsuz kullanımı sadece gençlerimizi değil tüm toplumu etkiliyor. Bu konuda ciddi çalışmalar yapmak lazım. Bizim saatlerde üzerinde durduğumuz ve ortadan kaldırmaya çalıştığımız bir davranış kısacık bir videoyla öğrencinin gözünde daha sempatik olabiliyor. Mesela savaş oyunları gibi.” (K.5, 36)

“Günümüzde teknoloji çok aktif kullanıldığı için ve öğrencilerin teknolojiyi her zaman olumlu yönde kullanmalarını maalesef sağlayamıyoruz. Sosyal medya ve teknolojinin kötüye kullanımı ve internetteki fazlasıyla çöp bilgilerden dolayı değerler eğitimi yeterince amacına ulaşmayabiliyor. Bunun için teknolojiyi kullanmalarını tamamen engellemek kesinlikle bir çözüm değil. Günümüzde özellikle. Bunu yetine hem sosyal medyada hem de bilgiye doğru bilgiye ulaşabilecekleri siteleri örneklendirerek onlara güzel örnekler verebiliriz. Bu şekilde yönlendirebiliriz”. (K.4, 33)

“Günümüzde televizyon, internet gibi onların çok fazla dikkatini celbeden çeldiricilerle öğrenciler sorumluluklarını unutulabiliyor. Onlara daha fazla özenebiliyor”. (K.3, 28)

“Öncelikle küreselleşme bazı davranışları standart hale getiriyor. Bazen olumlu olabiliyor bazı şeyler bazen olumsuz. Mesela şiddet içeren bir görüntü hayvanlara veya insanlara karşı olabilir çok fark etmez, bir anda çok büyük bir iştahla izlenmesi takip edilmesi paylaşılması hatta bazı insanların bu tür yayınlar yapan sosyal medya içeriklerini adeta gazete okur gibi kitap okur gibi takip etmeleri

mesela çok ciddi bir sorun. Çünkü şiddete maruz kalmak çok ciddi bir sorun. Hayvanlar veya insanlar için. Bunu izlemek zorunda olmak da çok büyük bir sıkıntı. Çünkü normal bir insan o insanın ve hayvanın çektiği acının bir benzerini çekmelidir. Eğer bu acıyı çekmeden izleyebiliyorsa o insanda bence bir problem vardır. Ben bunları söylüyorum. Yaşanan bir şey varsa elbette bunun farkında olacağız. Ama bunu yaymak ya da bu konuda bilinç oluşturmak adına da bu tür şeyleri çok fazla gündeme getirmek şiddet uygulayan veya bu tür kötülükleri yapan insanların bir nevi reklamını yapmak gibi oluyor. Bunu pek anlatamıyoruz öğrencilere. Yani insanın ruhunu kirletmemesi, dingin bir ruha sahip olması gerektiğini anlatamıyoruz. Öğrenciler diyor yani izlemeyelim mi böyle bir şey yayınlanmış. Bu tür görüntülerin kısa görüntüler olması izlenme oranlarını arttırıyor. Belki 10 dakikalık bir şey olsa izlemeyecek ama 10 saniyelik çok çarpıcı bir görüntü olunca zaten 10 saniyeymiş diyerek izlemeyi tercih ediyorlar. Bu konuda başarılı olamıyoruz. Bu tür şiddete maruz kalmayla ilgili videolar ve görüntülerin insan ruhuna zarar verdiği gerçeğini kavratamıyoruz. Bu konuda sıkıntılar yaşıyoruz. Ya da öğretmenin kendisi ya da derskolik öğretmenler dersine çok d alıyor. Benim branşım matematik diyor ya da ne biliyim ders saatim yetişmiyor diyerek bu tür değerlere çok fazla giremiyor ama yerlerde başka bir dinden olduğundan dolayı ona böyle yapıyoruz demiyorlar ama bilinçaltılarında böyle bir sıkıntı da var. “Televizyon, internet, sosyal medya, gündemde olan kitaplar, gündemde olan filmler bu konuda öğrenci üzerindeki, çocuk üzerindeki değerlerin şekillenmesine etkili oluyor. Bizim belki haftalarca uğraştığımız bir değerlerin inşası, o popüler kültürün etkisiyle birkaç saatte dahi yıkılabiliyor. Çünkü internet artık öyle bir hale geldi ki artık çocuklar istedikleri her görüntüye veyahut da istemeyecekleri her görüntüye bir o kadar kolay ulaşmakta. Bu da maalesef bizim önümüzdeki en büyük engellerden bir tanesi. Çözüm önerisi olarak da kaliteli bir internet kullanıcısı nasıl olunur. Bunlardan bahsetmeye çalışıyoruz. Veyahut da “kaliteli bir kitap okuyucusu, kaliteli bir film izleyicisi nasıl olur” yeri geldikçe bunlardan bahsediliyor.” (K.1, 29)

“Bir diğer problem, çocuklar artık sözlere değil davranışlara veya düz anlatım değil sosyal medya içeriklerine daha çok önem veriyorlar. Ve sonuç olarak bu değerler eğitiminin okullarda veya günlük hayatta öğrencilere verilmesinde sosyal

medya yeni yeni gündeme geliyor. Önceden bu çok gündemde değildi. Çünkü çocuk sizin beş dakika anlattığınızdan sıkılabilen çocuk, bir dakikalık çok etkili bir videoyla, görüntüyle gerçekten çok etkilenebiliyor. Bu tür uygulamalara yer vermek gerekiyor. Düz anlatım biraz etkisini kaybetti”. (E.1, 37)

Katılımcı öğretmenlerimizin de dile getirdiği gibi bilinçsiz sosyal medya kullanımı gençlerimizi olumsuz etkilemektedir. Bunun sonucunda, bireyselleşme, sosyal yabancılaşma, ötekileştirme, empati yoksunluğu sorumluluk almama, şiddetin artması, toplumsal konulara duyarsızlık baş göstermektedir. Tek tip insan tipi ortaya çıkarmaya çalışan popüler kültür, aynı düşünen, aynı giyinen, aynı şeylerden zevk alan kişiler meydana getirmektedir (Hökelekli, 2011, s.168).

1.2.4. Öğrencilerin Değerler Eğitimine Karşı İlgisiz Olması ve Mültecilere Karşı Önyargılı Davranmaları

Katılımcı öğretmenlerimiz bazı öğrencilerin değerler eğitimine karşı ilgisiz olduklarını bu durumun da eğitim sürecini olumsuz etkilediğini şöyle ifade etmişlerdir:

“Benim de değerler eğitimi noktasında en çok rahatsız olduğum husus öğrencinin bedenlen sınıfta olması ama ruhen başka diyarda gezmesi. Ya sabaha kadar oyun oynamış veya telefonla uğraşmış oluyor ya da okula gelmeyi külfet görüyor. Hele ki değerlerle ilgili bir konu açılırsa hepten uzaklaşıyor dersten. Bu isteksiz tavır bizim de motivasyonumuzu düşürüyor. Bu konuda öğretmenlerin tavırları da önemli. Biraz da suçu kendimizde arayalım. Ben bunu daha ilgi çekici örneklerle veya etkinliklerle aşmaya çalışıyorum” (K.5, 36)

Hangi branş olursa olsun öncelikli olarak kullanılan dil ve üslup sevgi olmalıdır. Kişinin severek öğrendiği bilgiyi daha rahat kazanım haline getirir. Bunun için öğrencilere sevgiyle yaklaşmalı, onların karşı karşıya olduğu çağ ile eskiyi kıyaslayıp kızmak yerine empati kurarak arkadaşça yaklaşmalı ve önce yüreklerine dokunulmalıdır. Eğitim zaman alan bir konu olduğu için öğretmenler, değerler eğitimi için de sabırla sonucu beklemelidirler.

Öğretmenlerin değerler eğitimini verirken bu eğitimi ders olarak görmemesi, doğrudan anlatım yoluna gitmeden öğrencilerle kurduğu samimi iletişimle aktarması

tercih edilmelidir. Çünkü öğrenciler ders olarak gördüğü bu eğitimi hayattan bağımsız gibi düşünebilmekte ve dikkatlerini vermemektedirler.

K.1 ve E.1 de göçmen sorununa değinerek öğrencilerin yabancı uyruklu öğrencilere karşı önyargılı olduklarını dile getirmişlerdir:

“Sorunlarımız bazen öğrenciden kaynaklı bazen ailesinden bazen de okuldan kaynaklı olabiliyor. Örneğin öğrencilerin bazıları mesela bu konuya açık olmuyor. Anlayışsız davranıyorlar. Ya da işte bu değeri kazanmak gibi hiçbir derdi olmadığı için bu konuda da bir çaba göstermiyor. Hani arkadaşlarına karşı özellikle yabancı uyruklu arkadaşlarına karşı önyargılı davranabiliyorlar. Hani bunların bu değerlerin kazanılmasının ne gibi faydası olacağını bilemediği için ya da bunu kendi gözünde bir kıymeti olmadığı için bu konuda son derece isteksiz davranabiliyorlar. Bunun için de kaynaştırıcı grup çalışmaları yapıp bu konuda öğrencileri hoşgörülü olmaya çağırıyorum”. (K.1, 29)

Özellikle son yıllarda Suriyeli göçmenlerin artması insanların değerler konusunda kendi vatandaşlarına ayrı bir tarife göçmenlere ayrı bir tarife uygulamalarına sebep olabiliyor. Özellikle göçmenlerin çok yoğun olduğu okullarda ben Gaziantep’te çalıştığım yıllarda bunu çok gördüm. Öğrenciler Suriyeli öğrencileri çok zor benimsediler. Kendi aralarına almakta zorlandılar. Bunu da açıkça söylüyorlardı. Şehirdeki sıkıntılardan onların sorumlu tutulduğunu görüyorduk. Sıkıntı öğrencilerin değil. Basın yayın organlarının tepkileri, çevredeki insanların büyüklerin yorumları çocukları da ister istemez yönlendiriyor. Bu da bizim değerler eğitimini sunma noktasında yaşadığımız sıkıntılardan birisi”. (E.1, 37)

E.1 bu sorunun çözümü için neler yaptığına şu şekilde değinmiştir:

“Bu konuda yaşadığım sıkıntıları genelde konuşarak, birlikte etkinlikler yaparak, kaynaştırarak çözmeye çalışıyorum.”

3.2.5. Müfredatın Yoğun Olması Sebebiyle Derste Verilmeye Çalışılan Değerler Eğitimine Daha Az Vaktin Kalması

Katılımcı öğretmenlerimiz derste verilmeye çalışılan değerler eğitiminin, dersin müfredatının yoğun olmasından dolayı aksayabildiğini ifade etmişlerdir. Müfredatların genel olarak çok yoğun olması ve ders saatin yetersiz olması

değerlerin daha az vurgulanmasına sebep olmaktadır. Değerler eğitiminin sorunlarına daha etkili ve kalıcı katkı sağlayabilmek için müfredat programlarının değer kazanımlarını destekleyici, güncel ve anlaşılır olması gerekmektedir. Bu sebeple çok kapsamlı bir müfredat değişikliğine ihtiyaç hissedildiği görülmektedir. Öğretmenlerimizin bu konudaki görüşleri şu şekildedir:

“Özellikle derste vermeye çalıştığımızda müfredatın içine koyulduğu için ders zaten çok yoğun müfredat çok kalabalık haliyle yetiştiremiyoruz. Ders esnasında bizim dersi işlememiz artı onları vermemiz imkansız hale geliyor özellikle üzerinde durmak istediğimiz şeylerle oyalandığımızda diğer kısım eksik kalıyor. Bu da büyük bir problem. Bunda da yapılması gereken bence müfredatın biraz hafifletilmesi. Ya da en azından paralel bir müfredat hazırlanması yani konu içerisinde işleyebilecek şekilde olabilir”. (K.2, 29)

“Müfredatımız çok yoğun. Bütün dersler için hemen hemen böyledir ama özellikle ilk yıllarda 9. Sınıfı konuşacak olursam müfredatı yetiştirmek ve ders saatinin azlığından dolayı değerler eğitimine yeterince önem veremiyoruz. Yani orada tek amacımız dersleri yetiştirmek oluyor. Bu yüzden de istediğimiz kadar bunu vurgulayamıyoruz yani”. (K.4, 33)

“ bir değerın ders saati içinde verilmesi bazen mümkün olmayabiliyor. Yoklamanın alınması, müfredatın işlenmesiyle (daha doğrusu yetiştirilmeye çalışılması) zaten ders saati bitiyor. Müfredatlarımız yoğun ama ders saatlerimiz az”. (K.5, 36)

“Yani bir değer bir ders saatinde ya da birkaç ders saatinde ne kadar öğretilir, ne kadar hayata geçirilebilir bu da en büyük engellerden bir tanesi. Özellikle değerın davranışa geçmesi için sadece ders saati yeterli olmuyor. Müfredatla ne kadar yetişebilir. Bir de bu bizim sorunlarımızdan biri. Müfredat programı içerisinde bir değerın işlenmesi ne kadar yerinde ve yeterli olur bu da düşündüğümüz konular arasında. Bunlarla ilgili ürettiğimiz çözüm önerileri de soruna göre değişiklik gösteriyor. Mesela bu konuda yeniden bir müfredat düzenlenebilir”. (K.1, 29)

Ders müfredatının oldukça yoğun olduğunu dile getiren katılımcılarımız, bu sorunun çözümünün maalesef kendi ellerinde olmadığını da aktarmışlardır.

3.2.6. Öğretmenlerin Karşılaştıkları Maddi ve İdari Sorunlar

Okul idarecilerinin değerler eğitimiye yönelik olarak hazırlanan faaliyetlere destek vermemesi de katılımcı öğretmenlerimiz ifade ettiği sorunlar arasında bulunmaktadır. Ders dışı etkinlikler, tiyatro, geziler için maddi destek ve izin probleminin yaşanması değerlerin öğretimini olumsuz etkilemektedir. Bu konuda işbirliği ve destek değerlerin kazanımı noktasında oldukça önemlidir. Bu konuda katılımcılarımızın görüşleri şu şekildedir:

“Onun dışında Onun dışında yapmak istediğimiz etkinliklerde parasal sıkıntılar yaşıyabiliyoruz. Okul idaresi ya da veliler yeterince destek olmadığı için imkan bulamıyoruz bazı durumlarda bunun içinde yapabileceğimiz ancak ya velilerle birebir konuşmak ya onun dışında bir kaynak temin etmeye çalışmak o yönlere kaymasına gerek oluyor işte gezi vs. yapmak istediğimizde velilerde güvensizlikten dolayı izin problemi olabiliyor. Bunların hepsi aslında genel olarak bu saydıklarım veliler ve idare ile birebir görüşmeyle halledilebiliyor. Çok problem olmuyor”. (K.2, 29)

“Evet. Bunun dışında Daha çok gezi yapmak istiyoruz fakat protokoller engelliyor. Bu durumda zorluk yaşıyoruz. Bu sorunun çözümü de sanırım idarecilerin elinde”. (K.4, 33)

“Bununla beraber ders dışı etkinliklere de ihtiyacımız var. Fakat ders dışı etkinliklere her öğrenci her zaman katılmıyor. Geziydi, ziyaret, konferans... Her öğrenci her zaman katılmıyor. Belki de idareci her zaman destek vermiyor, belki de öğretmen arasındaki iş birliği her zaman sağlanmıyor. Bunlar bizim engellerimizden bir kaçısı”. (K.1, 29)

K.1 değerler eğitimi noktasında yaşadığı bu sorunu nasıl çözmeye çalıştığını şu sözleriyle ifade etmiştir:

“Bunlarla ilgili ürettiğimiz çözüm önerileri de soruna göre değişiklik gösteriyor. Maddi yetersizlikler konusunda yardım alabildiğimiz kurumlardan

faaydalanıyoruz. İdareçilerimizden destek görebildiğimiz kadar ders dışı faaliyetlere yönelebiliyoruz. Bunlar da çözüm önerilerimiz”.

3.2.7. Değerler Eğitiminin Tam Olarak Uygulanmadığına Dair Bulgular:

Katılımcı öğretmenlerimizden E.3 ve K.7’in açık yüreklilikle ortaya koyduğu husus, okullarda verilen değerler eğitiminin istenilen ve hedeflenen şekilde uygulanmadığıdır. Uygulamaların genellikle kağıt üzerinde kaldığını belirten katılımcılarımızın görüşleri şu şekildedir:

“Okullarda verilen değerler eğitimi yeterli görmüyorum. Elbette bu konuda çalışmalar yapılmalı ama kağıt üzerinde kalmamalı. Bunun için müfredat düzenlenmeli konuların içine değerler yerleştirilmeli.” (K.7, 35)

“Milli Eğitim Bakanlığının bizlerden uygulamamızı istediği değerler eğitimi uygulamaları bence amacına ulaşmıyor. Benim gördüğüm, genellikle bu çalışmalar evraklarda kalıyor. Ama öğretmenlerimiz dersini anlatıp geçiyor fazla uğraşmak istemiyor. Çünkü öğretmenlerin sırtında o kadar çok yük var ki kendini tam anlamıyla öğrencilere veremiyor. Öğrencinin memnuniyeti için öncelikli olarak öğretmen memnun edilmeli.” (E.3, 40)

Öğretmenlerin iş tatminlerinin artırılması öğrencileri doğrudan etkileyecektir. Okumuşlar’a göre, bu konuda Milli Eğitim Bakanlığının yapacağı çalışmalar oldukça önemlidir. Bakanlığın öğretmenlerin problemlerine yönelik politikalar üretmesi, bunları uygulamaya koyması, okulların öğretmenler için daha iyi şartlarda düzenlenmesi, eğitim öğretim faaliyetlerinin istenilen düzeye gelmesine katkı sağlayacaktır (Okumuşlar, 2008, s.174). Eğitim ancak herkes için güvenli bir ortamda olursa faydalı olur. Öğretmenlerin kendilerini güvenli bir ortamda hissedebilmeleri için bakanlığın, yöneticilerin de öğretmenlere değer vermesi gerekmektedir. Kendini güvende hisseden kişinin, zihni en verimli haliyle işler. Bu durumda, daha hevesli ve daha motive hissedebilir ve diğer insanlara karşı daha duyarlı ve faydalı olabilir.

3.3. Bir Öğrencinin Değerleri Kazanıp Kazanmadığını (okul içinde veya dışında) Belirlemek Amacıyla Neler Yapıldığına Dair Bulgular

3.3.1. Değerlerin Kazanımının Gözlem Yoluyla Belirlendiğine Dair Bulgular

Katılımcı öğretmenlerimizin genel olarak hepsi öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadığını gözlem yoluyla belirlediklerini ifade etmişlerdir. Bu konuda E.1 tenefüslerin en iyi fırsat olduğunu şöyle dile getirmiştir:

“Tabi ki tenefüsler bu konuda iyi bir ölçü oluyor. Çünkü tenefüslerde öğrencilere özellikle nöbetçi olduğumuz günlerde tabi birebir iletişim kurma şansımız oluyor. Dersle veya tarihle doğrudan alakalı olmayan şeyler hakkında konuşma fırsatımız oluyor. Veya birbirini şikayet eden birbiriyle ilgili sıkıntıları olan öğrencilerin söylediği şeyler, sorunlarını dile getirirken kullandıkları kelimeler, daha doğrusu sorunların bizatihi kendisi şikayet ettikleri şeyin bizatihi kendisi o değerlerin bazılarını aldıklarını veya almadıklarını hakkında bize fazlasıyla gösteriyor. Mesela lakap takma ciddi bir problem bu konuda işte bunun ne kadar kötü bir şey olduğunu anlatıyorsunuz ama bir hafta sonra benzer bir konuda şikayet geliyor. Ya da bazen nöbetçiyken sınıflara girip çıkarken öğrencilerin birbirlerine söyledikleri sözlerden hareketlerden, güldükleri şeylerden bile nelerle hangi değerlerle aralarının iyi olmadığını biz rahat anlayabiliyoruz. Bu konuda tabi okuldan okula şehirden şehre değişik yorumlar yapılabilir. Ama dışarda yani okulun dışında öğrencilerin sanki öğretmenlerle karşılaştıkları zaman böyle mi yapıyorlar bunu çok bilmiyorum ama bazı şeylere daha bir dikkat ettiklerini düşünebiliyoruz. Eğer gerçekten bu tavırları öğretmenlerine karşı değilse dışarda her zaman öyle davranıyorlarsa birçok hani toplumda önem verilen şeye öğrencilerimizin de belli bir yaştan sonra özellikle lise çağlarından itibaren önem verdiklerini, toplumu neyin rahatsız ettiğini artık anladıklarını düşünebiliriz”.

E.1, bu konudaki gözlemleri yapan büyüklerin, öğrencilerin yetiştikleri çevreyi, çağın değişimine paralel olarak gelişen iletişim şekillerini göz ardı etmememiz gerektiğini de şu şekilde ifade etmiştir:

“Ama tabi asıl ölçü çocuğun bir bakkaldaki bir marketteki bir devlet dairesindeki tutumu mu yoksa gençlerin kendi aralarındaki tutumu mu? Çünkü üç

beş tane genç bir araya geldiklerinde ne konuşuyor? Neyle dalga geçiyor? Neye gülüyor? Neyi dikkate alıyor? Neye değer veriyor? Değer diyoruz ya. Asıl ölçü bu mu? Bence değil. Çünkü gençlerin kendi arasında bir terminolojisi var kullandıkları kelimeler var. Efendim belki bizim onların birbirini incittiğini zannettiğimiz bazı sözler onlar arasında kullanıldıklarında birbirlerini incitmeyen sözlerdir. Çünkü biz biraz çitayı yukarda tuttuğumuz için “olur mu bunu nasıl söylersin?” ama işte “hocam gerçekten o benim çok iyi bir arkadaşım. Beni yanlış anlamıyor. Zaten sıklıkla kullanmıyoruz” diye cevaplar alıyoruz. E tabi biz büyükler için bu yine bir standart dışı bir davranış gibi görülebilir. Ama sonuçta çocuklar bazı hareketleri moda olarak yapıyorlar. Yani bazı sözleri moda olarak söylüyorlar. O sonsuza kadar devam etmiyor. Bir espri olarak belki birkaç haftaya birkaç ay toplumda yaşayıp daha sonra siliniyor. Ya da başka bir moda onların yerini alıyor. Hani bu tür şeyler değerlerin dışına çıkmak olarak her zaman kabul edilmemeli çünkü yeni neslin tamamen bizim gibi olmasını bekleyemeyiz. Bizim gibi yaşamadılar, bizim gibi büyümediler. Bizim şahit olduğumuz her şeye şahit olmadılar. Onun için değerler konusunda biraz bence standardı oluşturmak gerekiyor. Bu standarda göre değerlendirmek gerekiyor. Öğrenci bu davranışı kazandı mı kazanmadı mı? Öğrencinin de bakış açısını yaşadığı çağı dikkate almak lazım. Sadece bizim gördüklerimizle bunu kazandı ya da kazanmadı demek çok gerçekçi değil günümüzde”. (E.1, 37)

Diğer katılımcılarımızın öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadığını nasıl ölçtükleri ile ilgili ifadeleri şöyledir:

“Yani genelde gözlem yapıyoruz. Yani çocuk o davranışı kazanmış mı mesela bir engelli arkadaşı ona geldiğinde yardım ediyor mu ya da işte sınavda kopya çekiyor mu ya da bunun adalete aykırı olduğunun farkına varıp vazgeçiyor mu bunları gözlemliyoruz”. (K.3, 28)

“Öğrencinin bu davranışı kazanıp kazanmadığını gözlem yaparak ölçebilirim. Örneğin bir geziye götürdüğüm zaman öğrencinin toplu taşıma araçlarında ve arkadaşlarıyla toplum içerisinde davranışlarına bakarak o değeri kazanıp kazanmadığını ölçebilirim”. (K.4, 33)

K.2 öğrencilerin değerleri kazanıp kazanmadığını gözlem dışında, aileleriyle ve öğretmenleriyle belirlemeye çalıştığını şu şekilde aktarmıştır:

“Öğrencilerimizi öncelikle okul içerisinde gözlemliyoruz. Bu davranışları kazanabilmişler mi? Buna uygun davranabiliyorlar mı yoksa sadece bilgi olarak alıp bir kenara mı atıyorlar bunun için sık sık gözlemliyoruz. Ders içerisinde olsun teneffüste olsun öğle aralarında. Onun dışında okul dışarısında zaten daha çok ailelerle beraber oldukları için ailelerle işbirliği içinde olmaya çalışıyoruz. Gerek telefonda görüşerek gerekse aralarda çağırarak az önce de bahsettiğim gibi seminerler düzenleyerek ya da toplantıların içerisinde ailelerle sık sık iletişim halinde olmaya çalışıyoruz. Yine okul içerisinde öğretmenlerimizle beraber sınıflarımız hakkında ya da öğrencilerimiz hakkında sık sık konuşarak bunlardan haberdar olmak yönünde çalışmalar yapıyoruz”. (K.2, 29)

“Değerler eğitimi zaman alan bir konu ama aşağı yukarı öğrencinin tavırlarını gözlemleyerek o değeri kazanıp kazanmadığını anlayabiliyoruz”. (K.5, 36)

“Değer eğitimi duyuşsal bir öğretim olduğu için klasik ölçme değerlendirme araçlarıyla ölçülebileceğini düşünmüyorum açıkçası. Ancak bu gözleme dayalı olacaktır. Tabi ki bir eğitim öğretim yılında her değerın kazanılıp kazanılmadığı gözlemle de göremeyeceğiz. Fakat bir grup çalışmasında arkadaşlarıyla olan ilişkileri veya derste en basitinden bir konuya dair yorumu veya bir yazılı sırasında kopya çekip çekmemeye dair davranışları bu konuda değerin ne kadar kazanıldığını bize gösteriyor aslında”. (K.1, 29)

“Öğrenci velileriyle işbirliği yaparak öğrenciler hangi değerleri ne ölçüde kazanıma dönüştürdüğünü birlikte değerlendirerek”. (E.2, 45)

Katılımcı öğretmenlerimizin genel olarak hepsi, değerin kazanılıp kazanılmadığını gözlem yoluyla belirlediklerini ifade etmişlerdir. Teneffüsler, okul dışında görüşmeler ise bu konuda çok iyi bir fırsattır. Bunun dışında öğrencinin ailesi, diğer öğretmenleri ve okul idarecileriyle görüşmeler yapılarak da öğrencinin takibi sağlanmaktadır.

3.4. Değerler Eğitiminin Ders İçinde Verilmesine Dair Bulgular

Katılımcı öğretmenlerimize değerler eğitiminin derste verilmesini doğru bulup bulmadıkları ve nedenleri sorulmuş ve aşağıda bulgular elde edilmiştir.

3.4.1. Değerler Eğitiminin Ders İçinde Verilmesinin Doğru Bulunması ve Nedenlerine Dair Bulgular

Katılımcı öğretmenimiz E.1'in değerler eğitiminin ders içinde verilmesi konusundaki görüşüne aşağıda yer verilmiştir:

“Değerler eğitiminin ders içerisinde verilmesini doğru buluyorum evet. Fakat yeterli olacağını düşünmüyorum. Çünkü öğrenci dersi ders olarak görüyor. Eğer derse karşı önyargılıysa anlatılan her şeye de önyargılı olmuş oluyor. Fakat ders dışı etkinlik, yani ders dışında bir etkinlik saati içerisinde bu daha sanki öğrenciler için daha faydalı olabilir diye düşünüyorum. -Evet daha önceden de ifade ettiğiniz gibi herhalde yine süre sıkıntısı, müfredat yetiştirme sorunu da- Evet onlar da bunun içerisinde tabi ki. Yani ders içerisinde verilmiyor sonuçta. Okul sadece öğretim yeri değil aynı zamanda eğitim yeridir de. Fakat bir de müfredat yetiştirme sıkıntısı olduğu için bir ders saati içerisinde hangi birini yeterli düzeyde yapılabilecek. Bu bizi düşündürüyor açıkçası”. (K.1, 29)

K.1 değerler eğitiminin ders içinde verilmesini doğru bulduğunu ama derse karşı önyargılı olan öğrencinin değerler eğitimine de önyargılı davranacağını belirtmiştir. Daha önce değindiği gibi müfredatın yoğunluğu probleminin de bu eğitimi vermeye engel teşkil edebileceğini dile getirmiştir.

Değer eğitiminin derste verilmesi hakkında diğer katılımcılarımızın görüşleri şu şekildedir:

“Doğru buluyorum. Çünkü en iyi öğrenmenin sınıf ortamında ve ders içinde olduğuna inanıyorum”. (E.2, 45)

“Kesinlikle doğru buluyorum. Çünkü öğrencilerin en çok sıkıldığı şey, sadece tarih görmek, sadece coğrafya görmek, sadece matematik görmek. O öğretmenlerinin yani karşılarında öğretmen olarak vasıflandırdıkları kişinin tek bir vasıfla karşısına çıkması bence öğrencilerin nazarında öğretmeni daha etkili bir insan yapmıyor. Yani adam sadece matematik biliyor. Adam çok güzel tarih biliyor

ama bu adam acaba Şu konuda ne dŐŐŐnŐyŐr? İŞte bu adam gŐzel bir edebiyatçı ama bir Şiiri okuduktan sonra o Őiirin içinde bize bir ders verebilecek bir insan mı? Matematikçi sadece ders anlatan biri mi ya da bizim Youtube'dan çok rahat dinleyip öğrenebileceğimiz bir Şeyi maaŐ karŐılığında anlatıp çekip giden bir insan mı? Diye dŐŐŐneceklerdir. Onun için ben değerler eğitimini derslerde verilmesini çok doğru buluyorum. Kaldı ki önceden yani değerler eğitimi müfredata girmeden önce de zaten yıllardır, belki asırlardır bu zaten derslerde verilen bir Őeydi. Malum ki, beden eğitimi dersine bile önceden Osmanlı döneminde “beden terbiyesi” ismini veriyorduk. Yani bedeni bile terbiye edilebilecek bir Şey olarak görüyorduk. Ya da işte kaldı ki birçok derste değerler eğitimi ister istemez var. Yani orada müfredatın içine o değer eklenmese bile zaten var. Belki bazı derslerde bu önceden çok olmayabilirdi. İŞte sayısal derslerde bu doğrudan değerler eğitimi verilmeyebilirdi ama Şimdi onların içinde de olmasa çok olumlu. Mesela bir adalet veya eŐitlik kavramını bir matematik öğretmenin anlatması çok da etkilidir. Çünkü her ne kadar matematik adalet doğrudan bağlandırılmaz belki ama sonuçta insanların bütün hayatı dengelerden aŐırlıklardan veya eksikliklerden oluşuyor. Günümüzde birçok problem bazı Şeylere fazla sahip olmaktan bazı Şeylere de hiç sahip olmamamızdan kaynaklanıyor. Bence bir matematik dersi bu konuda çok etkileyici olabilir. Tabi öğretmenin kullanacağı üslup, kullanacağı örnekler biraz etkili olmalı. Bunu dŐŐŐnmek gerekiyor tabi. Öyle çok kolay bir Şey olmayabilir o derste onu vermek ama derslerde ben bunların verilmesi taraftarıyım. Çünkü çok değişik bir nesille karşı karşıyayız. Bu nesil artık öğretmenlerinden çok yönlü insanlar olmasını istiyor. Dersler dışında çok Şeyler bekliyor. Normalde sizin gülmeyeceğiniz bir espriye gülmenizi bekliyorlar. Belki ona da gülmek gerekiyor kısmen. E onlara da hak vermek gerekiyor. Onun için değerlerin derste verilmesini çok olumlu buluyorum”. (E.1, 37)

“Okul sadece eğitimin yapıldığı ya da derslerin matematik fiziğın öğretildiği yerler değildir. Okul insanın sosyalleŐtiđi yine geleneklerini göreneklerini kültürünü öğrendiği ortamlardır. Değerler eğitimi de derslerin içinde verilmelidir. Ama bunun üzerine bastıra bastıra değil de daha böyle sistematik oturmuŐ uygulamaya yönelik bir Şey olursa daha faydalı olacağını dŐŐŐnŐyorum”. (K.3, 28)

“Evet ben doğru buluyorum. Özellikle konunun içerisinde doğru bir şekilde anlatılırsa oldukça etkili olduğunu düşünüyorum. Bütün öğretmenlerde ders içinde buna yer yer vermeli. Örneğin biyoloji dersi açısından koşarsak fotosentez mekanizmasını anlatırken bitkinin o mekanizmada bize neler sunduğu, doğaya neler sunduğundan bahsedip hem insan hem de insan dışı varlıklara saygılı olmamız gerektiğini belirtiyorum. Bu şekilde aslında çocuklar bitkiye sadece bir yeşillik ya da orada duran bir varlık olarak değil de bizim yaşamımız için önemli bir varlık olduğunu görebiliyorlar”. (K.4, 33)

“Genel olarak doğru buluyorum çünkü zaten özellikle meslek derslerinde bizim ünite olarak da olsun konu içeriği olarak da olsun zaten değerleri oldukça sık işliyoruz. O yüzden çok da zorlanmıyoruz bunları anlatmakta. Bir de günümüzün en verimli saatlerini öğrenciler bizimle geçiriyor. Sabah uyandıktan ikindin vaktine kadar birlikteyiz. Bu açıdan da dışarda öğrenemeyecekleri için bu değerleri okulda anlatmamız o açıdan önemli, ama tek sıkıntı öğrenciler ders içerisinde bunu teorik bilgi olarak görüp o şekilde algılayabiliyor. Sadece ders gibi düşünebiliyor. Bir de müfredatla birlikte bazı kısımlar yetişmiyor. Zaten müfredatın içinde anlattığımız için buna ekstradan ayrı bir etkinlik hazırlamak bizim için oldukça vakit alıyor. O açıdan da sıkıntı yaşayabiliyoruz”. (K.2, 29)

“Tabi ki doğru buluyorum. Değerler bence her dersin içinde zaten vurgulanması gereken konular. O dersle ilişkili olsun olmasın bunu önemsiyorum. Her öğrenci kimya öğrenmeyebilir, istekli olmaz veya hedefi olan meslekle ilgili değildir. Ama her öğrenci saygılı olmalı, yardımsever olmalı, vatansever olmalı, hak hukuku gözetmeli”. (K.5, 36)

Katılımcılarımızın hepsi, değerler eğitiminin ders içinde verilmesini doğru bulduklarını ama okulda sadece derste değil, ders dışında da değerler eğitimine önem verilmesi gerektiğine vurgu yapmışlardır. Çünkü öğrenci, önyargısından dolayı her dersi aynı dikkatle dinlememekte veya ders olduğu için fazla ütöpik bulmaktadır. Bunun için de öğretmenlerin üzerine düşen görevi yerine getirmeleri gerekmektedir. Öğretmenin, öğrencisinin ilgisini çekmesi ve etkili öğretim yöntemleri kullanması ile değerler daha kolay kazandırılabilir. Zira her ders değerler öğretimi için uygundur. Ayrıca daha önce de ifade ettiğimiz gibi öğretmenlerimize göre, ders müfredatlarının

oldukça yoğun olması da değerler eğitiminin ders içinde verilmesini zorlaştırmaktadır.

3.5. Okullardaki Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğrenciye Bir Katkısının Olup Olmadığına Dair Öğretmen Görüşlerine Dair Bulgular

Katılıcılarımıza burada, okullarda verilen değerler eğitimi uygulamalarının bir katkısının olup olmadığı, katkısı varsa nasıl bir katkısının olduğu, yok ise nedeni sorulmuş ve aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

3.5.1. Değerler Eğitiminin Okul, Aile ve Çevre ile Birlikte Verilmesi Gerektiğine Dair Bulgular

Katılımcı öğretmenimiz K.3 okullarda verilen değerler eğitimin öğrenci kazanımları açısından faydalı olduğunu ancak bu konuda aile ve okul ve çevrenin işbirliğinin önemini şu şekilde vurgulamıştır:

“Düşünüyorum çünkü şöyle; çocuk bazen aileden bir şeyleri öğrenemeyebiliyor. Ya da çevresinden aykırı davranışları görebiliyor. Bunun doğru kaynaklardan doğru bir şekilde öğrenilmesi gerekebiliyor. Çünkü ne aile ne de okul tek başına yeterli değil. Aile, okul ve çevre. Bu üçünü işbirliği içinde bir saç ayağı olarak düşünebiliriz. Bu üçünün bu konular üzerinde baskın olursa çocuk üzerinde daha olumlu dönütler alınacağını düşünüyorum”. (K.3, 28)

K.7 ve E.3 okullarda verilen değerler eğitiminin aile ve çevre desteğiyle başarı sağlayacağını şöyle ifade etmişlerdir:

“Değerler eğitimi konusunda anne, baba, öğretmen. Bu üç sacayağı çok önemli. İlk çocukluk zamanından yani 0-6 yaştan sonra gençlerin okul hayatı başlıyor. Anne baba kadar önemli olan bir eğitim mekanizmasıdır okul.” (K.7, 35)

“Aile kadar okul ve çevre de bu konuda sorumludur. Yani toplumda bu kadar kötülük varsa bunun sorunlusu hepimiziz. Toplumun başına bela olan onca katilin, hırsızın okul sıralarından geçtiğini düşündüğümüzde öğretmenlerin ne kadar büyük bir sorumluluk altında olduklarını fark ederiz.” (E.3, 40)

Okulda verilen değerler eğitiminin öğrenciye katkısının olduğunu söyleyen E.2 bu konuda büyüklerin yanlış tutumlarından dolayı değerlerin inandırıcılığını yitirdiğini şu şekilde ifade etmiştir:

“Mutlaka katkısı olduğunu düşünüyorum. Ancak daha önce de ifade ettiğim gibi biz büyükler anneler babalar da dahil, değer konusunda zaaf gösterdiğimiz için inandırıcılığı kalmıyor”.

3.5.2. Öğrencilerin Zamanlarının Çoğunu Okulda Geçirmelerinden Dolayı Okulda Verilen Değerler Eğitiminin Öğrenciye Katkısının Olduğuna Dair Bulgular

K.4 öğrencilerin zamanının büyük bir kısmını okulda geçirmelerinden dolayı iyi bir değerler eğitiminin bu konuda öğrenciye katkısının olacağını şöyle aktarmıştır:

“Evet katkısı olduğunu düşünüyorum çünkü öğrencilerin öğrencilik yaşamı boyunca gün içerisinde birçok zamanı okulda geçiyor. E hatta bu okulda öğretmen öğrenci personel, gidip gelirken karşılaştığı insanlar olarak düşünürsek oldukça büyük bir zaman dilimi. Bu zaman diliminde öğrenciye bu değerler eğitimi aşılayabilirsek evet oldukça katkısının olabileceğini düşünüyorum”. (K.4, 33)

Modern çağda çocukların, değerleri anne-babanın çalışma hayatından dolayı ailede, mahalle kültürünün yok olması ve güvensizlikten dolayı dışarıda öğrenme fırsatının azaldığına vurgu yapan K.1, okulda verilen değerler eğitimi faydalı bulduğunu dile getirirken bu konunun zaman isteyen bir süreç olduğunu şöyle aktarmıştır:

“Tabi ki katkısının olduğunu düşünüyoruz. Az ya da çok nasıl olduğunu tabi ki bu zaman içerisinde belli belirleniyor. Ama en azından bir tohum atıldığının farkındayız öğrencilere. O tohum ne zaman yeşerir ne zaman ağaç haline dönüşür bilemeyiz fakat tabi ki katkısı var bundan eminiz. Mesela yaşadığımız olaylara ya da yaptığımız yardım kampanyalarına baktığımızda öğrenciler arasında farkındalık oluştuğunu görüyoruz. Ve bu zamanla tecrübelerine dayanarak daha farklı çalışmalar yapmak istediklerini görüyoruz öğrencilerde. Kendileri bizzat bu konuda bize taleplerde bulunuyorlar. Ve farklı etkinlikler bu şekilde düzenlenmiş oluyor. Şimdi okullar günümüz şartlarını düşünecek olursak değerler eğitimi konusunda daha güvenli bir ortam. Günümüzde yetişen çocuklara baktığımızda daha küçük ailelerde yetişiyorlar. Kimi zaman çalışan aileler oluyor. Mahalle çocukluğundan çok artık eve kapanan çocuklar görüyoruz. Böyle olunca da çocukların yaşanmışlıkları tecrübeleri

azalıyor. Azaldıkça da değerler konusundaki farkındalıkları da azalıyor. Artık önceki gibi çocuklar park bahçelere çıkıp arkadaşlarıyla sosyalleşemiyorlar. Birbirlerinin fikirlerine saygı duyma ya da hoşgörü gösterme. Bunlar zamanlara artık tükeniyor çocuklar içerisinde, çocukların benliğinde. Veyahut da park bahçede karşılaştığı bir teyzenin halini hatırını sorma, elini öpme gibi değerlerimiz yavaş yavaş, saygı gibi değerlerimiz yavaş yavaş tükenmekte. Bu konuda okulunda büyük katkılarının olduğunu görüyoruz. Okuldaki bu eğitimin daha güvenli bir ortamda gerçekleştiğini görüyoruz”. (K.1, 29)

3.5.3. Değerler Eğitiminin Ders Dışı Faaliyetler ve Öğretmen Davranışlarının Model Alınmasıyla Daha Etkili Olabileceğine Dair Bulgular

Ders dışı faaliyetler öğrencilerin toplumsal becerilerinin ve yeterliklerin gelişmesine imkan sağlamakla birlikte, özsaygı, özdenetim gibi olumlu etkilerle öğrencilerin kendilerini gerçekleştirebilmelerine katkı sağlamaktadır (Akar ve Nayir, 2015, s.167). Okullarda tüm dersler öğretim programlarına yönelik öğrencilerin ilgi ve ihtiyaçlarına göre işlene de kazanımların ulaşmadığı durumlar olabilmektedir. Bu durumlarda öğrencilere bilgi ve beceri kazandırmak ders dışı etkinlikler vasıtasıyla olabilmektedir.

K.2, değerler eğitiminin ders içinde değil, ders dışı faaliyetlerde daha faydalı olduğunu ifade etmiştir:

“Yani hiç olmuyor diyemeyiz zaten muhakkak ki katkısı oluyor ama okul içinden ziyade, okulla birlikte yürütülen dışarda yapılan çalışmaların daha verimli olduğunu düşünüyorum. Çünkü okul, öğrenciler için eğitim aldıkları yer fakat okulun bir adım dışarısı bile gerçek hayat gibi geliyor onlara. Tabi okul içerisinde verdiğimiz şeyle birlikte yaptığımız için de hem öğrencin bin aklında öğretmen de kalıyor hem de aynı zamanda değeri de işlemiş oluyoruz. Okul içinde yaptığımız şeylerde de sadece anlatmaktan ziyade uygulamalar ya da videoların daha verimli olduğuna inanıyorum”. (K.2, 29)

Okulların, öğrencilerin akademik başarıları kadar, bireysel ve sosyal becerilerini geliştirmelerine ortam sağlamaları beklenmektedir. Yapılması beklenen bu etkinliklerin öğrencilerin kişisel gelişimine etkisinin olduğunu ve değerleri daha rahat kazanıma dönüştürdüğünü ifade eden K.5 düşüncelerini şöyle aktarmıştır:

“Bazen tiyatrolar oynatıyoruz veya yardım kampanyası kermesler düzenliyoruz. Bu etkinliklerin öğrencilerin davranışlarını olumlu etkilediğini düşünüyorum. Çünkü ders dışında kendilerini daha rahat ifade edebiliyorlar, sorumluluk alıp en iyi şekilde görevlerini yapmak istiyorlar. Ayrıca öğretmenlerin ders dışında başka bir konunun arasında sıkıştırdığı ahlaki konular bu şekilde daha etkili oluyor”. (K.5, 36)

Öğretmenin değerler eğitimini bir ders olarak verme zorunluluğunu hissetmemesi ve bunu öğrenciye yansıtması, değerler eğitimini olumlu etkileyecektir. Zira öğrencinin zaten çevresinde bulunan kişilerin hal ve hareketlerinden ister istemez etkilendiğini ve taklit ettiğini ifade eden E.1’in görüşleri şu şekildedir:

“Öğrencilere muhakkak ki bir katkısı oluyor. Belki her öğrenciye değil, her öğrenciye aynı seviyede değil belki ama muhakkak ki oluyor. Çünkü daha önceki sorularda da söylediğimiz gibi öğrenciler öğretmenlerinin günlük hayatta nasıl yaşadığını, nasıl bir insan olduğunu, neye kızdığını neye sevindiğini neyi sevdiğini, öğretmenlerinin karakterlerini merak ediyorlar. Öğrencilerle dışarda karşılaştığımızda sohbet ettiğimizde bizim de onlar gibi bir insan olduğumuzu, bizim de sevdiğimiz ve sevmediğimiz şeyler olduğunu görüyorlar muhakkak. Ve öğrenciler bizim bu değerler eğitimini müfredat çerçevesinde vermek zorunda olduğumuz için verdiğimizimizi bilmiyor. Bunu biz biliyoruz. Bunu öğrenci bilmiyor. Zaten bunun bence öğrenciler tarafından da bilinmemesi gerekiyor. Yani bu işte müfredatın bir parçası öğrenci bilmeli diye bir algı oluşmaması özellikle tercih edilmeli. Çünkü öğretmen bunu anlatmak zorundayım diye düşündüğünde sanki zorunluluk gibi bir düşünce oluşacaktır. Öğretmen bunu anlatmak zorunda gibi. Böyle bir düşüncenin de oluşmaması gerekir. Öğrencilerimiz bizim ses tonumuzun değişmesinden, bir şeye kızmamızdan çok etkileniyorlar. Bizim ses tonumuzdaki en ufak bir değişikliği bile algıladıklarını biliyorum. Belki biz o an onu saklamaya çalışıyoruz. Veya üzüldüğümüzde uygulandığımızda saklamaya çalışıyoruz. Hepimiz apaçık öğrencilerimiz önünde belki ağlayamıyoruz belki bağırp çağırıyoruz her zaman ama ufak değişiklikler fark ediliyor. Ve bu tür değişiklikler öğrencilerde muhakkak o değerlerin yerleşmesi adına veya olumsuz bir davranışın yok edilmesi adına kesinlikle

etkili oluyor. Hele ki aynı konuda çok değil birkaç öğretmenden aynı tepkiyi aldığı anda öğrenci özellikle de sevdiği öğretmenlerden aldığı zaman o tepkiyi, o değerin yerleşmesi ya da kötü davranışın silinmesi adına aynı tepkiyi aldığı anda öğrencilerin buna ben önem verdiğini düşünüyorum. Çünkü zaten aile içindeki değerlerin kazanılması da bu şekilde olmuyor mu? Yani anne veya baba bir şeye kıızıyor ya da öğrencimiz bir şey yaptığında bunu takdir ediyor. Bir aferin sözü bir başının okşanması küçük bir hediye, çok etkili oluyor. E bunun devamı mahiyetinde okullarda da bunun devam etmesi illa ki bazı öğrencilere bir şeyler kazandırıyor. Değer kazandıramadığımız değerleri yerleştiremediğimiz öğrencilerimiz yok mu? Var. Ya bunda muhakkak ki öğrencinin ailevi durumu yaşadığı çevre, yaşadığı olumsuz tecrübeler efendim çok etkili oluyor. Bizim aşamadığımız yerler oluyor. Ya da bizim bazen yeterince zaman ayırmadığımız için yerleşmeyen davranışlar da oluyor. Çünkü öğrencilerimizin bizi bazen taklit ettiklerini görüyoruz. Öğrenciler bizim neyimizi taklit ederler? Kendilerince komik ya da gülünç buldukları şeyleri taklit ederler hatta bizde o samimiyeti görürlerse bazen bizi taklit ettiklerini itiraf da ederler. Demek ki öğrenciler bizi taklit ederken yani bizim sözlerimizi davranışlarımızı taklit ederken aynı zamanda bizim davranışlarımızı da kazanıyorlar. Bu o anlama gelir. Çoğu öğretmen belki öyle düşünmüyor ama öğrenci gülmek için taklit ettiği bir şeyi yeri gelir bir davranışı kazanmak ya da bir davranışı silmek için taklit edecektir. Bu anlamda özellikle sınıf öğretmenlerinin veya ortaokul öğretmenlerinin hal ve hareketlerinin çok derin etkiler bıraktıklarını düşünüyorum. Liselerde de aynı şey var. Çünkü liselerde öğrencilerimizle çok daha... nasıl diyeyim rahat ilişkiler kurabiliyoruz. Bu bazı değerleri vermek açısından bizim işimizi kolaylaştırıyor öğrencinin bizi bazı konularda yanlış anlamayacağını rahatlığı içindeyiz. Ya da çocuk olmadıklarını bilmenin rahatlığı içindeyiz. Bu da bizim o değerleri kazandırmamız noktasında işimizi kolaylaştırıyor". (E.1, 37)

Katılımcı öğretmenlerimiz okullarda verilen değerler eğitiminin öğrenciye katkısının olduğunu düşünmektedirler. Fakat okulla birlikte yürütülen, okul dışındaki etkinliklerle birlikte verilen değerlerin, kazanımının daha kolay olduğunu vurgulamaktadırlar. Ayrıca öğrenciler gün içinde en verimli zamanlarını okulda

geçirmektedirler. Dolayısıyla değerler açısından okul oldukça önemli bir fırsat olmaktadır.

3.6. Sosyal Hayatta Karşılaşılan Ahlaki ve Diğer Problemlerin Çözümü ve Okulda Verilen Değerler Eğitimi ile İlişkisine Dair Bulgular

Katılımcılarımıza, sosyal hayatta karşılaşılan ahlaki ve diğer problemlerin, okullarda verilen değerler eğitimiyle çözülüp çözülemeyeceği ve nedeni sorulmuştur. Bu bölümde sorumuza alınan cevaplar ve elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

3.6.1. Eğitimin Bir Süreç İstemesine Dair Bulgular

Eğitim bir süreçtir. Bu süreç istemli veya istemsiz bir şekilde bireyin yaşamı boyunca devam eder (Can, academia.edu). Dolayısıyla bireye verilen eğitimin sonucunu hemen beklemek doğru değildir. Öğrencilerde değerlere dair kazanımların gerçekleşmesi zaman alabilmektedir. Bu konuda katılımcı öğretmenlerimiz K.1 ve K.5 görüşlerini şu şekilde aktarmışlardır:

“Okullarda verilen değerler eğitiminin hayatımızdaki problemleri çözeceğini tabi ki düşünüyorum ama yani bir söz var ya bir yıl sonrasını düşünüyorsan buğday ek. On yıl sonrasını düşünüyorsan ağaç dik. Yüz yıl sonrasını düşünüyorsan insan yetiştir. Biz derste veya ders dışı bir etkinlik olarak bir değerden bahsetmişizdir, bir etkinlik yapılmıştır, konferans, sinema, pano çalışması artık her neyse bir etkinlik yapılmıştır ve hah tamam çocuk yarın bundan sonra bunu uygulamaya başlayacak demek biraz mantıklı değil gibi. Değerlerin hayata geçmesi süre alan bir konu. Hatta belki nesiller alan bir konu. Bu yüzden çözüm olarak ha tamam biz verdiğimiz değeri sosyal hayatta karşılaştıkları problemleri çözebilirler. Ama bu bazen olur bazen olmaz. Her sebep aynı sonucu doğurmaz. Ama bir şekilde tohum atıldıktan sonra gerekli şartlar oluşursa eğer o tohumun filizleneceğini düşünüyoruz”. (K.1, 29)

“Daha öncede ifade ettiğim gibi eğitim zaman isteyen bir konu. Okullarda verilen değerler eğitimi boşuna çabalar değil. Elbette gün gelecek meyvesini verecektir”. (K.5, 36)

3.6.2. Sosyal Medya Kullanımının Verilen Değerler Eğitimi Olumsuz Etkilediğine Dair Bulgular

Modern hayatın insanlara getirdiği çok sayıda olumsuzluk vardır. Artan şiddet olayları ve terör saldırılarının yanında yalnızlığa itilen, her şeyi maddiyat olarak görüp bir türlü mutluluğu yakalayamayan insanların sayısı hızla artmaktadır. Öner'e göre modern dünyada medya, bundan önceki toplumların kitlesel tören alanları işlevini görmektedir. Bu şekilde küresel ve kültürel değerler tıpkı mallar gibi ülkeler arası dolaşıma girmektedir (Öner, 2007, s.170). Olumlu etkilerinden çok olumsuz etkilerini gördüğümüz sosyal medya kullanımı özellikle gençler arasında hızla yayılmakta ve kültürel değerlerimizi eritmektedir. Bu açıdan değerler eğitimi birlik ve beraberliği sağlayarak insanı bencil anlayıştan kurtaracak yegane güçtür. Katılımcı öğretmenlerimiz bu konudaki endişelerini şu şekilde ifade etmişlerdir:

“Kısmen katılıyorum ama büyük bir çoğunluğuyla okuldaki değerler eğitimiyle hallolmayacak problemler var çünkü okul dışında gördükleri örnekler günümüzde özellikle çok da iyi örnekler değil. Örneğin sosyal medya fenomenleri, televizyon dizilerindeki karakterler, oynadıkları bilgisayar oyunları tamamen kötü örnekler içeriyor diyebiliriz. Ve bu kötü örnekleri biz ne kadar engellemeye çalışsak da büyük bir çoğunluğunun yaptığı ve uyguladığı şeyler olduğu için çocukların vazgeçmelerini çok da sağlayamıyoruz öğrencilerimizin. Ve bu sebeple sadece okulda verilen eğitimle değerler eğitimin kazanılmasını çok da mümkün olduğunu düşünmüyorum”. (K.4,33)

“Sosyal hayatta karşılaşılan ahlaki ve diğer problemlerin çözümü okulda verilen değerler eğitimi ile mümkündür ancak gençlerimizin zihnini meşgul eden o kadar çok uyarıcı var ki gerçekten bizim zamanımıza göre işleri zor. Veya bizim eğitimciler olarak bizlerin işi zor. Günlerinin büyük bir çoğunluğunu ekran karşısında geçiriyorlar. Aileler onları takip etmekte ve teknolojiye ayak uydurmakta zorlanınca gençler de bunu fırsat olarak düşünüyor. Şiddet ve cinsel içerikli videolara ulaşmak çok kolay artık. Beni asıl korkutan bunları izlerken rahatsız olmamaları ve bu tür olayların toplumda sıradanlaşmaya başlaması.” (K.6, 30)

"Tek başına okulda verilen eğitimin yeterli olmayacağı açıktır. Çünkü okul dediğimiz kavram son 2-3 yıl içinde çok büyük değişimler geçirdi. Belki

başladığında çocukların hayatının yüzde altmışını yetmişini kapsayan bir şeyken okul, öğretmen dersler, ödevler.. şu anda o kadar değil. Zaman olarak aynı. Okul öğrencinin hayatında zaman olarak aynı şeyi kapsıyor ama etki olarak aynı şeyi kapsamıyor artık. Bunun tabii sebepleri var. Başta sosyal medya olmak üzere. Sosyal medya öğrencilerin okuldayken bile kullanmaktan vazgeçemedikleri bir şey olduğu için, bazen bizim yaratmaya çalıştığımız etkinin önüne geçebiliyor. Bu ciddi bir sıkıntı. Ülkeyi yöneten insanlardan en tepedeki insanlardan en aşağıya kadar yani mahalledeki esnafa kadar. Sokakta genç insanların arasında yürüyen sıradan, o çocuklarla bir tanışıklığı, bağı olmayan insanların hal ve hareketlerine kadar her şey, o değerlerin yerleşmesine veya yerleşmemesine hizmet edebiliyor. Toplum peki bunun farkında mı? Kısmen farkında tabii. Çünkü herkesin çocuğu var. Herkes çocuğunda olumsuz davranışların yerleşmesini hiç kimse istemiyor. Herkes olumlu davranışların yerleşmesini istiyor. Belli bir yaşın üzerindeki herkes tüm hareketlerin gençler tarafından kopya edildiğini, alındığını rol model olarak kendisinin görüldüğünün herkes farkındadır. Yani bunun belki bilimsel olarak açıklaması yoktur ama bunun böyle olduğu bilinmektedir. Bizim toplumumuz bunu bilmektedir. Okulun bu anlamda daha yetersiz olması, toplumun tamamlayıcı etkisinin tam olarak yerine getirememesinden ya da tamamlayıcı görevini tam olarak yerine getirememesinden kaynaklanıyor. Çünkü insanlardan şöyle sözler duyuyoruz; bu nasıl lise öğrencisi? Size okulda ne öğretiyorlar? Size okulda sadece ders mi anlatıyorlar? Hiç başka bir davranış kazandırmıyorlar mı? gibi şeyler duyarız. Hatta bunları bazen öğretmenlerin olduğu ortamlarda söylerler. Her ne kadar oradaki bulunan öğrenciyi doğrudan hedef almasa da bu sözler genel olarak okulların yetersizliğine vurgu yapmakta. Ama televizyonların sosyal medyanın sıradan insanların işini, görevini yapmadığı bir durumda okulun tek başına bu etkiyi oluşturması çok zor olur. Çünkü çocuğun hayatında liseden sonra aslında okul diye bir şey olmuyor. Çünkü üniversite hayatı bizim anladığımız anlamda artık yetişkin bir insanın eğitim gördüğü yer. Yani artık oradaki çocuklara, daha doğrusu gençlere bir şeyler kazandırmak çok çok zor oluyor. Bu konuda belki de son fırsat lise hayatıdır. Evet lise hayatında öğrenilen, okunan şeyle, görülen hareketler, öğretmenlerin tavır ve davranışları, idarecilerin tavır ve davranışları muhakkak ki öğrencilerin hayatında çok büyük etkiler bırakıyor. Bunu inkar edemeyiz”. (E.1,37)

Teknolojik gelişmeler, insanlığı yalnızlığa sürüklemektedir. Tanrıverdi ve Sağır'a göre sosyal medyanın gençleri sanal dünyaya yöneltmesine ve kişilik yapılarını olumsuz etkilemeye de zemin hazırladığı yapılan araştırmalarla ortaya çıkmıştır. Örneğin, ABD'deki Michigan Üniversitesi'ndeki araştırmalar, Facebook'un sosyalleşme ihtiyacını karşıladığını ancak, kullanıcıların mutluluğunu olumsuz yönde etkilediğini ve hayattan tatmin derecesinin ve mutluluğun azaldığını kanıtlamaktadır (Tanrıverdi & Sağır, 2014, s.782). Ayrıca sosyal medya yüz yüze samimi iletişim imkanlarını kısıtlamaktadır. Sanal dünyada, ekranların karşısındaki insanlar gerçeklikten uzaklaşarak birbirleriyle samimi iletişimlerini kaybetmekte, özellikle ailede başlayan bu yozlaşma insanların birbirlerine hatta kendine tahammüllerini azaltarak daha saygısız, hoşgörüsüz bir dünya haline getirmektedir. Bu açıdan değer eğitimi her açıdan huzur ve mutluluğu sağlayacak bir sistem olarak insanlara kazandırılmalıdır.

3.6.3. Değerler Eğitimi İçin Okul, Aile ve Çevre İşbirliğinin Gerektiğine Dair Bulgular

Günümüzde anne-baba ve yetişkinlerin eğitimi en az çocukların eğitimi kadar önemlidir. Hızla gelişen ve değişime uğrayan bu zamanda gençler ile iletişim kurmak artık daha zor bir hal almıştır. Bu yüzden öncelikle ailelerin, daha sonra eğitimcilerin eğitim noktasında aydınlanmaya ihtiyacı vardır (Hökelekli, 2011, s.244). Aile, okul ve çevre işbirliği gerektiren değerler eğitiminin sadece okulla yürütülmesinin yetersiz kaldığını K.3 ve E.2 şöyle ifade etmişlerdir:

“Tek başına okulda verilen eğitim etkili olmaz diye düşünüyorum. Çünkü bu işte hem aile hem çevre dediğim gibi üçü bir arada olursa daha faydalı olur. Biz okulda değerler eğitimi anlatırız ama çocuk ailede uygulamayı görmez ya da aile de uygular ama çevreye çıktığında arkadaşları tarafından alaya alınırsa çocuğun bu hareketi hayata dökmesi günlük hayatına dökmesi zor olur. Ama bir işbirliği şeklinde uygulanırsa daha etkili olacağını düşünüyorum”. (K.3, 28)

“Kısmen çözülebileceğini düşünüyorum. Çünkü sadece okulda bu eğitimin verilmesi yeterli olmaz. Aile ortamı da bu konuda çok önemlidir”. (E.2, 45)

Öğrencilerin hayatta karşı kaşıya kaldıkları her bireyin değerler eğitimi konusunda dikkatli olması gerektiğine vurgu yapan E.1, bu eğitimin toplumsal bir işbirliği ile mümkün olduğunu şöyle aktarmıştır:

“Özellikle ben toplumda görünür olan insanların, siyasetçilerin, yöneticilerin, yerel yöneticilerin, efendim bazı mesleklerin mesela imamları dahil edebiliriz, öğretmenleri dahil edebiliriz veya esnafın tam olarak görevini yerine getirmeleri gerektiğini düşünüyorum. Bizim yaptığımız şeyi desteklemelerini gerektiğini düşünüyorum. Çünkü bizim okullarda verdiğimiz değerler herhalde toplumda hiç kimsenin itiraz ettiği veyahut ortak olarak savunmakta olmadığımız değerler değil. Bu bir ekip işi dememiz gerekiyor. Toplumsal olarak ekip işi. Okulların sırtına tüm yükün yüklenmemesi gerektiğini düşünüyorum”.(E.1, 37)

E.1 bu konuda aile desteğinin önemine şu şekilde vurgu yapmıştır:

“Çeşitli yaklaşımlar, geçmişle bugünü ders içinde kıyaslama, ana dersler dışında verdiğimiz değerler dışında ders haricinde bu tür uygulamalar işe yarıyor mu? Eğer aileden de bir destek varsa yani aile de bu değerlere sık sık vurgu yapıyorsa ya da işte aile şu değer artık yaşanmıyor zaman değişti deyip ailesi de o değeri bir kenara itmiyorsa, çocuk ailede de bu değer az da olsa geçmişteki kadar yaşandığını bilse işe yaradığını düşünüyorum. Çünkü öğrenci aynı uyarıyı aynı uyarıcıyı hem annesinden hem öğretmeninden hem mahallesinde esnaftan örnek veriyorum görüyorsa illaki bundan olumlu anlamda etkilenebilir diye düşünüyorum”. (E.1, 37)

Kısacası öğrencinin hayatı sadece okul sınırları içinde geçmemektedir. Öğrencinin okulda öğrendiği, hatta arkadaşları ve öğretmenleri tarafından da uygulanan bir değer, sokağa çıktığında başkaları tarafından uygulanmadığını görmesi değerler eğitiminin kalıcılığını zorlaştırmaktadır. Dolayısıyla bu konuda okul, aile ve çevre işbirliği içinde olmalıdır.

3.6.4. Okullarda Verilen Değerler Eğitiminin Ütopik Görülmesinden Dolayı Sosyal Hayatta Karşılaşılan Problemlere Çözüm Olmadığına Dair Bulgular

Okullarda verilen değerler eğitiminin kısmen faydalı olduğunu ifade eden K.2 ve K.4 bunun sebebinin öğrencilerin genel olarak okulda öğretilmeye çalışılan bilgileri ders olarak gördükleri için hayatın dışında tuttuklarını ve kendilerini değerler eğitimine vermediklerini şu şekilde aktarmışlardır:

“Öğrencilere bizim okulda anlattığımız şeyler fazla ütopik geliyor. Evet, biliyorlar, doğrusu bu, yapılması gereken bu. Hani böyle olduğunda çok güzel olacak onun da bilincindeler ama kendilerinin böyle davranabileceğine inanmıyorlar. Hatta geçtiğimiz günlerde öğrencilerden birisi bana hani meslek dersleri hocasıyız hani hep doğru olması gerekeni anlatıyoruz. Öğrenci bana şeyi sordu, hocam dedi bana siz hiç günah işliyor musunuz acaba diye sordu. Hani bunu açıklamak zorunda kaldım. Her insanın günah işleyebileceği, bazen yanlış yapacağını. Haliyle bunları öğrencilerimiz yapılmaz ama olması gerekir olarak düşünüyor”. (K.2, 29)

“Bizim okulda bahsettiğimiz şeylere öğrenci sadece ders diye bakıyor. Ve önyargılı olduğu için bunu bütün benliğiyle algılayamıyor fakat bir dizi izlerken bir oyun oynarken severek yaptığı şeyi uyguladığı için özümsemesi daha kolay oluyor o yüzden kötü örnekleri almak özümsemek onlar için daha kolay olabiliyor”. (K.4,33)

E.1 ve K.6 da her öğrencinin aynı oranda değer eğitimini kavramasının mümkün olmadığını, bunun sebebinin de öğrencilerin okula bakış açılarının farklı olduğu şeklinde dile getirmiştir:

“Çözüm olabilir ama tek başına bunun yeterli olacağını söylemek mümkün değildir. Aynı zamanda bütün öğrencilerin okul hayatına bakışı da aynı değildir. Aynı olmadığı için onların üzerinde değerler eğitimi yerleştirmek de aynı kolaylıkla olmuyor”. (E.1, 37)

“Sosyal hayatta karşılaşılan problemlere değerler eğitimi çözüm olabilir bence de. Ama bunun için öğrencinin de istekli olması veya ilgisinin toplanması için bizim çabalamamız lazım. Özellikle lise öğrencileri ergenliğin verdiği aykırılık duygusuyla kendilerini iletişime kapatıyorlar. Veya ilgi çekmek için başka şeyler

yaparak derste konunun dağılmasına sebep oluyorlar. Biz öğretmenlere de bu konuda onlarla farklı şekilde daha anlayışlı iletişim yollarını aramak düşünüyor.” (K.6, 30)

Katılımcılarımızın görüşlerine göre değerler eğitimiyle ilgili öğrenciden kaynaklanan sorunlardan bir kaçısı şu şekildedir:

- Öğrencinin ilgisizliği, konuyu önemsiz görmesi,
- İnternet ve sosyal medyada gördüğü videolar ve oyunlar yüzünden şiddet ve hakaret içerikli sözlere karşı duyarsızlaşması
- Ergenliğin getirdiği aykırılık tutumu
- Benmerkezcilik

Bu sorunların çözümü için öğrencinin ilgisini çekecek etkili öğretim yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir. Bunun için öncelikle öğrenciye sevgiyle yaklaşarak işe başlanıp tüm dikkatinin toplanması sağlanabilir. Çünkü çocukların eğitiminde en önemli hususlardan biri sevgidir. Temelinde sevgi olmayan bir eğitim başarıya ulaşamaz. Bu yüzden her öğretmen öncelikle öğrencilerle sevgiyle yaklaşmalı, gönül kapılarını onlara açmalıdır (Kayadibi, 2012, s.34).

3.7. Değerler Eğitiminin Çözüm Getirebileceği Problemler

Bu bölümde katılımcı öğretmenlerimize değerler eğitiminin hangi problemleri nasıl ortadan kaldırayabileceği soruyu yöneltilmiş ve alınan cevaplar ile aşağıdaki bulgular elde edilmiştir.

3.7.1 Değerler Eğitiminin Sosyolojik, Ekonomik Problemlere ve Irkçılığa Empati, Dürüstlük, Hoşgörü ve Merhamet ile Çözüm Getirebileceğine Dair Bulgular

Katılımcılarımız E.1 ve K.3, değerler eğitiminin sosyo-ekonomik nedenlerden dolayı ortaya çıkan problemlere ve ırkçılığa nasıl çözüm olacağına şu şekilde çözüm ifade etmişlerdir:

“Sosyo-ekonomik farklılıklardan kaynaklanan problemlere çözüm olacağını düşünüyorum. Zenginlik, fakirlik gibi, belli bir muhitte oturma, engelli olma, ailesinin içinde herkese anlatamadıkları belli başlı problemlerin olması ve bazı gençlerin bu tür sıkıntılarla kaşı karşıya olması onları normalden uzaklaştırıyor.

Değerler eğitimi, onları bu olumsuzluklardan kurtarabilir. Mesela engelli olduğu için çocuğun kendisine karşı olumsuz bir davranış geliştirmesine sebep olabileceksen, arkadaşlarının onu sevgiyle kucaklaması onu diğerlerinden ayırt etmemesi, hatta ona diğer arkadaşlarından daha fazla ilgi, alaka göstermeleri o engelli öğrencinin hayatta çok çok daha başarılı biri olmasına sebep olabilir. Hatta şunu diyebiliriz ki; değerler eğitimi kapsamında o çocuğa gösterilen tavır ve davranış, çocuğun bütün hayatını etkileyecektir. Çünkü kendisiyle alay edilmesi, dalga geçilmesi onu çok olumsuz bir yöne yönlendirebileceği gibi kendisinin sahiplenilmesi, sevilmesi ise normal bir insandan çok daha öte başarılı bir insana dönüştürebiliyor. Bu anlamda da bu tür sıkıntıları olan öğrencilerin hayata kazandırılması, normal bir insan olarak hayatlarına devam etmesi açısından değerler eğitimi bu problemleri çözer diye düşünüyorum. Ülkemizde ekonomik sıkıntılar, dışa bağımlılık gibi sıkıntılarımız var. Mesela ben bununla ilgili olarak şunu söylemek isterim. Bizim ticaret ahlakımızın eskisi gibi olmaması, eski esnaflarımız gibi sözümüzün eri olmayışımız, söz verdiğimiz işi söz verdiğimiz zamanda yapmayışımız, yaptığımız kusurlu bir malı veya hizmeti kabul etmeyişimiz veya oradaki kusuru kabul etmeyerek o işi yeniden yapmayışımız bence tamamen daha önceden sahip olduğumuz ama şu anda sahip olmadığımız değerlerle ilgili bir durum. Değerler bence ekonomik sorunlarımızı da çözebilecektir. Yani bir esnaf bugün büyük şehirlerde özellikle, esnafları hangi vasıflarla ayırt ediyoruz kafamızda? İşini sağlam yapıyor mu? Tamam çok para alsın ama işini sağlam yapsın diyoruz. Güler yüzlü olsun. İşinde bir kusur varsa bu kusuru kabul edip tekrar yapsın. Peki bunu yapmayan insanlarımız esnaflarımız ortak özelliği nedir? Tek değer olarak “para”yı görmeleri ve ya toplumun olumlu olarak gördüğü değerlere sahip olmamalarıdır. Değerler sadece böyle sosyal meseleleri çözme anlamında değil, ekonomik problemleri çözme, üreten, ürettiğini satan, ürettiğinden infak eden, başkalarına yardım eden, parayı tek değer olarak görmeyen bir nesil yetiştirmeye de katkı sağlayacaktır. Böyle bir nesil yetiştiremediğimiz zaman bizim hiçbir zaman bir ekonomik problemlerimiz çözülmeyecek. Ekonomik problemler çözülmediği için de sosyal problemler çözülmeyecek. Çünkü sosyal problemlerin bir çoğu ekonomideki bozukluklardan kaynaklanıyor. Bu anlamda ekonomi de önemli. Bunun dışında ülkemizde bazı siyasi problemler var. Terör olayları var. Bunları görüyoruz. Ya da ülkemize dışardan bazı saldırılar var. Bunları

hepimiz biliyoruz. Bu konuda bazen bütün milletimizi tek bir çatı altında toplayan olaylar oluyor. Tabii bunlar genellikle üzücü şeyler oluyor. Terör saldırıları gibi. Ama bu tür durumlarda toplumun verdiği genel tepki, özellikle gençlerin verdiği o tepki bize şunu gösteriyor. Evet biz farklıyız. Evet ırklarımız farklı olabilir. Bazı durumlarda mezheplerimiz farklı olabilir. Arka planımız, sosyal çevremiz çok farklı olabilir. Ama ortak bir tehlikeyle karşı karşıya kaldığımızda bu tehlikelerin bertaraf edilmesi anlamında bu değerlerin önemli olduğu yerler var. Vatanseverlik. Biz Çanakkale Savaşı'nı anlatırken mesela orada ölen askerlerimizin içinde gayrimüslim olanların olduğunu biliyoruz. Yani biz bir ülkede yaşıyoruz ve bu ülkeden başka gidebileceğimiz bir yerimiz yok. İşte Suriyelilerin başına gelenleri görüyoruz. Bunu anlatıyoruz çocuklarımıza. Bizim başımıza bunlar geldiğinde bizim sığınabileceğimiz bir yer bile yok. Bu anlamda vatanseverlik bir değer. Bayrak sevgisi bir değer. Her ne kadar bu değerler bazı çevreler tarafından işte faşizm gibi veya devletin gücünü gösterme aracı gibi algılansa da sonuç olarak bütün bir milleti bir araya getiren şeyler olduğu sürece bu değerlerin vazgeçilemez değerler olduğunu bilmemiz gerekiyor. Bu anlamda dış tehlikelere karşı daha sağlam, ayaklarımızın daha sağlam bir şekilde yere basması açısından da değerler eğitimi bazı problemleri ortadan kaldırabileceğini düşünüyorum". (E.1, 37)

"Değerler eğitimin birçok problemi ortadan kaldırabileceğini düşünüyorum. Öncelikle bizi birlik beraberliğe yönlendirip ülkece kenetlenmemizi sağlayabilir. Siyasi veya sosyolojik sebeplerden dolayı ayrışan toplumumuzu yeniden birbirine bağlayabilir. Bunun için hoşgörü, saygı ve vatanseverlik değerlerini önemsiyorum. Merhamet değeriyle şiddet olayları engellenebilir. Tartışmaların, tahammülsüzlüğün azaldığı bir toplum için değerler önemli rol oynadığını düşünüyorum". (K.5, 36)

"Ben de diğer arkadaşlarım gibi değerler eğitiminin birçok problem için çözüm olabileceğini düşünüyorum. Özellikle birbirimize tahammülsüzlüğümüz, anlayışsız oluşumuz saygı, hoşgörü ve sevgi değerlerinin canlanmasıyla giderilebilir" (K.7, 35)

"Ya da mesela göçmen sorunu var. İnsanların merhametsizliği ya da ırkçılık saygısızlığı görüyoruz. Burada hoşgörülü, merhametli olmayı kavratabilirsek

herkesin birbirine sevgiyle baktığı, tartışmaların kavgaların en aza indiği bir toplum düzeni oluşturabiliriz”. (K.3, 28)

Değerler eğitimi, katılımcılarımızın da vurguladığı gibi sıkça karşılan ve insanların birbirini anlamamasından kaynaklanan birçok soruna çözüm getirebilir. Şiddet, kavga, adaletsizlik, ekonomik krizler, aile kurumunun geri plana itilmesi gibi tüm problemlerin çözümünde, sevgi, saygı, hoşgörü, merhamet, ve dürüstlük değerleri çok önemli rol oynamaktadır. Bu açıdan ailede, okulda ve sosyal yaşamımızda değerler önemli unsurlar olarak yer almalıdır.

3.7.2. Sosyal İlişkilerde Karşılaşılan Olumsuzlukların Değerler Eğitimiyle Gelenek ve Görenekler Işığında Ortadan Kaldırılabilmesine Dair Bulgular

Geleceğin teminatı olan gençlerin değerleri benimseyerek hem kendi hayatına hem çevresine bu şuuru kazandırması ülkemiz açısından önemlidir. Bu anlamda Milli Eğitimin Bakanlığı'nın son yıllarda yaptığı değerler eğitimi çalışmalarını öğretmenlerimiz aşağıdaki açıklamalarıyla desteklemektedirler:

“Şimdi son zamanlarda öğrencilerin sadece akademik başarılarına yöneldiğini görüyoruz ailelerin veya evet öğretmenlerin. Fakat yani en basitinden baktığımızda çocuk eve geldiğinde evindeki misafire hoş geldin demek yerine odasına kapanıp test çözmeyi, ders çalışmayı tercih ediyor. Veya bayramlarda anneannesinin, babaannesinin elini öpmek yerine etüt salonlarında ya da kurslarda önündeki sınav her neyse ona çalışmayı tercih ediyor. Fakat biz şunun farkındayız. Gelenek görenek adetler aslında her yönüyle insanı yetiştiren araçlardır. Mahalle baskısı deyince biz hep olumsuz korkunç tarafını görüyoruz. Ama bu mahalle baskısı aslında insanın otokontrolünü sağlayan veya işte gelenekler görenekler bunlar insanın otokontrolünü sağlayan araçlardır. Bu konuda çocuklarımızın eğitimini ve tecrübe kazanmasını sağlar. Fakat git gide bu ilişkiler de yozlaştığı için bu konuda bize yardımcı olacak olan işte okullarda verdiğimiz bu değerler eğitimi. Değerler eğitimiyle ilerleyen zamanlarda çocuktaki, yetişkin gençteki iş ahlakının kazanıldığını göreceğiz, sosyal ilişkilerin sağlandığını göreceğiz. Veya kendine veya çevresine zarar verici olan davranışlardan kaçındığını göreceğiz. Böylelikle kişisel ve toplumsal açıdan sorumluluk bilinci oluşmuş nesiller yetiştiğini göreceğiz inşallah”. (K.1, 29)

“Bir kere şunu bir anlamamız gerekiyor. Toplumda değerler, belki Allah tarafından insana doğuştan geliştirilmek üzere bazı değerler muhakkak bizim genlerimize yükleniyor. Mesela bizim sadakat dediğimiz değerın güzel bir şey olduğunu insan belli bir yaştan sonra anlıyordur. Ama değerler eğitiminden maksat şudur. Bunu mümkün olduğunca önce yerleştirmektir. Yani insanlar küçük yaşta öğrendikleri şeyleri, hayatlarının sonuna kadar daha sağlam muhafaza ederler. Bu sebepten toplumda suça karışan, dejenerasyona uğrayan, toplumun değerlerine karşı muhalif tavırlar geliştiren insanların genellikle genç insanlar olduklarını düşünürsek değerler eğitimin onları bazı olumsuzluklardan uzaklaştıracağını düşünebiliriz. Yani mesela annesi babası boşanmış bir çocuğun sevgi ya da sadakat gibi bir değeri kendi kendine kazanmasını bekleyemeyiz. Mesela değerler eğitimi bu tür çocuğun annesinin veya babasının yaptığı şeyin tek ölçü olmadığını, hayatta bu tür şeyler de olabileceğini ama aslında standart olanın, istenilenin, güzel olanın sadık olmak olduğunu, sevgi olduğunu o öğrenciye kavratmaktır burada amaç. Her ne kadar oradaki anne ve babanın davranışı çok yıkıcı bir etki olsa da sonuçta annesi babası da boşanmış her çocuğun feda edilmesi mümkün olmayacağına göre, onların kendilerine ait değişik bir hayatları olacağına göre onları bu olumsuzluktan uzaklaştırmak, bu olumsuzluğun arizi bir durum olduğunu, normal bir durum olmadığını anlatmak gerekiyor. Bu anlamda ben değerler eğitimin biraz daha böyle ailelerin çocuklarını eğer etkili bir şekilde verilirse ailelerinde yaşadıkları problemlerinden uzaklaştırılabileceğini düşünüyorum”. (E.1, 37)

“Bugün ülkemizde baktığımızda insanlar mesela adaletten bahsediyor ama en ufak bir sırada bile önüne geçebiliyor en basitinden ya da saygıdan bahsediliyor ama bayan sürücü kalkamadı diye bütün erkekler bağırıp çağırıp saygısızlıkta bulunabiliyor. Ya da en ufak bir şeyden kavga çıkabiliyor. Ya da insanların kendi özdenetimlerinin olmadığını görüyoruz. Değerler eğitimiyle bunların tamamen çözülemese de katkısının olacağını düşünüyorum. Bir de bunun işbirliği içerisinde yapılırsa daha kalıcı çözümler olabilir hepsi için”. (K.3, 28)

“Günümüzde insanlar git gide yalnızlığa terk edilmeye başladı. Hem kendilerini hem de toplum tarafından aynı şekilde oluyor zaten. E.. böyle değerler eğitimi sayesinde özellikle çekirdekten aileden başlayarak birbirlerine saygı duymayı

birbirlerini gözetmeyi öğreniyor aslında. Çünkü maalesef aile içi şiddet, aile içinde anlaşmazlıklar o kadar arttı ki çünkü iletişim kurmuyoruz empati yapmıyoruz. Karşımızdakine değer vermiyoruz. Küçükler büyüklerini saygıyla, büyükler küçüklerini sevgiyle karşılamıyor artık maalesef. Bunlar ciddi anlamda toplumun yozlaşmasına sebep oluyor. O yüzden değerler eğitimi önce aile içinde başlayarak toplumu düzeltmek için ciddi anlamda etkiye sahip diye düşünüyorum. Hani evlatları ailelerine karşı saygılı, sözlerinden çıkmayan evlatlar haline gelecek. Yine aynı şekilde aileler çocuklarını anlamaya çalışacaklar. Çünkü günümüz dünyasında eskiden olduğu gibi doğan büyür anlayışı maalesef kalmadı artık. Büyüyor ama o aşamada çok fazla karşı saldırıyor uğruyor aslında. Bunlara karşı ailelerin bilinçlenmesine yarıyor bence değerler eğitimi. Aynı zamanda çocuklar içinde de dediğimiz gibi. Yine akrabalar birbirini ziyaret etmez oldu. Komşuların birbirinden haberi yok. Hani biz yardımlaşmadan bahsederken akrabayı gözetmekten bahsederken aslında bunlara da faydası olacağına inanıyorum. Çünkü birbirinden haberdar olan insanlar birbirinin yalnızlığını paylaşacak. Böylece ortada zaten yalnızlık kalmayacak. Ve ihtiyacı olanı yardımcı olabilecek insanı bulabilecek aşamaya gelecek. Bu açılardan işe yarayabileceğini umuyorum”. (K.2, 29)

“Günümüz insanının en büyük sorunlarından egoizm, çıkarıcılık ve doyumsuzluk problemlerine bir nebze olsun çözüm olabileceğine inanıyorum. Bunun da değerler eğitimiyle kültürümüze tekrar dönüşle mümkün olacağını düşünüyorum”. (E.2, 45)

Özensel’in “liseli kız ve erkek öğrencilerin değer yargıları ve Türk toplumunun temel toplumsal kuramlarına bakış açıları” çalışmasının sonucuna göre gençlerin, Türk gelenek ve değer yargılarına olumlu baktıkları ve toplumsal uyum taleplerine de çok önem verdikleri görülmektedir (Özensel, 2007, s.755). Yine Gömleksiz’in “lise öğrencilerinin toplumsal değerlere ilişkin tutumları: Elazığ ili örneği” adlı çalışmasında gençlerin en fazla duyarlık gösterdiği değerler arasında sosyal bütünlüğün olduğu görülmüştür (Gömleksiz, 2007, s.739). Bu çalışmalara bakarak gençlerin toplumsal gelenek ve göreneklere olumlu bakış açılarının olduğu görmekteyiz.

3.7.3. Değerler Eğitiminin Problemleri Tamamen Ortadan Kaldırmayacağına Dair Bulgular

Katılımcı öğretmenimiz K.4, problemlerin ortadan kalkacağına dair umutlu olmadığını şöyle aktarmıştır:

“Aslında bu soruyu 7. Soruyla bağdaştırarak cevaplamak istiyorum. Bahsettiğimiz kötü örnekler etrafımızda bu kadar fazla oldukça, belki umutsuz bir yaklaşım diyeceksiniz ama, belki güzel ahlak ve güzel tavırları öğrencilerimize bir miktar kazandırsak da tamamen sorunları ortadan kaldırmabileceğini fazla düşünmüyorum”. (K.4, 33)

Değerler eğitiminin yaşanan problemleri tamamen ortadan kaldırması elbette mümkün değildir. Araştırmamıza katılan diğer öğretmenlerin tecrübeleri gösteriyor ki; değerler eğitimi daha yaşanılabilir dünya için sevgi, kardeşlik ve hoşgörü ahlakının yeniden dirilmesi için okullarda mutlaka verimli bir şekilde uygulanmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde Konya il Merkezinde bulunan Anadolu İmam Hatip Liselerinde görev yapan öğretmenlerin değerler eğitimi uygulamalarına ilişkin görüşlerini belirlemek amacıyla gerçekleştirilen araştırmada ulaşılan sonuçlar ve bu sonuçlara yönelik olarak geliştirilen öneriler yer almaktadır.

Ülkemizdeki ve dünyadaki küreselleşme sonucunda bilgi ve iletişim teknolojileri hızla gelişmektedir. Ülkelerin ekonomik, kültürel, sosyal ve ahlaki yapısı da bu gelişmeler karşısında dönüşüme uğramıştır. Değişimin toplumun ilerlemesi ve çağı yakalamak gibi olumlu sonuçları olsa da olumsuz sonuçlarını da göz ardı etmek mümkün değildir. Toplumdaki bu bozulmanın sonucunda oluşan tehdidi önlemek için değerler eğitime ihtiyaç hissedilmiştir. Bu ihtiyaç doğrultusunda tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de değerler eğitimi üzerinde önemle durulmaktadır. Bu eğitimde elbette ki geleceğin teminatı olan çocuklar ve gençler için öğretmenlerin üzerine düşen görev son derece önemlidir.

Daha küçük yaşlarda öğretilmeye başlanan değerler ile özgüvenli, ahlaklı, hoşgörülü, çalışkan ve bilinçli nesiller yetiştirmek mümkündür. Bu sebeple ülkemizde özellikle son yıllarda değerler eğitimi üzerinde önemle durulmaktadır. Bu kapsamda yapılan çalışmamızda değerler eğitimi uygulamalarına yönelik öğretmen görüşleri değerlendirilerek şu sonuçlar ortaya konulmuştur.

- Katılımcı öğretmenlerimiz, genel olarak değerlerin öğrenciye mutlaka kazandırılması gerektiğini ifade ederek bu konuda değişik uygulamalarının olduğunu aktarmışlardır.
- Eğitimciler, değerler eğitimi kapsamında öğrenciye öncelikle sorumluluk bilinci, birlikte yaşama ahlakı, farklılıklara saygı ve hoşgörü değerlerinin kazandırılması gerektiğini söylemişlerdir.
- Eğitimciler, rol model olan öğretmenlerin mutlaka bunu bilerek davranışlarına dikkat etmeleri gerektiğini ifade etmişlerdir.
- Öğretmenler, değer eğitimi konusunda okulla birlikte aile ve çevrenin de bilinçlendirilmesi gerektiğini düşünmektedir.

- Okul, aile ve çevrenin işbirliği içinde hareket etmesinin, değerlerin kazanımı noktasında daha etkili bir yöntem olduğunu vurgulamışlardır.
- Katılımcılar, günümüz teknolojik gelişmeleri ve sosyal medyanın gençler üzerindeki olumsuz etkilerini aktarmışlardır.
- Öğretmenler ders içinde verilen değerler eğitimin, müfredatın yoğunluğu sebebiyle aksayabildiğini ifade etmişlerdir.
- Katılımcılar, öğrencinin ailesinde pekiştirmediği ya da ailede gördüğüyle çakışan değerleri kazanmasının zorluğunu vurgulamışlardır.
- Öğretmenler, sadece okullarda verilen değerler eğitimiyle, değerlerin kazanımının mümkün olmadığını ifade etmişlerdir.
- Öğretmenler, değerlerin kazanımlarının elde edilebilmesi için müfredatların ve okul ikliminin yeniden düzenlenmesi gerektiğini dile getirmişlerdir.
- Katılımcılar, öğrencilerin görmek istediği öğretmenlerini, internetten kolayca açıp öğrenebileceği bilgileri aktaran değil, kendilerini hayata hazırlayan bir birey olarak görmek istediklerini ifade etmişlerdir.
- Tüm katılımcılar, değerler eğitimin, yaşadığımız dönemde artan şiddet olayları, iletişimsizlikten doğan anlaşmazlıklar, adaletsizlik, farklılıklara saygı göstermeme gibi birçok problemin çözümünde etkili çözümler getirebileceğini ifade etmişlerdir.

ÖNERİLER

Araştırmanın bu bölümünde elde ettiğimiz bulgulardan yola çıkarak şu önerilere yer verilmiştir.

Milli Eğitim Bakanlığına Yönelik Öneriler

- Okullar değerler eğitimi materyalleri bakımından desteklenmeli. Sakıncalı yayınları engellemek için bakanlık tarafından tüm okullara, filmler, görseller ve belgeseller dağıtılmalıdır.
- Okullarda medya okuryazarlığı eğitimleri desteklenmelidir.
- Değerler eğitimi derslerde verilecekse müfredat sadeleştirilmelidir. sadeleştirilmeli, gerekirse değerler eğitimi ayrı bir ders olarak verilmelidir.
- Hazırlanacak yeni ve güncel değerler eğitimi programları ile birlikte, değerler eğitimi kitabı hazırlanmalıdır.

- Değerler eğitimi konusunda başarılı etkinlikler yapan ve kazanımlarını gerçekleştirebilen idareciler ve öğretmenler ödüllendirilmelidir.
- Öğretmenlere sık sık hizmet içi seminerler verilerek, değerler eğitiminin önemi vurgulanmalıdır.
- Değer eğitiminde kullanılan yaklaşımlar ve yöntemlere, bu konudaki çalışmalarda yer verilmelidir. Bu yöntemlerin hangisinin öğrenciler üzerindeki etkisinin daha kuvvetli olduğunu belirlemeye yönelik çalışmalar yapılmalıdır.

Okul İdarecilerine Yönelik Öneriler

- Okul idarecileri okulun sadece akademik başarısı için çabalamak yerine değerler eğitimi uygulamalarında da hassas ve gayretli olmalıdır.
- Okul iklimi değerlerin öğretimine uygun olarak düzenlenmelidir. Öğrenciler sürekli uyarıldıkları bir ortamda değil, gerektiğinde fikri alınan ve kuralların beraberce konulduğu bir okul ortamında değerleri daha rahat kavrayabilmektedirler.
- Öğretmenler her türlü değerler eğitimi faaliyetlerinde desteklenmeli, maddi destek sağlanmalıdır.
- Öğretmenler değerlendirilirken sadece akademik başarı değil, değer öğretimi noktasında yaptığı uygulamalar da değerlendirilmelidir.
- Öğrenciler okul idarecileri tarafından, okulda, okul çevresinde gözlemlenmeli. Gerektiğinde birebir veli görüşmeleri veya veli toplantıları yapılmalıdır.
- Okul idarecileri, değerler eğitimine destek vermenin bilincinde olmalıdır. Sadece öğretmenler değil, okulda görev yapan personel de bu konuda bilinçlendirilmelidir. Ayrıca velilerle okulda yapılan etkinlikler konusunda bilgilenirlerse olumlu sonuçlar alınabilir.

Öğretmenlere Yönelik Öneriler

- Öğretmenler öğrencilerin hem akademik başarılarını hem de değerler eğitimi kazanımlarını arttıracak derecede kendilerini geliştirmelidirler.
- Öğretmenler, öğrencilerin yaşadığı çağ ve maruz kaldıkları çeşitli uyarıcıları göz önünde bulundurarak önyargılı değil, sabırlı ve anlayışlı olmalıdırlar.

- Her branş muhakkak ki değerlerle ilişkilendirilebilir. Bu yüzden benim dersimde ilgisi yok düşüncesinden uzak durulmalıdır. Her öğretmen aynı hassasiyetle bu konuda uygulamalar yapmalıdır.

- Öğretmenler, öğrencilerinin değer kazanımlarına olumlu yönde etki edecek öğretim materyallerini derslerinde kullanılmalıdırlar. Bu kapsamdaki materyallere, olumlu karakterleri ihtiva eden edebi ürünler, filmler, biyografiler, belgeseller vb. örnek olarak sunulabilirler.

- Öğretmenler, öğrencileri topluma hizmet için teşvik etmelidir. Bunun için huzur evi ziyaretleri, yakınlarında bulunan yardıma muhtaç kişilere yardım götürmek, yalnız yaşayan birini ziyaret etmek, sokak hayvanlarını beslemek gibi etkinlikler yaptırılabilir. Ayrıca bu etkinliklere katılan öğrenciler belge ile ödüllendirilebilir.

- Öğretmenler, öğrencilerinin davranışlarını olumsuz etkileyebilecek televizyon, internet vb. yayınlardan öğrencilerini muhafaza etmek için tedbirler almalıdırlar. Bu açıdan gerçekleştirilecek etkili bir medya rehberliği ile öğrencilerde bilinç uyandırılabilir.

- Daha etkili bir eğitim yapılabilmesi için, öğretmenlere değerler eğitimi yaklaşımları ve yöntemleri konusunda kurslar verilmelidir.

KAYNAKÇA

Living Values Education. www.livingvalues.net:
<http://www.livingvalues.net/values-for-schools>. Erişim Tarihi: 29.02.2019

AÇIKGÖZ, K. (2005). *Aktif Öğrenme*. İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.

AKAR, F. & Nayir, K. F. (2005). Eğitim Kurumlarındaki Sosyal Kulüplerin Etkinliğinin İncelenmesi: Uygulamada Değişim İhtiyacı. *Pegem Eğitim ve Öğretim Dergisi*, 5(2), 167-186.

AKBAŞ, O. (2004). Türk Milli Eğitim Sisteminin Duyuşsal Amaçlarının İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinde Gerçekleşme Derecesinin Değerlendirilmesi. *Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

AKTEPE, V. (2010). İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde "Yardımsverlik" Değerinin Etkinlik Temelli Öğretimi ve Öğrencilerin Tutumlarına Etkisi. *Doktora Tezi*. Ankara.

ALADAĞ, S. (2009). İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretiminde Değer Eğitimi Yaklaşımlarının Öğrencilerin Sorumluluk Değerini Kazanma Düzeyine Etkisi. *Doktora Tezi*. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

ALTINTAŞ, M. E. (2012). Bireycilik ve Toplum Tartışmaları Bağlamında Değerler Eğitimi Yaklaşımları. *Değerler Eğitim Dergisi*(24), 31-54.

ALTINTAŞ, M. E. (2012). Bireycilik ve Toplum Tartışmaları Bağlamında Değerler Eğitimi Yaklaşımları. *Değerler Eğitim Dergisi*(24), 31-54.

ATEŞ, F. (2013). İlkokul ve Ortaokul Öğretmenlerinin Değerler Eğitimi Uygulamalarına Yönelik Nitel Bir Araştırma. *Yüksek Lisans Tezi*. İstanbul: Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

AYDIN, M. Z. (2014). Okulda Değerler Eğitiminin İlkeleri ve Sorunları. <https://www.mehmetzekiaydin.com>: <https://www.mehmetzekiaydin.com/2014-43.pdf>. Erişim Tarihi: 14.02.2019

AYDIN, M. Z., & Akyol Gürler, Ş. (2014). *Okulda Değerler Eğitimi Yöntemler-Etkinlikler-Kaynaklar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

AYDIN, M. Z., & Ş. Akyol Güler. (2018). *Okulda Değerler Eğitimi/Yöntemler, Etkinlikler, Kaynaklar*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

BACANLI, H. (2002). *Psikolojik Kavram Analizleri*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

BACANLI, H. (2006). *Duyuşsal Davranış Eğitimi*. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

BALTACI, A. (2018). Nitel Araştırmalarda Örnekleme Yöntemleri ve Örnek Hacmi Sorunsalı Üzerine Kavramsal Bir İnceleme. *Bitlis Eren Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 231-274.

BAYSAL, N. (2013). Ortaokul Sosyal Bilgiler Dersinde Sosyal Bilgiler Derslerinde Değerler Eğitimi Uygulamalarının Öğretmenler Yönüyle Değerlendirilmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Niğde: Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

BOTTERY, M. (2000). Values Education. *Teaching Values and Citizenship Across the Curriculum*. London: Kogan Page.

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. & Diğerleri. (2017). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

CAN, A. (2015) Eğitim Bilimine Giriş-Temel Kavramlar https://www.academia.edu/11036076/EĞİTİM_BİLİMİNE_GİRİŞ_Temel_kavramlar. Erişim Tarihi: 02.03.2019

CRESWELL, J.W.(2017). *Araştırma Deseni ve Nitel, Nicel ve Karma Yöntem*. (S. B. Demir, Çev.)

CÜCELOĞLU, D. (1999). *Anlamli ve Coşuklu Bir Yaşam İçin Savaşçı*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.

ÇAĞATAY, Ş. M. (2009). Öğretmen Görüşlerine Göre Karakter Eğitiminde ve Karakter Gelişiminde Okulun Rolü. *Yüksek Lisans Tezi*. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇAĞLAR, A. (2005). Okul Öncesi Dönemde Değerler Eğitimi. *Erken Çocuklukta Gelişim ve Eğitimde Yeni Yaklaşımlar 2*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları.

ÇENGELCİ, T. (2010). İlköğretim Beşinci Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Değerler Eğitiminin Gerçekleştirilmesine İlişkin Bir Durum Çalışması. *Doktora Tezi*. Eskişehir. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ÇETİN, N. (2015). Değerler ve Eğitim İlişkisi Üzerine. *Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi*(24), 191-204.

ÇİNEMRE, S. (2013). Bir Ahlak Eğitimcisi Olarak Lawrence Kohlberg. *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 22(1), 143-164.

ÇOKLUK, Ö., & Kürşad, Y., & Oğuz, E. (2011). Nitel Bir Görüşme Yöntemi: Odak Grup Görüşmesi. *Kuramsal Eğitimbilim Dergisi*, 4/1, 95-107.

DİLMAÇ, B. (2007). Bir Grup Fen Lisesi Öğrencisine Verilen İnsani Değerler Eğitiminin İnsani Değerler Ölçeği İle Sınanması. *Doktora Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

DİLMAÇ, B. (2012). *İnsanca Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.

DİLMAÇ, B., & Bircan, H. (2015). *Değerler ve Değerler Psikolojisi*. Ankara: Pegem Akademi.

DOĞAN, İ. (2007). Türk Eğitim Sisteminde Değer Sorunu. R. Kaymakcan, & diğerleri (Dü) içinde, *Değerler ve Eğitimi* (s. 615-633). İstanbul: Dem Yayıncılık.

DOĞRU, N., & Peker, R. (2004). Özsaygı Geliştirme Programının Lise Dokuzuncu. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 315-328.

DÖKMEN, Ü. (1988). Empatinin Yeni Bir Modele Dayanılarak Ölçülmesi ve Psikodrama İle Geliştirilmesi. *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 155-190.

DUCLOS, G. (2016). *Benlik Saygısı, Yaşam İçin Bir Pasaport*. (O. Kunal, Çev.) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

DURKHEİM, E. (2016). *Ahlak Eğitimi*. (H. Portakal, Çev.) İstanbul: Cem Yayınevi.

DÜZENLİ, A. (2017). Kazanımlar ve Ünite Açılımları Bakımından Genel Lise Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi. *Yüksek Lisans Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

EKİCİ, G. (Dü.). (2016). *Öğrenme-Öğretme Kuramları ve Uygulamadaki Yansımaları*. Ankara: Pegem Akademi.

EKŞİ, H. (2003). Temel İnsani Değerlerin Kazandırılmasında Bir Yaklaşım: Karakter Eğitimi Programları. *Değerler Eğitimi Dergisi(1)*, 76-96.

EKŞİ, H., & Katılmış, A. (2001). Değerler Eğitimi Yaklaşımları. *Diyanet Aylık Dergisi(1)*, 11-13.

ERDEN, M., & Akman, Y. (1997). *Gelişim ve Öğrenme*. Ankara: Arkadaş Yayınları.

FISHER, R. (2000). *Philosophy for Children: How Philosophical Enquiry Can Foster Values in Education in Schools*. Bloomsbury Publishing, London.

GÖMLEKSİZ, M. N. (2007). Lise Öğrencilerinin Toplumsal Değerlere İlişkin Tutumları: Elazığ İli Örneği. R. Kaymakcan, & diğerleri (Dü) içinde, *Değerler ve Eğitimi* (s. 726-740). İstanbul: DEM Yayınları.

GÜNGÖR, E. (1995). *Ahlak Psikolojisi ve Sosyal Ahlak*. İstanbul: Ötüken Yayınları.

GÜRHAN, E. (2017). İlkokullarda Uygulanan Değerler Eğitimi Uygulamalarının Yönetici ve Sınıf Öğretmenlerinin Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Konya-Selçuklu SEDEP Örneği). *Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

HAMARTA, E. (2004). Üniversite Öğrencilerinin Yakın İlişkilerindeki Bazı Değişkenlerin (Benlik Saygısı, Depresyon ve Saplantılı Düşünme) Bağlanma Stilleri Açısından İncelenmesi. *Doktora Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

HARTER, S. (1993). *Causes and Consequences of Low Self-Esteem in Children and Adolescents*. New York: Plenum.

HÖKELEKLİ, H. (2011). *Değerler Psikolojisi ve Eğitimi*. İstanbul: Timaş Yayınları.

HÖKELEKLİ, H., & Gündüz, T. (2007). Üstün Yetenekli Çocukların Değer Yönelimleri ve Eğitimleri. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* (s. 371-396). içinde İstanbul: Dem Yayınları.

HUITT, W. (2004). *Educational Psychology Interactive*. Valdosta: Valdosta State University.

İŞCAN, C. D. (2007). İlköğretim Düzeyinde Değerler Eğitimi Programının Etkililiği. *Doktora Tezi*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

JOCKE, J. (2004). *Eğitim Üzerine Düşünceler*. İstanbul: Morpa Kültür Yayınları

KATILMIŞ, A. (2010). Sosyal Bilgiler Dersindeki Bazı Değerlerin Kazanılmasına Yönelik Bir Karakter Eğitimi Programının Geliştirilmesi. *Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi / Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

KAYADİBİ, F. (2012). Sevgi Faktörünün Eğitim Verimliliği Üzerine Etkisi. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 5, 33-50.

KAYMAKCAN, R. (2007). Bir Değer Olarak Hoşgörü ve Eğitimi. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* (s. 515-532). içinde İstanbul: DEM Yayınları.

KAYMAKCAN, R., & Meydan, H. (2014). *Ahlak, Değerler ve Eğitimi*. İstanbul: Dem Yayınları.

KAYMAKCAN R., & Meydan, H. (2014). Ahlak, Değerler ve Eğitimi. *Bülent Ecevit Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1(2), 167-174.

KESKİN, Y. (2008). Türkiye’de Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarında Değerler Eğitimi: Tarihsel Gelişim, 1998 ve 2004 Programlarının Etkililiğinin Araştırılması. *Doktora Tezi*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

KINCAL, R. Y. (2007). *Vatandaşlık Bilgisi*. Ankara: Nobel Yayıncılık.

KOHLBERG, L., & R.L. Selman. (1972). *Preparing School Personnel Relative to Values: A Look at Moral Education in The Schools*, DC:ERIC Clearinghouse on Teacher Education. Washington.

KÖYLÜ, M. (2007). Küresel Bağlamda Değerler Eğitimine Duyulan İhtiyaç. *Değerler ve Eğitimi Uluslararası Sempozyumu* (s. 287-311). içinde İstanbul : DEM Yayınları.

KURT, M. (2016). Yapılandırmacılık Kuramı. G. Ekici (Dü.) içinde, *Öğrenme-Öğretme Kuramları ve Uygulamadaki Yansımaları* (s. 827-856). Ankara: Pegem Akademi.

LICKONA, T. (1991). *Education for Character: How Our School Can Teach Respect Responsibility*. New York: Bantam: Bantam Books.

MERRIAM, S. B. (2015). *Nitel Araştırma-Desen ve Uygulama İçin Rehber*. (S. Turan, Çev.). Ankara: Nobel Yayıncılık.

MILSON, A. J., & Ekşi, H. (2003). Öğretmenin Karakter Eğitiminde Yetkinlik Duygusu Konusunda Bir Ölçme Aracı Doğru: Karakter Eğitimi Yetkinlik İnancı Skalası ve Türkçeye Uyarlama Çalışması. *Değerler Eğitimi Dergisi(1)*, 99-130.

OKUMUŞLAR, M. (2008). *Din Kültürü ve Ahlak Bilgisi Öğretmenlerinde Mesleki Doyum*. Konya: Yediveren Yayıncılık.

ÖNÜR, N. (2007). "Modernleşme Sürecinde Okul, Aile ve Medya Kavşağında Toplumsal Değerler". R. Kaymakcan, & diğerleri (Dü) içinde, *"Değerler ve Eğitimi" Uluslararası Sempozyumu* (s. 157-176). İstanbul: Dem Yayınları.

ÖZDEMİR, B. (2015). Karakter Eğitimine Yönelik Yayımlanan Kitapların Nitelikleri. R. Kaymakcan, & diğerleri (Dü) içinde, *Değerler ve Eğitimi* (s. 673-695). İstanbul: DEM Yayınları.

ÖZENSEL, E. (2007). Liseli Kız ve Erkek Öğrencilerin Değer Yargıları ve Türk Toplumunun Temel Toplumsal Kurumlarına Bakış Açılıarı. R. Kaymakcan, & diğerleri (Dü) içinde, *Değerler ve Eğitimi* (s. 744-769). İstanbul: DEM Yayınları.

PECUKONIS, E. V. (1990). *A cognitive/ Affective Ampathy Training Program of Ego Development in Agressive Adolescent Females Adolescence.25 (97), 59-74. San Diego.*

SARI, M. (2007). Demokratik Değerlerin Kazanımı Sürecinde Örtük Program: Düşük ve Yüksek “Okul Yaşam Kalitesi” ne Sahip İki İlköğretim Okulunda Nitel Bir Çalışma. *Doktora Tezi*. Adana: Çukurova Üniversitesi.

SAYAR, K., & Aysun, S. (2011). Ahlaki Bir Lider Olarak Öğretmen. *Eğitime Bakış Eğitim Öğretim ve Araştırma Dergisi(6(18))*, 9-13.

Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı. (2017, 07 18). Müfredatta Yenileme ve Değişiklik Çalışmalarımız Üzerine. Ankara.

TANRIVERDİ, H. & Sağır, S. (2014). Lise Öğrencilerinin Sosyal Ağ Kullanım Amaçlarının ve Sosyal Ağları Benimseme Düzeylerinin Öğrenci Başarısına Etkisi. *Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 18, 270-295.

TAPINAR M., & Atıcı, B. (2002). Öğretim Model, Strateji, Yöntem ve Becerileri/Teknikleri: Kavramsal Boyut. *Eğitim araştırmaları(8)*, 207-215.

TARHAN, N. (2011). *Değerler Psikolojisi ve İnsan*. İstanbul: Timaş Yayınları.

TEZCAN, M. (2003). Gizli Müfredat: Eğitim Sosyolojisi Açısından Bir Kavram Çözümlemesi. *Türk Eğitim Bilimleri(1)*, 53-59.

THOMAS, L. (1991). *Educating for Character: How Our Schools Can Teach Respect and Responsibility*. New York: Bantam.

TOPAL, Y., & Kırbaç, A. (2014). Assentmen Of Turkish Teacher Qualifications In Terms Of The Cooperative Learning Methots Accordance. *The Journal of Academic Social Science Studies(1)*, 295-306.

TURAN, R., & Ulusoy, K. (2012). *Farklı Yönleriyle Değerler Eğitimi*. Ankara : Pegem Akademi.

TÜRKMEN, M. (2014). İlk Dönem Çocuk Ergenlerin (11-14 Yaş Arası) Alışveriş Davranışlarında Rol Model Etkisinin İncelenmesi. *Yüksek Lisans Tezi*. Sakarya Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

ULUDAĞ, S. (1992). "Bela". *DİA*, 5, 380.

ULUHAN, E. (2015). Çocuklarda Benlik Saygısı Gelişimi. <http://www.psikoterapi.com>: <http://www.psikoterapi.pro/makaleler/cocuklarda-benlik-saygisi-gelisimi>. Erişim Tarihi: 15.02.2019

ULUSOY, K., & Arslan, A. (2014). *Değerli Bir Kavram Olarak "Değer ve Değerler"*. Ankara: Pegem Akademi.

ULUSOY, K., & Dilmaç, B. (2016). *Değerler Eğitimi*. Ankara: Pegem Akademi.

URHAN, V. (2007). Toplumsal Değişme Sürecinde Kişilik ve Ahlaksal Değerler. *Değerler ve Eğitimi* (s. 145-155). içinde İstanbul: DEM Yayınları.

UYGUN, S. (2013). Değerler Eğitimi Program Tasarılarının Değerlendirilmesi (Antalya Örneği). *Akdeniz Üniversitesi Dergisi(2)*, 263-277.

WELTON, D. A., & Mallan, J. (1999). *Children and Their World*. Boston: Houghton Mifflin Company.

YAMAN, E. (2014). *Değerler Eğitimi Eğitimde Yeni Ufuklar*. Ankara: Akçağ Yayınları.

YEŞİL, R., & Aydın, D. (2007). Demokratik Değerlerin Eğitiminde Yöntem ve Zamanlama. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi(1)*, 65-84.

YILDIRIM, A., & Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

YILDIRIM, A., & Şimşek, H. (2016). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınevi.

YILMAZ, A. (2003). Empati Eğitim Programının İlköğretim Öğrencilerinin Empatik Becerilerine Etkisi. *Doktora Tezi*. Ankara Üniversitesi / Sosyal Bilimler Enstitüsü.

YİĞİTTİR, S., & Bal, M. (2013). Sosyal Bilgiler Dersinde Karakter Eğitimi. *KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 10, 239-259.

YÜKSEL, A. (2015). *Kavram, Kapsam ve Tarihsel Gelişim Bağlamında Empati*. Ankara: Pegem Akademi.

YÜKSEL, S. (2004). *Örtük Program Eğitiminde Saklı Uygulamalar*. Ankara: Nobel Yayınları.

ZİEBERTZ, H. G. (2007). Çok Kültürlü Bir Toplumda Değerler Eğitimi Modelleri. R. Kaymakcan, & diğerleri (Dü) içinde, *Değerler ve Eğitimi* (s. 445-466). İstanbul: Dem Yayınları.

ÖZGEÇMİŞ

1990 yılında Konya’da doğmuştur. İlk öğrenimini 2004 yılında Meram Sare Özkaşıkçı İlköğretim Okulunda tamamlamış, ardından 2008 yılında Selçuklu Mahmut Sami Ramazanoğlu Anadolu İmam Hatip Lisesi’ni bitirmiştir. Aynı yıl Necmettin Erbakan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi’nde lisans öğrenimine başlamış 2012 yılında fakülteden başarıyla mezun olmuştur. 2012 yılında Antalya/Manavgat’ta bulunan Manavgat Anadolu İmam Hatip Lisesi’nde İmam Lisesi Meslek Dersleri Öğretmeni olarak göreve başlamış 2014 yılında ise zorunlu hizmet görevi için öğretmenliğe Konya/Cihanbeyli Anadolu İmam Hatip Lisesi’nde görevine devam etmiştir. Şu an ise Konya/Meram Şehit Mehmet-Lütfi Gülşen Anadolu İmam Hatip Lisesi’nde görevini sürdürmektedir. Evli ve bir çocuk annesidir.

Nazmiye İBALI